ISSN 0976 – 9609 V-Vidyanagar

વર્ષઃ ૨૪ || અંકઃ ૧૨ || ડિસેમ્બર ૨૦૨૨ || સળંગ અંકઃ ૬૧૪

વિ-વિદ્યાનગર

(Peer-Reviewed Magazine)

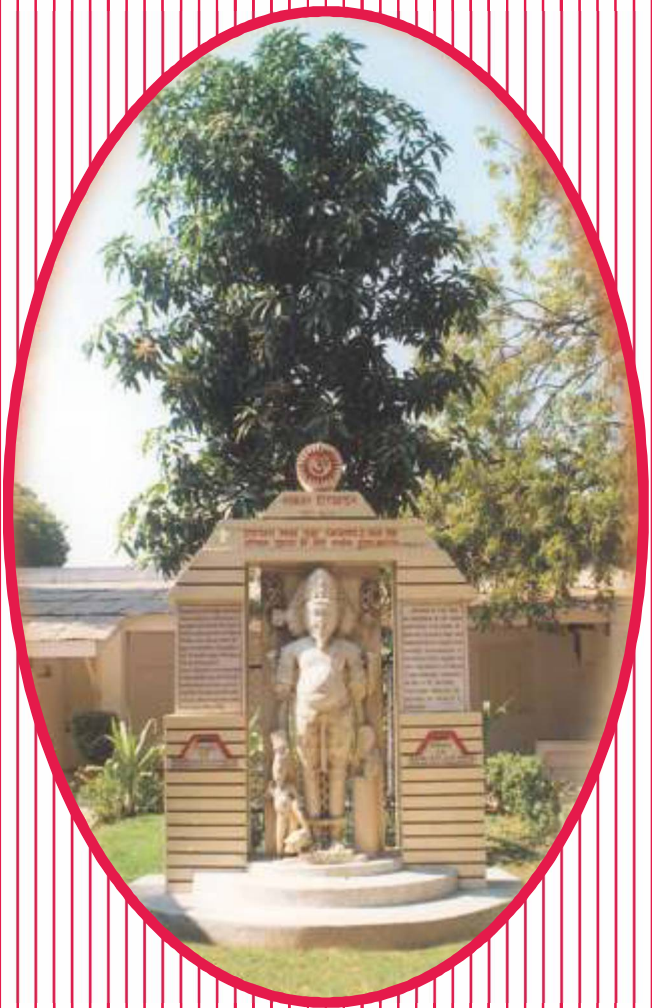

चारुतर विद्यामंडल - वल्लभ विद्यानगर

कर्मण्येवाधिकारस्ते ।

CHARUTAR VIDYA MANDAL

(Est: 1945)

Vallabh Vidyanagar-388120

www.vvidyanagar.in

Waymade College of Education

(ENGLISH MEDIUM)

(A Constituent College of CVM University)

Following are the Salient features -

1 Updated Curriculum
2 Preparing for career and life
3 Democratic Leadership
4 International approach
5 Care for Human Values

Contact details:

Near GCET Engg. College, Bakrol Road,
Vallabh Vidyanagar - 388 120 Dist. Anand (Gujarat) INDIA
Telefax : +91 2692-230050
E-mail : office.waymade@cvmu.edu.in | Website : www.waymadedu.org

(Read more about this Institute on page No.37)

તંત્રી
ઉર્વીશ છાયા

પરામર્શન
નરેશ વેદ ● રાજેન્દ્રસિંહ જાડેજા
ભગીરથ બ્રહ્મભટ્ટ ● આર. પી. પટેલ

સંપાદન-સહાય
વિજય સુથાર ● હરીશ પારેખ

પ્રકાશક
ડૉ. એસ.જી.પટેલ
માનદ્ મંત્રી, ચારુતર વિદ્યામંડળ
વલ્લભ વિદ્યાનગર-૩૮૮ ૧૨૦

●

મુદ્રક
સીવીએમ પ્રેસ, વલ્લભ વિદ્યાનગર-૩૮૮૧૨૦

વિ-વિદ્યાનગર
ચારુતર વિદ્યામંડળ પ્રકાશન
ડિસેમ્બર-૨૦૨૨
વર્ષ : ૨૪ અંક : ૧૨
સળંગ અંક : ૬૧૪

ISSN 0976-9609-V Vidyanagar

ચારુતર વિદ્યામંડળ
વલ્લભ વિદ્યાનગર-૩૮૮ ૧૨૦
સ્થાપના વર્ષ : ૧૯૪૫

અધ્યક્ષ
શ્રી ભીખુભાઈ બી. પટેલ

માનદ્ મંત્રી
ડૉ.એસ.જી.પટેલ

માનદ્ સહમંત્રીઓ
● શ્રી મેહુલ ડી. પટેલ
● શ્રી રમેશ સી.તલાટી ● શ્રી વી.એચ.પટેલ

વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિએ વિદ્યાનગરની વિભાવનાને મૂર્ત કરતું વિશાળ જ્ઞાનસંકુલ

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક કક્ષાએ ગુજરાતી તથા અંગ્રેજી માધ્યમમાં શિક્ષણ સુવિધાઓ ● ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણસંકુલના વિજ્ઞાન, સામાન્ય, ગૃહવિજ્ઞાન પ્રવાહ ● ઉચ્ચ શિક્ષણ ક્ષેત્રે વિનયન, વાણિજ્ય, વિજ્ઞાન, ગૃહવિજ્ઞાન, યંત્રવિજ્ઞાન, ઇજનેરી વિજ્ઞાન, ઔષધ વિજ્ઞાન, લલિત કલાઓ ચિત્ર, સંગીત, નૃત્ય, શારીરિક શિક્ષણ, આયુર્વિજ્ઞાન, બાયોટેકનોલોજી, હોટેલ મેનેજમેન્ટ, ટુરિઝમ ટ્રાવેલના અભ્યાસક્રમોને આવરી લેતી કોલેજ ઑફ બિઝનેસ એન્ડ ઍડમિનિસ્ટ્રેશન, અંગ્રેજી ભાષાશિક્ષણ તથા પ્રશિક્ષણ વ્યવસ્થાની કૉલેજ ● અનુસ્નાતક કક્ષાએ વાણિજ્ય અને વ્યવસ્થાપન, વિજ્ઞાન, ઔષધવિજ્ઞાન, ગૃહવિજ્ઞાન, ઇજનેરી, દર્શનશાસ્ત્ર, અંગ્રેજી પ્રશિક્ષણના અભ્યાસક્રમો ● વિવિધ વિદ્યાશાખાઓમાં વ્યાપક સંશોધનની સુવિધાઓ ● કલા, વિજ્ઞાન અને માનવવિદ્યાઓના વિમર્શની ભૂમિકા રચી આપતાં પુસ્તકો-સામયિક પ્રકાશનો ● વિદ્યાકીય વાતાવરણને ધબકતું રાખતી વિવિધ વ્યાખ્યાનમાળાઓ ● સર્જકો, સારસ્વતો, કર્મચારીઓના સન્માનની ઉજ્જવળ પરંપરા, રમતગમત ક્ષેત્રે રાષ્ટ્રીય સ્પર્ધાઓનું યુવકોન્મુખ આયોજન ● પ્રાથમિકથી લઈ અનુસ્નાતક કક્ષાનાં વિદ્યાર્થી ભાઈબહેનો માટે છાત્રાલયો, અધ્યાપક નિવાસો તેમજ આચાર્ય નિવાસોની સુવિધાઓ ● સતત વિકાસની પરંપરામાં વલ્લભ વિદ્યાનગર ઉપરાંત ન્યુ વલ્લભ વિદ્યાનગર ટાઉનશીપમાં વિવિધ અભ્યાસક્રમોવાળી શિક્ષણસંસ્થાઓની સ્થાપના થતી રહી છે. ● રાજ્યની પ્રથમ મહિલા ઇજનેરી કોલેજ, સરદાર પટેલના જીવન અને કાર્ય માટે દેશની સર્વપ્રથમ સંશોધન સંસ્થા તેમજ સમગ્ર ગુજરાતમાં અંગ્રેજી માધ્યમની સ્નાતક કક્ષાની પત્રકારત્વ અને સમૂહ માધ્યમોની કોલેજ, ગુજરાતની યુવાપેઢીને સનદી સેવાઓમાં પ્રવેશ આપવા માટેની સીવીએમ આઇએએસ એકેડેમી ● કાયદાશાસ્ત્ર અને ન્યાયશાસ્ત્રની અનોખી કોલેજ ● ઇન્ટિરિયર ડીઝાઇન અને આર્કિટેક્ચરની સ્કૂલ ઉપરાંત ફાઇન આર્ટ્સની ડિગ્રી કૉલેજ.

અંકની છૂટક કિંમત : ₹ ૧૫/- રવાનગી ખર્ચ : ₹ ૧૦/- વાર્ષિક લવાજમ : ₹ ૧૫૦/-
વિદ્યાર્થી લવાજમ : ₹ ૧૦૦/- આજીવન લવાજમ : ₹ ૧૫૦૦/-

વલ્લભ વિદ્યાનગરના આદ્યસ્થાપકો પૈકી એક ભાઈકાકાએ ઈ.સ. ૧૯૬૪માં આ વિદ્યાકેન્દ્ર ઉપરથી એક સામયિક પ્રકાશિત થાય જેમાં સાહિત્ય અને શિક્ષણ વિષયક સંસ્કારલક્ષી સામગ્રી રજૂ થાય અને ઉચ્ચ અભ્યાસ અર્થે આવતી કિશોર-યુવાપેઢી એથી લાભાન્વિત થાય, વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો પણ એમાં સક્રિય રસ લેતા થાય એવી મનીષા પ્રગટ કરી હતી. ફલસ્વરૂપ ૧૯ નવેમ્બર ૧૯૬૪ના રોજ 'વલ્લભ વિદ્યાનગર' પાક્ષિકનો આરંભ થયો. પછીથી એ માસિક સ્વરૂપે 'વિદ્યાનગર' નામે પ્રગટ થતું રહ્યું. ।વિ। નામે એનો ત્રીજો અવતાર થયો ત્યારથી પૂર્વ અધ્યક્ષ ડૉ.સી.એલ.પટેલની નિસબત અને ઉદારતાના ફળસ્વરૂપે તે નવપલ્લવિત થયું, અને ઈ.સ.૧૯૯૯થી નિયમિતપણે 'વિ-વિદ્યાનગર' એ નામથી પ્રકાશિત થતું રહ્યું છે.

વિ-વિદ્યાનગર

'વિ-વિદ્યાનગર' www-vvidyanagar.in પર મૂકવામાં આવે છે. દેશ વિદેશના વાચકોને પ્રતિભાવ જણાવવા વિનંતી.

આ માસની વિચાર-કણિકા

આંખ્યું મીંચીને બેસે જ્યાં ત્યાં,
અંતરજામીને ન ઓળખેલ,
શૂરા પૂરા નર લેશે શોધી,
હોય સતગુરુના સીધેલ..
શાણા, સમજો તો ઘણું સ્હેલ,

વિલાયત

॥ પ્રાથમ્ય ॥ માનવતાવાદી અભિગમ ૩
એસ.જી.પટેલ

॥ આપણો વૈભવ અને વારસો ॥ ૫
પદ્ય-વિભાગ
દયાનંદ, વિલાયત, કાનપરી, હમીરો

॥ નવાં કાવ્યો ॥ ૬
લતા હિરાણી, શૈલેષ ગઢવી, ઉમેશ જોષી

॥ આપણો વૈભવ અને વારસો ॥ ૭
ગદ્ય-વિભાગ : ચારિત્ર્ય એટલે શું ?
આનંદશંકર ધ્રુવ

॥ લઘુકથા-૧ ॥ પોપટો.......................૮
પ્રેમજી પટેલ

॥ લઘુકથા-૨ ॥ ચપટીમાં જ......................૯
ગિરા પિનાકીન ભટ્ટ

॥ વાર્તા ॥ બાપ એટલે... ! ૧૦
અર્જુનસિંહ કે. રાઉલજી

॥ સાંપ્રતસંદર્ભ ॥
દુનિયાનું સૌથી મોટું બંધારણ ભારતનું છે. ૧૩
મિહિર મ. વોરા

॥ લલિત નિબંધ ॥ ઉંબરો એટલે ? ૧૫
સ્વાતિ મેઢ

॥ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન-નોબેલ વિશેષ ॥

શાન્તિ પુરસ્કાર - બી. કે. વિનય પંડયા.................૧૮
ફિઝિયોલોજી અને મેડીસીન - જી. નરેશકુમાર........૨૨
સાહિત્ય - ફાલ્ગુની ભારતીય...........................૨૪
ભૌતિકવિજ્ઞાન - કમલનયન જોષીપુરા..................૨૭
રસાયણશાસ્ત્ર - રમેશચંદ્ર જ. ભાયાણી...................૩૧

॥ ભાવાજંલિ ॥
ઈલાબેન : સ્વાશ્રય, સેવા અને સંગઠનની મિશાલ...૩૫
ડંકેશ ઓઝા

॥ સંસ્થા પરિચય ॥
Waymade College of Education.........37
Avdhesh Jha

॥ વિદ્યાવૃત ॥ ૯, ૩૦, ૩૪, ૪૩

ISSN 0976-9609

॥ પ્રાથમ્ય ॥

માનવતાવાદી અભિગમ

એસ.જી.પટેલ

માનવતાવાદી બનવાની જિજ્ઞાસા ધરાવતા લોકો પોતાના પદ કે સ્થાનને ધ્યાનમાં લીધા વિના માનવ કલ્યાણને સુધારવા પ્રયત્નશીલ હોય છે. જો તમો માનવતાવાદી કાર્યમાં ઝંપલાવવા ઇચ્છતા હો તો તમે સ્વયંસેવક બની પ્રારંભ કરી શકો છો, પછી તે માટેના તમામ જુસ્સાને સંક્રમિત કરો.

નાની શરૂઆત કરો. તમે તમારા પાડોશીને મદદ કરીને શરૂઆત કરો. તેમની સમસ્યાને ઓળખવાનો પ્રયાસ કરો કે જેને ઉકેલવામાં મદદ કરી શકો. એવી વસ્તુઓ શોધો જે તમને લાગે કે તમે તેને સુધારવામાં મદદ કરી શકો. જો તમારા વિસ્તારમાં ઓછી આવક ધરાવતા સમુદાય છે, તો વિચારો કે તમે કયા પ્રકારની વસ્તુઓ કરી શકો છો, જેનાથી તેમના જીવનધોરણમાં સુધારો થઇ શકે. ઘણા મોટા સમુદાયોમાં બેઘર આશ્રયસ્થાનો અને ખાદ્ય બેંકો છે, જે હંમેશાં સ્વયંસેવકની મદદની શોધમાં હોય છે. દુર્દશાનો ભોગ બનેલા લોકો માટે આશ્રયસ્થાનો પણ એકદમ સામાન્ય છે. તે માટે ભંડોળ ઊભું કરવા અને રોજબરોજની કામગીરીને ગોઠવવા અને સંચાલન માટે મદદની જરૂર હોય છે. તમે સ્થાનિક માનવતા-વાદી કાર્યને આગળ ધપાવવાના માર્ગ તરીકે આ સંસ્થાઓને તમારો સમય આપી શકો છો.

સમગ્ર વિશ્વમાં માનવતાવાદી સંગઠનો સામેનો સૌથી મોટો પડકાર ભંડોળ છે. તમે તમારા મિત્રો અને પરિવારને સોશિયલ મીડિયા પર સામેલ કરી માનવતાવાદી કારણોસર દાન આપવા માટે પ્રોત્સાહિત કરીને મદદ કરી શકો છો. તમે તમારી મનપસંદ માનવતાવાદી સંસ્થાઓ દ્વારા પોસ્ટ કરવામાં આવેલી સામગ્રીને શેર કરી શકો છો. દાનની લિંક્સ સાથે મહત્ત્વપૂર્ણ કારણો વિશે તમારો પોતાનો સંદેશ પોસ્ટ કરવાથી તમારો સંદેશ પહોંચાડવામાં મદદ મળી શકે છે.

તમારો સમય, કૌશલ્ય અથવા સંસાધનો અહીં અને ત્યાં અત્યંત લાભદાયી હોઇ શકે છે, પરંતુ સુસંગતતા તમારા પ્રયત્નોનું સંયોજન કરવામાં મદદ કરી શકે છે. એક ઘટનામાં સ્વયંસેવી બનવાને બદલે અથવા એક વખત ભંડોળ એકત્ર કરવામાં મદદ કરવાને બદલે, તમારી મદદની જરૂર હોય તેવી સ્થાનિક સંસ્થાઓ માટે સુસંગતતા સાથે સ્વયંસેવક બનો. સાચા અર્થમાં અસરકારક બનવા માટે માનવતાવાદી પ્રયાસોમાં ટૂંકાગાળાની અને લાંબા ગાળાની બંને યોજનાઓનો સમાવેશ થવો જોઇએ.

માનવતાવાદી બનવું એ સવિશેષ સદ્‌ભાવના છે, પરંતુ તમારા ઇરાદા પણ મહત્ત્વપૂર્ણ છે. માન્યતા અથવા પ્રભાવ જેવા કંઇક મેળવવાની ઇચ્છા સાથે અન્ય લોકોને મદદ કરે તેવા કાર્યને અનુસરવું એ માનવતાવાદી બનવાનો હેતુ નથી. તેના બદલે, તમે બદલામાં શું મેળવી શકો છો તેના પર ભાર મૂક્યા વિના, અન્ય લોકોને ફાયદો પહોંચાડવાની રીતો શોધો. સક્ષમ માનવતાવાદી બનવા માટે, તમારે સહિષ્ણુતા, સાંસ્કૃતિક સમજણ અને પરોપકાર દર્શાવવાની જરૂર છે.

માનવતાવાદી કાર્યની પ્રકૃતિ એ છે કે માનવીય વેદનાને તમામ સ્વરૂપોમાં સમાપ્ત કરવાના માર્ગોનો પીછો કરવો. આમ કરવા માટે તમારે જીવન બચાવવા, દુઃખ દૂર કરવા અને માનવ ગૌરવ જાળવવામાં મદદ કરવાના મૂલ્યની કદર કરવાનું શીખવું જોઇએ. તમે જે લોકોની પરિસ્થિતિમાં વધુ સારી રીતે સહાનુભૂતિ દર્શાવવા માટે મદદ કરતા હો તેમની મુશ્કેલ સ્થિતિમાં તમારી જાતને કલ્પવાનો પ્રયાસ કરો.

માનવતાવાદીએ માનવજીવનને એક સ્વરૂપમાં મૂલ્ય આપવું જોઇએ. તેનો અર્થ એ છે કે લોકોના જૂથો વિશે તમે જાતે બનાવેલ કોઇપણ પૂર્વગ્રહો અથવા માન્યતાઓને છોડી દો. તમામ લોકો, લિંગ, જાતીય અભિગમ, ધર્મ અથવા જાતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના, દુઃખોથી મુક્ત જીવન જીવવા માટે લાયક છે અને તે થવામાં મદદ કરવાનું માનવતાવાદીનું કાર્ય છે. તમારી જાતને વ્યાવસાયિક રીતે લઇ જવાનો અર્થ એ છે કે નૈતિક ધોરણ જાળવવું

અને તમે જે પણ અનુભવો છો તેના માટે આદર્શ દર્શાવવો. વ્યાવસાયિક હોવાનો અર્થ એ પણ એ છે કે તમારી સંસ્થા દ્વારા લાગુ કરાયેલા સ્થાનિક કાયદાઓ અને નિયમોનું પાલન કરવું.

માનવતાવાદી કાર્ય તમને સમગ્ર વિશ્વમાં લઇ જઇ શકે છે. તે તમને રોમાંચક સાહસોની દિશામાં સાહસ કરાવશે. તેમાં કેટલાક અત્યંત મુશ્કેલ પડકારો આવી શકે છે. અસરકારક બનવા માટે તમારે સમસ્યાઓ હલ કરવા અને અવરોધો દૂર કરવા માટે નવા રસ્તાઓ શોધવા જ જોઇએ અને તે માટે નવા લોકો સાથે સંબંધો બનાવવાનું મૂલ્ય જાણો. તમે કયા કૌશલ્યો પ્રદાન કરી શકો તે નક્કી કરો. માનવતાવાદી પ્રયત્નોને સમગ્ર ગ્રહ પર તમામ પ્રકારના કૌશલ્ય સમૂહોની જરૂર છે. તમારી પાસે પહેલેથી જ કોઇ કૌશલ્ય હોઇ શકે છે, જે યોગ્ય કારણ માટે અત્યંત મદદરૂપ થઇ શકે છે. તમારી લાયકાતોની ઇન્વેન્ટરી લો અને તેનો ઉપયોગ સ્વયંસેવક તરીકેની તક માટે તમારી શોધની જાણ કરવા માટે કરો. તમારી કુશળતા શેર કરવા માટે સ્વયંસેવી તમને તમારા સમય અને પ્રયત્નો સાથે શક્ય તેટલી મોટી અસર કરવામાં મદદ કરી શકે છે.

એકવાર તમે જાણી લો કે જે કાર્યક્ષેત્રમાં તમે કામ કરવા માગો છો, તેવા કામકાજને સમર્થન આપતી સંસ્થાઓને શોધવાની શરૂઆત કરો. ઘણી સંસ્થાઓ પાસે સ્વયંસેવક કાર્યક્રમો હોય છે જે તમને એવા ક્ષેત્રમાં મૂકવામાં મદદ કરે છે કે જ્યાં તમે મદદ કરી શકો. તમે જે સંસ્થા માટે સ્વયંસેવક બનવાનું પસંદ કરો છો તેનું સંશોધન કરવાનું સુનિશ્ચિત કરો, કારણ કે તમારી સલામતીની સર્વોચ્ચ અગ્રતા હોવી જોઇએ. કેટલીક સંસ્થાઓ પાસે આઉટરીચ પ્રોફેશનલ્સ હોય છે જેમનું કામ તમારા સ્વયંસેવક અનુભવની યોજના બનાવવામાં મદદ કરવાનું છે. સહાય પૂરી પાડવાના તમારા માર્ગ પર જવા માટે જરૂરી પગલાંમાંથી પસાર થઇ શકે છે જેને તમારી મદદની જરૂર છે.

વિદેશમાં માનવતાવાદી કામ કરવા માટે સ્વયંસેવીને બીજા કેટલાક ખર્ચ કરવા પડે છે. તમે સ્વયંસેવક છો તો વિશ્વના પ્રદેશમાં અને ત્યાંથી પરિવહનના ખર્ચ માટે તમે જ જવાબદાર હશો. ઘણી સંસ્થાઓ તમારા વિદેશમાં સમય દરમિયાન તમને આવાસ અને ખોરાક આપવાના ખર્ચને સરભર કરવા પ્રોગ્રામ ફી પણ વસૂલે છે. તમે જે સંસ્થા માટે સ્વયંસેવક છો તે સંસ્થાના સંયોજક સાથે ચર્ચા કરી પૂરક ખર્ચાની મંજૂરી લેવી જોઇએ. માનવતાવાદી સહાયની સફર માટે જતાં પહેલાં તમામ બાબતોનું સંપૂર્ણ આયોજન કરો તે મહત્ત્વનું છે. તમારા સ્વયંસેવક સંયોજક સાથે શી અપેક્ષા રાખવી તે વિશે વાત કરવાનું સુનિશ્ચિત કરો. તમારી માનવતાવાદી સફર સંભવતઃ તમને તમારી આસપાસની દુનિયાને જોવાની રીતને બદલી નાખશે. માનવતાવાદી પ્રવાસો વિશ્વને અસર કરતા બાહ્ય પરિબળો તેમજ આપણી ધારણાને અસર કરતા આંતરિક પરિબળો વિશે પ્રતિબિંબિત શિક્ષણમાં વધારો કરી શકે છે. તમારા અનુભવો શેર કરીને, તમે અન્ય લોકોને સમાન Trips લેવા માટે પ્રોત્સાહિત કરી શકો છો.

માનદ્‌મંત્રી, ચારુતર વિદ્યામંડળ
વલ્લભ વિદ્યાનગર, ફોન : (૦૨૬૯૨) ૨૩૮૪૦૦
E-mail:sgpatel1948@gmail.com

ભૂલ સુધાર

નવેમ્બર-૨૦૨૨, અંક-૧૧ સળંગ અંક-૬૧૩ ના પાન નં ૨૩ પર છપાયેલ ‘વ્યક્તિ વિશેષ’ લેખના લેખકનું નામ અનુક્રમણિકામાં શ્રી વિજય ભટ્ટની બદલે હરિન્દ્ર દવે છપાયું છે. તથા સંસ્થા પરિચયમાં ‘Career’ ને બદલે ‘Carrier’ છપાયેલ છે. મુદ્રણ દોષ બદલ ક્ષમા પ્રાર્થી છીએ.

તંત્રી મંડળ-વિદ્યાનગર

ISSN 0976-9609

॥ વૈભવ-વારસો પદ્ય-વિભાગ ॥

મેં અલેકિયા

દયાનંદ

મેં અલેકિયા પીર પછમ રા,
સતની ઝોળી મેરે કાંધ ધરી,
સતની ઝોળી કાંધ ધરી,
મેં તો પીધો પ્યાલો લગન કરી.

પાંચ રંગરા લિયા હે કપડા, શીલ સંતોષ માંહી તાર ભરી,
પ્રેમને પ્રકાશે ચાલે ત્યારે, સારા શહેરમાં ખબર પડી..મેં૦

પાંચ ફળિયા, પચીસ મેડિયું, નવે દરવાજે જોયું ફરી,
ચાર પાંચ માંઇ ખેલે જુગટિયા, ઉનકું મેલ્યા પરહરી. ..મેં૦

સોહં અંચળા, સોહં ચીપિયા, વચન વિભૂતિમાં રે'વું ભળી,
દશમેં દુવાર જબ અલખ જગાયો,ઝોળી હો ગઇ ખરેખર..મેં૦

એક શબદ મને દિયો સાહેબે, લિયો અલેકિયે લગન કરી,
દાસ દયાનંદ બ્રહ્માનંદ ચરણે, હવે ચોરાશીમાં ના'વું ફરી..

મેં અલેકિયા પીર પછમ રા,
સતની ઝોળી મેરે કાંધ ધરી,

ભૂલ્યા શીદ ભમો છો ?

કાનપરી

ભૂલ્યા શીદ ભમો છો રે,
જાય હરિભજ્યાનું ટાણું.
હરતાં ને ફરતાં હરિ સમરી લે,
તારું, શું બેસે છે નાણું ?
સંતો, શું બેસે છે નાણું ?
સમી સાંજનો સૂઈ રહ્યો છો
હમણાં વાશે વાણું. ..ભૂલ્યા૦
માથે આવ્યું ઇ તો નહિ મેલે,
જેમ ધૂંઘટમાં ઘેરાણું, સંતો, ધૂંઘટમાં ઘેરાણું,
ઓચિંતાના જમ આવશે તારું
પડ્યું રે'શે પરિયાણું... ભૂલ્યા૦
ભર્યું ભરાય નહિ, ઠાલે ઠાલું,
માયા છે મોટું માણું, સંતો, માયા છે મોટું માણું,
બળી બળીને, ઓલાઇ જાશે
જેમ સગડી માંયલું છાણું..ભૂલ્યા૦
દીધા વિના તમે ક્યાંથી પામશો ?
એ વાત હું જાણું, સંતો, એ વાત હું જાણું,
કહે કાનપરી આંહી ન સમજો તો
પરે નથી ઠેકાણું.
ભૂલ્યા તમે શીદ ભમો છો રે, જાય હરિ ભજ્યાનું ટાણું.

ખરાખરીનો ખેલ

વિલાયત

ખરાખરીનો ખેલ, જેના ઘટડામાં ગૂંથેલ,
શાણા, સમજો તો ઘણું સ્હેલ,
આ છે ખરાખરીનો ખેલ.

ભવસાગરની ભૂલવણીમાં ભટકી મરે ભરમેલ,
મળવાના મારગ મનડાની મહીં,
છેટા નથી કાંઇ છેલ.. શાણા૦

આંખ્યું મીંચીને બેસે જયાં ત્યાં, અંતરજામીને ન ઓળખેલ,
શૂરા પૂરા નર લેશે શોધી, હોય સતગુરુના સીધેલ..શાણા૦

સતગુરુ આગે સીસ નમાવે, ચેલા હોય ચેતેલ,
વેદના ભણેલા વિધવિધ વાંચે, અખંડ ભેદ ન ભણેલ.શાણા

કહે વિલાયત કુલફમાંથી કલમો પાક પઢેલ,
પ્રેમના પિયાલા પ્રેમથી કાંઇ પિયુજીને હાથે પીધેલ..
શાણા, સમજો તો ઘણું સ્હેલ.

હંસલો ગંગાજીમાં નાય

હમીરો

મારો હંસલો ગંગાજીમાં નાય,
ગુરુ મારા, ભૂલ્યા નર ભીંત્યુંમાં ભટકાય.
પોતાના મંદિરિયાની પ્રતીત ન પાળે ને
પારકે મંદિરિયે પૂજવા ધાય,
આડા ને અવળા મૂરખો ફેરા ફરે છે,
ઇ તો લખ રે ચોરાશીમાં જાય...ગુરુજી૦
શૂરા હોય તે તો સનમુખ રે'વે ને
કાયર કંપે રુદિયામાંય,
મૂરખ મનડાને ઘણું સમજાવું
તો યે ગાફલ ગોથાં ખાય.. ગુરુજી૦
સૂમની પેઠે મૂરખે માયા ભેળી કીધી,
નવ ખરચે, નવ ખાય,
પુનને નામે ભાઇ, પાઇ ન વાપરી,
એના મનડાને મુગતિ ક્યાંથી થાય !... ગુરુજી૦
મુજ પર મહેર કરી પ્રભુ પધારો તો
દાસનાં દુ:ખ દૂર થાય,
ચેલાણીને ચરણે બોલ્યા હમીરો
મીઠા મીઠા અમીરસ પાય..
ગુરુજી મારા, ભૂલ્યા નરભીંત્યમાં ભટકાય.

॥ નવાં કાવ્યો ॥

આંસુઓ

લતા હિરાણી

આ આંસુઓ
આંખના કણાની જેમ ખૂંચે છે
કોણે એને
લખી દીધા રાજપાટ અમરપટ્ટે ?
તે વધતો જ રહ્યો છે
એનો ઠાઠ !
બરખાસ્ત થતી જ નથી
એની સભા !
શ્વાસના ચીંથરા ફાટતાં જાય
પણ
આંસુના નગરમાં જાણે
નવી નવી આંખો ઊગ્યા કરે !
આ આંસુને
હવે
જન્મ-મરણના ચોપડે નોંધાવો કોઇ !

૪૭૯, ગુજરાત હાઉસિંગ બોર્ડ,
કણકોટ પાટિયા, કાલાવડ રોડ,
રાજકોટ-૩૬૦૦૦૫, (મો) ૯૯૨૫૧૬૫૧૬૪

તમારા વિચારો, વાણી, વર્તન અને પ્રત્યેક કર્મ ખુશી સર્જે છે.

બીજાના વિચારોને સન્માન આપો અને તેઓ તમારા મદદનીશ બની જશે.

અધિકાર જોઇતો હોય ત્યારે દૃઢ રહો પણ અધિકારનું સંચાલન કરતી વખતે વિનમ્ર અને મધુર રહો.

કપરું છે !

શૈલેષ ગઢવી

ભર્યા દરબાર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !
ગુનાના ભાર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !

તરુ માફક બધી મુશ્કેલીઓ વ્હોરી તો લઇએ પણ,
સમયના માર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !

નથી કોઇ ગતાગમ આભ ક્યારે તૂટવાનું છે.
સતત આસાર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે.

કર્યા કરવી છે કેવળ સરભરા શ્વાસોચ્છ્વાસોની,
પણ અંદર બ્હાર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !

શરત એવી, જરા પણ લાગણી સાથે તણાવું નહીં,
વિના આધાર વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !

ચરણમાં પ્હાડ ઊગ્યા બુદ્ધ માફક કેમ નીકળવું ?
આ અંતરગાર વચ્ચે વચ્ચે ઊભવાનું ખૂબ કપરું છે !

ખીજડિયા પ્રા.શાળા, ખીજડિયા, વાયા દેવગઢ,
તા.મેંદરડા, જિ. જૂનાગઢ, પીન - ૩૬૨૨૬૦
(મો) ૬૩૫૧૯૦૩૮૭૩

ફરીથી ....

ઉમેશ જોષી

ઉત્તર તમારો જણાવો ફરીથી,
અને એમ કાગળ સજાવો ફરીથી.

અધીરો મનોભાવ લઇને ન મળતાં,
મળીને સમયને મનાવો ફરીથી.

ભળી તો ગયો યાતનામાં તમારી,
ઠરેલી ચિતાને જલાવો ફરીથી.

તરી જાય પાંપણ વચ્ચે નાવડી જો;
તો ઝાકળના દરિયા તરાવો ફરીથી

ભલે દિવસ પૂરો નહીં પળનું યે પણ,
સચ્ચાઇનું જીવન વિતાવો ફરીથી.

૫, બ્રહ્મેશ્વર નગર, બ્રાહ્મણ સોસાયટી,
અમરેલી-૩૬૫૬૦૧ (મો) ૯૮૭૯૫૬૬૫૯૦

ISSN 0976-9609

॥ વૈભવ-વારસો ગદ્ય-વિભાગ ॥

ચારિત્ર્ય એટલે શું ?

આનંદશંકર ધ્રુવ

'ચારિત્ર્ય'નો અર્થ માત્ર સ્ત્રી-પુરુષોના વ્યવહારમાં પવિત્રતા, એટલો જ થતો નથી. 'ચારિત્ર્ય' શબ્દનો અર્થ ઘણો વિપુલ છે. 'ચારિત્ર્ય' એટલે જીવનની ભાવનાઓ સિદ્ધ કરવાના સંકલ્પની દૃઢતા, સ્થિરતા, બળ. ચારિત્ર્ય એ અનેક સદ્‌ગુણોમાંનો એક નથી. પણ સદ્‌ગુણી જીવનનો પાયો છે. ચારિત્ર્ય એ આપણા જીવનના તારમાં વીજળીનો પ્રવાહ પૂરો પાડનાર વીજળીનું ઉત્પાદક યંત્ર છે. એ વિદ્યુતગૃહ દરેક બાળક અને બાલિકાના હૃદયમાં સ્થાપવાનું કામ શિક્ષકોનું છે.

ચારિત્ર્ય ઘડવાનો ઉત્તમ માર્ગ ચારિત્ર્ય-દર્શનના પ્રસંગો રચવા એ છે. આ પ્રસંગો રમતગમતમાં, વિદ્યાર્થીઓના વાદવિવાદના મેળાવડામાં, લાઈબ્રેરીમાં ક્લાસમાં, પરીક્ષાના હોલમાં - એમ અનેક સ્થળે મળી શકે છે. અહીં સતત એકધારી વર્તણૂકથી છોકરાંઓની ટેવો બાંધવાનો યત્ન કરવાનો છે. કે જે ટેવ વિષમ પ્રસંગોએ એની મેળે જ તેમને સન્માર્ગે રાખે. સંકલ્પબળ ગમે તેટલું હોય, પણ ઊંધી બુદ્ધિને એ એન્જિન જોડવાથી ટ્રેન અવળે રસ્તે જ જવાની. તે માટે સમતોલ બુદ્ધિશક્તિ કેળવવી જોઇએ -જે રાગદ્વેષને વશ ન થાય, હવાના ઝપાટાથી આમ કે તેમ વળી ન જાય. આ એક કીમતી ગુણ છે, અને તે એકદમ પૂર્ણરૂપમાં આવી જતો નથી પણ ધીમે ધીમે વિકસાવી શકાય છે.

હવે એક વ્યાપક પ્રશ્ન ઉપર આવું. શિક્ષિત જન કોને કહેવો ?

અનેક વિષય ઉપર થોડી થોડી હકીકત જેણે પોતાના મગજમાં એકઠી કરી હોય, એ 'સુશિક્ષિત' ન કહેવાય. હાલના જમાનામાં આવી હકીકત બહુ કામની છે, પણ એમાં સઘળી કેળવણી આવી જતી નથી. સુશિક્ષિતજન એટલે બ્રાહ્મણ. બ્રાહ્મણ કોણ ? એ શબ્દનો જીવંત અર્થ મરી ગયો, તે પહેલાં એનો અર્થ 'બૃહત્' યાને દિન પર દિન વૃદ્ધિ પામતા વિશાળ મનનો માણસ, એવો થતો. 'બ્રાહ્મણ' થી ઊલટો શબ્દ 'બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ'માં 'કૃપણ' કહ્યો છે. 'કૃપણ' એટલે સાંકડો.

'બ્રાહ્મણ' શબ્દના અર્થમાં કેટલા ગુણો સમાયેલા છે, એ બુદ્ધ ભગવાને આ પ્રમાણે બતાવ્યા છેઃ 'બ્રાહ્મણ' એટલે કે શિક્ષિત જન એ કે (૧) જેનું શરીર સુંદર હોય (આમાં શારીરિક કસરત વગેરેની આવશ્યકતા આવી); (૨) જે સુચારિત્ર્યવાન માતાપિતાને ત્યાં જન્મ્યો હોય (આમાં ઘરનું વાતાવરણ આવ્યું); (૩) જે બહુશ્રુત વિદ્વાન હોય; (૪) જે પ્રજ્ઞાવાન (પરિપક્વ બુદ્ધિવાળો) હોય, અને (૫) જે શીલવાન (સારા ચારિત્ર્યવાળો) હોય.

("અરધી સદીની વાચન" માંથી સાભાર)

પોતાના વિકાસ માટે વધુ સમય આપો પછી
અન્યની નિંદા કરવાનો સમય જ નહિ રહે.

માનવ જરૂરિયાત માટે પૈસા કમાવવા એ જરૂરી છે,
પણ વધુ ધનની ભૂખ ખૂબ જ ખરાબ છે.

॥ લઘુકથા-૧ ॥

પોપટો

પ્રેમજી પટેલ

ચાર દિવસ થયા, નવા બૉસ આવ્યા છે. કુમારી જૈમિના વ્યાસ. બપોર પછી મીટિંગ રાખે.. તેમના કારકુન તરીકે રોકાવું જ પડે - મોડા સુધી મીટિંગ ચલાવે... તે...

થાકી હોઉં એમ બહાર બાંકડે બેસી ગઇ પણ ચિત્તમાં કુ. જૈમિના.. જાણે મારીય બૉસ હોય એમ.. એમના હોઠેથી નીકળેલું એ નામ ચીકણું હશે કે શું તે ચિત્તમાં ચોંટી જ ગયું. બળતરા થતી રહી હર્ષ હસમુખા, ઊંચા ને થોડા રૂપાળાય ખરા, ચાર દિવસ થયા છતાં એ શબ્દો ચીકાશ છોડતા નથી ! હર્ષને પૂછવાનું મન થયેલું તે તમારા બૉસ દેખાવડા છે કે ? તો તો ગરમ તવા પર છાંટો પડ્યા જેવું થાય, તને મારા ઉપર ભરોસો નથી એમ કહેને ! ... ખરો તોય સાલું ખાંડનો દાણો ખુલ્લો પડ્યો હોય ને માંખ બેઠા વગર રૈ ! આખો દિવસ. એક જ ઑફિસમાં બેસવાનું. તે એકલા થોડા છે, ચૌદ-પંદરનો સ્ટાફ હોય.. આ તો કુમારી આવ્યાં ત્યારથી લેટ આવે - લેટ છૂટે.. હજુ લગી એ કુંવારાં કેમ રહ્યાં હશે ? એકવાર બાજુવાળાં સવીભાભીને લઇ, કોઇને કોઇ બહાને હર્ષની ઓફિસે જઇ જોઇ આવું તે બૉસ કેવાં છે ? મારા અંતરમાં જૈમિના શબ્દ આમ તેમ... પતંગિયાની જેમ ઊડ્યા કરતો રહ્યો.

'સ્નેહા... એ સ્નેહા - ક્યાં ખોવાઇ છે ?' તંદ્રા તૂટી.. 'હર્ષ, આજે વહેલા આવી ગયા ?' વિસ્મિત થતાં બોલાઇ ગયું.

'હં, આજે પાંચ વાગે બૉસ ક્યાંક નીકળી ગયા તે વહેલા વાગજો છ, બધે બંધ. આમેય ચાર દિવસથી સ્ટાફ કંટાળેલો તે - જો સ્નેહા, આમ પણ કોઇ સ્ત્રી પચ્ચાસ-પંચાવન લગી લગ્ન ના કરે તો એના હાથ નીચેના સ્ટાફનું આવી બને. ત્રાસ કરે - સેડીસ્ટની જેમ.. એમાં એ રાજી થાય. એમાંય સત્તાવાળાં એટલે મૂળથી તીખાં હતાં ને મરચું ખાધા જેવું...

પચ્ચાસ-પંચાવન વરસ લગી. એ શબ્દો ટાંકણી થઇ મારા અંતરમાં ભોંકાયા.. ને પોપટો ફૂટી ગયો.

મુ.પો.ખેરોલ, ઠે.મહાદેવ વાસ,
તા. તલોદ, જિ. સાબરકાંઠા-૩૮૩૨૧૫
(મો) ૯૪૨૬૩૬૫૮૦૨

જીવનની મીઠાશ માણવા માટે ભૂતકાળને ભૂલવાની શક્તિ જરૂરી છે.

સરળ સ્વભાવ કાર્યને સરળ બનાવે છે.

**બીજાની ભૂલને સહન કરવી એક વાત છે.
પણ એને માફ કરવું અને ભૂલી જવું એનાથી પણ મહાન છે.**

 ISSN 0976-9609

॥ લઘુકથા-૨ ॥

ચપટીમાં જ

ગિરા પિનાકીન ભટ્ટ

ભાણી પરણાવી પછી એના સાસરે પહેલીવાર ગયાં, ઘણીય ના પાડવા છતાં વેવાણે રસોઇ તૈયાર રાખી હતી. તેમના અતિશય આગ્રહને વશ થવું પડ્યું. થાળી પીરસતાં જ આંખો ચકળ-વકળ ! વાહ...

'મામા-મામી, તમને બન્નેને ભાવે છે ને એટલે ... ખાસ લીલી તુવેરના દાણાનું શાક !'

'અરે દીકરી, જબરું ધ્યાન રાખે છે ને તું તો. વળી આટલી બધી ધમાલ કરાવાય ?'

'અરે ! લ્યો કરો વાત.. એમાં વળી ધમાલ શો ?' વેવાણે વ્હાલ વરસાવ્યું.

'સુરેખાબેન, હું ના સમજું ? નોકરિયાત માણસોને આટલી બધી તુવેર ફોલવામાં ફુરસદ મળે જ ક્યાંથી ?'

'ઓહો.. એમાં તે શી મોટી વાત છે ? આ કામ તો ચપટીમાં જ !' વેવાઇએ એકાએક આશ્ચર્યનો અસ્તાચળ ઊભો કર્યો !

મારા હાથમાં રહેલો કોળિયો ઘડીક થંભી ગયો. આવું ચૂંથારાનું કામ ચપટીમાં થાય જ કેવી રીતે ? વાર્તા વિશ્વને વિસ્તૃત સ્વરૂપ આપી રહસ્યોદ્ઘાટન કરતાં વેવાણ બોલ્યાં, 'શાળામાં બીજું કરવાનું શું ? પાંચે'ક કિલો તુવેર લઇ જાઉં, ને છોકરાંઓને સોંપી દઉં.. તો ચપટીમાં કામ તમામ !'

શાક તુવેરનું કે થુવેરનું ? મારી આંખ સામે જ બાળકોના ઘડતરનું, ભણતરનું ગળું ઘૂંટાતું લાગ્યું. ચપટીમાં જ !

૪૫, શિવસ્ય, ઊર્જાનગર, વિભાગ-૧,
સિટીપલ્સ, થિયેટરના ખાંચામાં,
ગાંધીનગર, પીન કોડ-૩૮૨ ૪૨૬
(મો) ૯૯૦૯૬૪૧૨૬૨

॥ વિદ્યાવૃત્ત ॥

એચ.એમ.પટેલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ (બી.એડ.) GSIRF 2022 માં 4 Star રેકિંગથી સન્માનિત :
Knowledge Consortium of Gujarat (KCG) અને ICARE, India દ્વારા દર વર્ષે રાજ્યની વિવિધ કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓનું Gujarat State Institutional Ranking Framework (GSIRF) ના આધારે શિક્ષણના સ્થાનિક અને વૈશ્વિક આયામોના સંદર્ભે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. જેમાં સંસ્થામાં થતી સંશોધન પ્રવૃત્તિઓ, શિક્ષણ પ્રક્રિયામાં નાવીન્ય, કેમ્પસ પ્લેસમેન્ટ, વિવિધ શૈક્ષણિક ગુણવત્તાલક્ષી કાર્યક્રમો, સંસ્થામાં રહેલ વિવિધ Educational Resources, પુસ્તકાલયની સમૃદ્ધિ વગેરે જેવી બાબતોએ ધ્યાનમાં રાખીને જે તે સંસ્થાનું આકલન અને મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. ગૌરવની વાત એ છે કે એચ.એમ.પટેલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ ઇંગ્લિશ ટ્રેનિંગ એન્ડ રીસર્ચ (બી.એડ.)એ સતત બીજા વર્ષે પણ GSIRF 2022 માં સમગ્ર ગુજરાતમાં કોલેજ કેટેગરીમાં 4 Star રેકિંગ મેળવેલ છે. સંસ્થા શિક્ષણ પ્રશિક્ષણની સંસ્થાઓમાં પણ આ રેકિંગમાં ત્રીજા નંબર પર આવેલ છે. ડો. રજનીકાંત ડોડીયા કે જેઓ સંસ્થાના IQAC કો-ઓર્ડિનેટર અને સંસ્થામાંથી GSIRFના નોડલ ઓફિસર પણ છે તેઓએ સંસ્થાના આચાર્યશ્રીના માર્ગદર્શન હેઠળ GSIRF 2022 માટે તમામ દસ્તાવેજીકરણ પ્રક્રિયા અને ઓનલાઇન એપ્લિકેશનની જવાબદારી નિભાવી હતી. એચ.એમ.પટેલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ માટે આ ખૂબ ગૌરવ લેવા જેવી વાત છે કે સંસ્થાએ સતત બીજા વર્ષે પણ આ સિદ્ધિ હાંસલ કરેલ છે. અને ભવિષ્યમાં પણ સંસ્થાઆ પ્રકારની સિદ્ધિઓ મેળવવામાં સતત પ્રયત્નશીલ રહેશે.

॥ વાર્તા ॥

બાપ એટલે .... !

અર્જુનસિંહ કે. રાઉલજી

"તમે તો કાયમ આવું જ કરો છો, અમારી બાજુનો કોઇપણ પ્રસંગ હોય એટલે તમે બહાનાં કાઢવાનાં ચાલુ જ કરી દો છો... તમને આવવાનું ગમતું જ નથી..." નિરાલીએ મોઢું મચકોડતાં કહ્યું. "એવું નથી, તું જરા સમજવાનો તો પ્રયત્ન તો કર.. કોરોનાકાળ હજુ હમણાં જ જાણે કે પૂરો થયો છે અને કંપનીએ એવા કપરાકાળમાં પણ પાલવ્યા છે. લગભગ નેવું કર્મચારીઓને છૂટા કરી દીધા હતા, પછી આપણે પણ તેમનું પ્રોડકશન સાચવવું પડેને ? એક મોટો ઓર્ડર મળ્યો છે. બહારનો... અને સપ્લાય મારા ઉપર જ આધારિત છે, હવે જો હું એ ન સાચવું તો કંપનીને ખોટ જ જાયને ?" રોમેશે પોતાના પિતા તરફ જોતાં નિરાલીને સમજાવવાનો પ્રયાસ કરતાં કહ્યું. તેના પપ્પા જતીનભાઇ પણ તેની વાત સમજી ગયા અને બોલ્યા," બેટા, નીરૂ... રોમેશની વાત તો સાચી જ છે ને ?"

"પણ પપ્પાજી, મારા મામાના એકના એક દીકરાનું લગ્ન છે, બધા જ જમાઇઓ સૂટ પહેરવાના છે, આ એકલા જ ના પહેરે તો મામાને અને તેમના દીકરા તિમિરને પણ કેટલું ખરાબ લાગે ?" નિરાલીને સસરાને પણ સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો.

"તું એક કામ કર..." "જતીનભાઇએ વાતનો ઉકેલ બતાવતાં કહ્યું," તું તને ગમતો હોય તેવા કલરનું અને ડિઝાઇનનું કાપડ પસંદ કરી લે, અને પછી ટેલરને કહી દેજે કે તેનો કોઇપણ કારીગર રાતે જ્યારે રોમેશ ઘેર હોય ત્યારે આવીને તેનું માપ લઇ જશે. પછી તને શો વાંધો છે. માત્ર સૂટ સીવવા નાખવા માટે રોમેશને રજા પડાવવાની જરૂર નથી." જતીનભાઇની વાત નિરાલીના ગળે ઊતરી ગઇ, એટલે તે દિવસે તો સંઘર્ષ ટળી ગયો પણ...

લગ્ન નજીક આવ્યું એટલે પાછો પ્રશ્ન ઊભો થયો. રોમેશ માત્ર બે દિવસની રજા મળશે એમ કહેતો હતો જયારે નિરાલી એક અઠવાડિયાની રજા લેવાની જીદ લઇને બેઠી હતી અને તે નમતું આપવા તૈયાર જ નહોતી.

"તમે ગમે તેમ કરો પણ બોસને મનાવી લો... બોસ પપ્પાજીના મિત્ર છે એટલે તમારી કે પપ્પાજીની વાત નહીં જ ટાળે...! અને આમેય બોસને તમારા ઉપર તો ઘણો બધો વિશ્વાસ છે, બધા નિર્ણયો પણ તમને પૂછી પૂછીને તો લે છે..." નિરાલીને લાડ કરતાં રોમેશને મનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો.

"એવું નથી નીરૂ..હમણાં તારા સગા ભાઇનું લગન હોત તો હું ગમે તેમ કરીને પણ અઠવાડિયાની રજા મંજૂર કરાવી દેત, પણ તારા મામાના દીકરાના લગનમાં હું અઠવાડિયાની રજા માંગું તો બોસ પણ મને મૂરખો સમજે અને રજા મંજૂર ના કરે.."

"શું મામાનો દીકરો, મામાનો દીકરો... રટ્યા કરો છો ? એણે ક્યારેય મને સગી બહેન કરતાં જુદી નથી ગણી, પોતાની સગી બહેનો માટે જે કાંઇ કરે તે બધું જ તે મારા માટે કરે છે, પણ આવો વહેરો-આંતરો તમે કેમ રાખો છો ? "નિરાલી લગભગ રડવા જેવી થઇ ગઇ.

"બેટા, એના બોસને જેટલો હું ઓળખું છું એટલો કદાચ બીજું કોઇ નહીં ઓળખતું હોય.. આવા સંજોગોમાં જો રોમેશ તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ અઠવાડિયાની રજા પાડશે તો કદાચ એ રોમેશને ટર્મિનેટ કરી દેશે. અને પછી મારી પણ કોઇ વાત નહીં સાંભળે.." જતીનભાઇએ દીકરાને મદદ કરવાના ઈરાદાથી જ નિરાલીને બીક બતાવી. પણ નિરાલી જીદ ઉપર જ આવી ગઇ હતી. તે કોઇપણ હિસાબે રોમેશને એક અઠવાડિયાની રજા લેવડાવી લગ્નમાં લઇ જ ગઇ...! સ્ત્રી-હઠ એટલે શું ? નભ ઝૂકી જાય પણ સ્ત્રી ન ઝૂકે...! એણે જે હઠ લીધી હોય એ પૂરી કર્યે જ છૂટકો..! થાય પણ શું ? રોમેશે ઘણી બધી આજીજીઓ કરી, બોસે પોતાને ટર્મિનેટ કરી દેવાની ધમકી પણ આપી છે એ બીક પણ બતાવી, પણ નિરાલી જેનું નામ ...! તે એકની બે ના થઇ તે ના જ થઇ.. બે દિવસ તો તે ઘરમાં તોબરો ચઢાવીને જ

ISSN 0976-9609

ફરતી રહી. રોમેશ એવું પણ સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો કે આ બેકારીના જમાનામાં લોકોને નોકરી મળી નથી અને આપણે આવી સારી નોકરી જો હાથથી ગુમાવવી પડશે તો ફરીથી નોકરી શોધવા ક્યાં જઇશું ? પણ તેની આ ધમકીની પણ નિરાલી ઉપર કોઇ અસર ના થઇ. તેણે તેના મામાસસરાના દીકરાના લગ્નમાં અઠવાડિયાની રજા મૂકી જવું જ પડ્યું.

લગ્ન પતી ગયા પછી જેવી જાન કન્યાને લઇ પાછી આવી કે તરત જ તે નિરાલીને સમજાવીને નીકળી જ ગયો. નિરાલી બે દિવસ પછી આવવાની હતી. પણ રોમેશને રજા પૂરી થતી હતી એટલે ગયા વગર છૂટકો જ નહોતો.

નિરાલી પાછી આવી તે દિવસે લગભગ બપોરે બે વાગ્યાની આસપાસ... પણ રોમેશને ઘેર જોઇ તેને આશ્ચર્ય જ થયું. ઘરમાં પેસતાં જ તેણે બેઠક રૂમમાં રોમેશને બેઠો બેઠો ટીવી જોતો જોયો એટલે તરત જ પૂછ્યું, ''કેમ તમે નોકરી નથી ગયા ? આમ તો કહેતા હતા કે રજા મળતી નથી અને આવી વધારાની રજાઓ શું કામ પાડો છો ?'' પછી તેણે આજુબાજુ જોયું પણ સસરા જતીનભાઇ ના દેખાયા એટલે કદાચ તેઓ પોતાના રૂમમાં ઊંઘી ગયા હશે એમ માની લીધું.

રોમેશ ઘડીભર તો નિરાલી સામે તાકી જ રહ્યો. શું બોલવું ? અને નિરાલીના સવાલનો શું જવાબ આપવો, તે જ જાણે કે તેને સમજાતું નહોતું. તે ઊભો થયો અને પોતાની ઓફિસબેગમાંથી એક કાગળ કાઢી લાવ્યો અને નિરાલીને આપ્યો. નિરાલીએ પાણી પણ પીધા વગર જ કાગળ વાંચ્યો તે સાથે જ તેની આંખોના મોતિયા મરી ગયા કારણ કે રોમેશ જે કાગળ આપ્યો એ બીજો કોઇ નહીં પણ તેનો ટર્મિનેશન લેટર હતો જેમાં કંપનીએ સ્પષ્ટ લખ્યું હતું કે રોમેશને પોતાની જવાબદારીનું કંઇ ભાન નથી, આથી કંપની આવા બેજવાબદાર કર્મચારીને પાલવવા માંગણી નથી, આથી તેની નોકરી સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

નિરાલીનો ચહેરો ઊતરી ગયો. તેણે નિરાશ વદને જ પૂછ્યું, ''તમે પપ્પાજીને આ કાગળ બતાવ્યો ? તમારા બોસ તો તેમના અંગત મિત્ર છે...''

''બતાવ્યો..પપ્પાએ મારા બોસને ફોન પણ કર્યો, પણ બોસે ઘસીને ના પાડી દીધી કે આ બાબતમાં તેઓ કશું કરી શકે તેમ નથી.. હાલ મંદી ચાલે છે અને મંદીના આ કાળમાં કંપનીનો ઓર્ડર સપ્લાય ના થઇ શકવાના કારણે કેન્સલ થયો તો ખોટ કોણ ભોગવે ?'' નિરાલી લગભગ રૂં રૂં થઇ ગઇ. પછી અંદર જતાં જતાં બોલી, ''તો પછી આમ બેઠા બેઠા ટીવી જોયા કરો છો એના કરતાં નવી નોકરી શોધી કાઢોને.. કંઇ એક કંપની ઉપર ચાંદ થોડો માર્યો છે ? ઓછા પગારની મળે તો પણ એકવાર બીજી નોકરી તો શોધી કાઢોને ? ઘર કેવી રીતે ચાલશે ? પપ્પાજી તો રિટાયર્ડ છે'' કહી તે ઘરમાં જતી રહી.

રોમેશ પણ આ વાત સમજતો હતો. તે પોતે પોતાની નોકરીની ગંભીરતા સમજતો હતો. તેણે જુદી જુદી કંપનીઓનાં પગથિયાં ઘસવાનું શરુ કરી જ દીધું હતું. કારણ કે જતીનભાઇને કંઇ પેન્શન આવતું નહોતું કે જેથી ઘર ચાલે. તેમની જેટલી બચત હતી તે પણ રોમેશના લગ્નમાં વપરાઇ ગઇ હતી. ઘર ચલાવવા માટે કોઇક કાયમી આવક ઊભી કરવાની જરૂર હતી. આછી-પાતળી પણ નોકરી તો શોધવી જ પડશેને ? પણ તે પણ શું કરે ? જતીનભાઇ પણ પોતાની જેટલી ઓળખાણો હતી તેનો ઉપયોગ કરી રોમેશ માટે નોકરીનો પ્રયત્ન કરતા હતા. આમને આમ દસ દિવસ બીજા પસાર થઇ ગયા. મહિનાની પહેલી તારીખ આવી એટલે નિરાલીએ રોમેશને કહ્યું, ''હવે ગમે તે કરો પણ પૈસાની વ્યવસ્થા કરો. કામવાળીને પગાર આપવાનો છે, અનાજ કરિયાણાવાળાનું પણ મોટું બીલ ચઢી ગયું છે. ગઇકાલે દૂધવાળો આવ્યો'તો પૈસા લેવા, તેને તો મેં ચાર દિવસ પછી આવજો કહી ટાળી દીધો છે. લાઇટબિલ પણ ભરવાનું છે..''

રોમેશ ઘડીભર તો નિરાલીના ચહેરા તરફ તાકી રહ્યો, પછી બોલ્યો, ''ક્યાંથી કરું પૈસાની વ્યવસ્થા ? ધાડ પાડું કે બેન્ક લૂંટવા જાઉં ? તને તો ખબર છે કે મારી નોકરી નથી, પછી કરકસર કરવી જોઇએને ? આપણી આવક ના હોય તો કામવાળી રાખવાની શું જરૂર છે ? વાસણ-કપડાં-પોતું વગેરે જાતે કરી લેવું જોઇએને ? અને થોડીક કરકસર કરીએ

તો કંઇ મરી જવાનાં નથી.. જ્યાં એક પંખાથી ચાલે એમ હોય ત્યાં બે બે પંખા ચલાવવાની શી જરૂર ? બપોરે જેમ હું પપ્પાના રુમમાં ઊંઘી જાઉં છું તેમ તારાથી મમ્મી સાથે ના સૂવાય ?''

બસ, પછી તો શું જોઇએ ? ઘરમાં કંકાસ અને કજિયા વધવા લાગ્યા. છેવટે જે પરિણામ આવવું જોઇએ તે જ આવ્યું. તે દિવસે નિરાલીને સાધારણ માથું દુખતું હતું એટલે તે દવાખાને લઇ જવા કહેતી હતી પણ રોમેશ પાસે પૈસા નહોતા એટલે તેણે કહ્યું, ''ઘરમાં બામ છે તે લગાડીને થોડીવાર ઊંઘી જા એટલે ઊતરી જશે માથું.. એમ કંઇ નાની નાની વાત માટે દવાખાને ના દોડી જવાય..'' તેની વાત સાંભળી નિરાલીએ છણકો કર્યો. તેની મમ્મીએ તો કહ્યું પણ ખરું કે, લે બેટા, મારી પાસે આ સો રૂપિયા છે લઇ જા નિરાલીને દવાખાને... પણ રોમેશે ઇનકાર કરી દીધો એટલે નિરાલીની કમાન છટકી. અધૂરામાં પૂરું નિરાલીના મામાના દીકરાને લગ્નમાં ચેઇન આપી હતી, તે પણ થોડાક પૈસા આપીને લીધી હતી અને બીજા પૈસા બાકી રાખ્યા હતા તે સોની ઉઘરાણી માટે આવ્યો. તેને રોમેશે એવું કહ્યું કે પૈસાની વ્યવસ્થા નિરાલી કરી દેશે, એટલે નિરાલી વધારે ગુસ્સે થઇ. બીજા દિવસે સવારમાં જ તે પોતાની બેગ લઇ તૈયાર થઇ ગઇ અને રોમેશને કહ્યું, ''હું જાઉં છું મારા પપ્પાના ઘેર.. મને તો અહીં કામવાળી જ બનાવી દીધી છે, જ્યારે તમને નોકરી મળે ત્યારે તેડી જજો.. મારાથી આ નરકમાં નહીં રહેવાય..'' રોમેશ કશું ના બોલ્યો. જતીનભાઇ અને રોમેશની મમ્મી નિરાલીને કાલાવાલા કરતાં રહ્યાં, પણ નિરાલીએ તેમની એક પણ વાત ના સાંભળી અને તે જતી રહી.

ઘરનું વાતાવરણ સૂમસામ થઇ ગયું. રોમેશની મમ્મી ઘરમાં જે કંઇ હોય તે બનાવી નાખતી.. અને બધાં જે થાળીમાં આવે, તે લૂસલૂસ ખાઇ લેતાં. હવે તો જતીનભાઇને પણ દીકરાની ચિંતા થવા માંડી હતી. ક્યાંક બેકારીના કારણે દીકરો આડું-અવળું પગલું ના ભરી બેસે ?!

તે દિવસે સવાર સવારમાં રોમેશ તૈયાર થઇને બહાર જતો હતો કે તરત જ જતીનભાઇએ તેને ઊભો રાખ્યો. તેમને દીકરાની ચિંતા થતી હતી. દીકરો કોઇક આડું-અવળું પગલું ના ભરી બેસે એટલે તેઓ તેમના અંગત મિત્ર પાસેથી રુપિયા પચાસ હજાર ઉછીના લઇ આવ્યા હતા. તેમણે રોમેશને બહાર જતો અટકાવી પૈસા તેના હાથમાં આપતાં કહ્યું, ''લે બેટા, આ પચાસ હજાર રૂપિયા છે, તને બીજી નોકરી ના મળે ત્યાં સુધી તારે ચાલશે અને જા જઇને નિરાલીને તેડી લાવ તારે જો કોઇપણ પ્રકારનો નાનો મોટો ધંધો કરવો હોય તો તે પણ મને કહે, હું ગમે તે કરીને પૈસાની વ્યવસ્થા કરી નાખીશ, બાકીની થોડી ઘણી લોન લઇ લેશું.. તું બેટા, બિલકુલ મૂંઝાઇશ નહીં, હજુ તારો બાપ જીવે છે અને જા..નિરાલી બેટાને પણ તેડી લાવ...'' કહેતાં કહેતાં જતીનભાઇની આંખોમાં પણ આંસુ આવી ગયાં... એટલે રોમેશ હસતાં હસતાં બોલ્યો, ''પપ્પા, તમારે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી, અને આ પૈસાની પણ મારે જરૂર નથી. મને નોકરીમાંથી ટર્મિનેટ કરેલ નથી.. પણ આ તો નિરાલીને પાઠ ભણાવવા માટે મેં અને બોસે કે જે તમારા મિત્ર છે તેમણે બનાવેલો પ્લાન જ હતો. હું આજથી પાછો નોકરી ઉપર જ જાઉં છું.. તમે આનંદમાં રહો એ જ મારા માટે પૂરતું છે.''

''એમ ? શું વાત કરે છે ? મને પણ અંધારામાં રાખ્યો ?' હસતાં હસતાં જતીનભાઇ બોલ્યા.

''મેં તો તમને વાત કરવાનું કહ્યું હતું પણ બોસે ના પાડી. કહ્યું કે જતીન ભોળો છે, તારી પત્નીની દયા ખાઇને તે વાત કરી દેશે, અને આપણે નિરાલીને જે પાઠ ભણાવવો છે, તે કામ નહીં થાય..'' રોમેશે હસતાં હસતાં કહ્યું.

''હા.. બેટા, બાપ એટલે બાપ.. બાપ કોને કહ્યો ? જેની હર ધડકનમાં માત્ર અને માત્ર સંતાનનું સુખ જ ધડકે છે... જા બેટા., નિરાલીને તેડી લાવ અને તેને પણ સાચી વાત કરી દેજે... ચિંતાની મારી તે પણ અડધી અડધી થઇ ગઇ હશે...'' જતીનભાઇએ કહ્યું અને રોમેશ તેમણે વંદન કરી નિરાલીને તેડવા નીકળી ગયો.

૪૨, કૃષ્ણશાંતિ સોસાયટી-૨, મુજમહુડા,
અકોટા રોડ, વડોદરા-૩૯૦૦૨૦
(મો) ૯૯૭૪૦૬૪૯૯૧
E.mail:a.k.raulji@gmail.com

॥ સાંપ્રતસંદર્ભ ॥

દુનિયાનું સૌથી મોટું બંધારણ ભારતનું છે.

મિહિર મ. વોરા

મિત્રો, હાલ ભારતની આઝાદીનો અમૃત મહોત્સવ ચાલે છે ત્યારે આ દિવસનું (બંધારણ દિવસનું) મહત્ત્વ વધી જાય છે ખાસ કરીને બાળકોને આના વિશે સમજણ અને માહિતી હોવી જરૂરી છે તેથી આ દિવસનું ખાસ મહત્ત્વ વધી જાય છે. આ વર્ષે ભારત પોતાનો ૭૩ મો સંવિધાન દિવસ જેને રાષ્ટ્રીય કાયદા દિવસ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તેને ઊજવે છે. આવો, તેનો ઇતિહાસ જોઇએ. દુનિયાનું સૌથી મોટું બંધારણ ભારતનું છે. તે કોઇ પ્રિન્ટ કે ટાઈપ રાઈટર દ્વારા નહીં પણ હાથેથી લખવામાં આવ્યું હતું. તેને લખતા ૨ વર્ષ ૧૧ મહિના ૧૮ દિવસ થયા હતા અને ૨૮૪ લોકો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતાં. ૨૬ નવેમ્બર ૧૯૪૯ ના રોજ, ભારતની બંધારણ સભાએ ભારતનું બંધારણ સ્વીકાર્યું, અને ૨૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ ના રોજ અમલમાં આવ્યું. ભારત સરકારે ગેઝેટ સૂચના દ્વારા ૧૯ નવેમ્બર ૨૦૧૫ ના રોજ ૨૬ નવેમ્બરને બંધારણ દિવસ તરીકે ઘોષિત કરી હતી. ભારતના વડાપ્રધાન શ્રી નરેન્દ્ર મોદીએ ૧૧ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૫ ના રોજ મુંબઇમાં ઇંદુ મિલ્સ કમ્પાઉન્ડમાં બી. આર. આંબેડકરના સ્ટેચ્યુ ઑફ ઇક્વાલિટી સ્મારકનો શિલાન્યાસ કરતી વખતે આ ઘોષણા કરી હતી. વર્ષ ૨૦૧૫ એ આંબેડકરની (૧૪ એપ્રિલ ૧૮૯૧ - ૬ ડિસેમ્બર ૧૯૫૬) ૧૨૫ મી જન્મજયંતિ હતી, આંબેડકરજીના સન્માનમાં ૧૨૫મી જન્મજયંતિ નિમિત્તે ભારત સરકારે ૨૦૧૫ માં ૧૦ રૂપિયા અને ૧૨૫ રૂપિયાના સિક્કા જારી કર્યા હતા. જે ભારતીય બંધારણના ડ્રાફ્ટર તરીકે ઓળખાય છે. જેમણે બંધારણ સભાની મુસદ્દાની સમિતિના અધ્યક્ષ સ્થાને અને બંધારણના ઘડતરમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવી હતી. બંધારણના મહત્ત્વને ફેલાવવા અને આંબેડકરજીના વિચારો ફેલાવવા ૨૬ નવેમ્બરની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. બંધારણનો દિવસ જાહેર રજા નથી. ભારત સરકારના વિવિધ વિભાગોએ પ્રથમ બંધારણ દિવસની ઉજવણી કરી. શિક્ષણ અને સાક્ષરતા વિભાગ મુજબ, બંધારણની પ્રસ્તાવના તમામ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા તમામ શાળાઓમાં વંચાઇ હતી. આ ઉપરાંત ભારતના બંધારણના વિષય પર ઓનલાઇન અને ઓફલાઇન ક્વિઝ અને નિબંધ સ્પર્ધાઓ યોજાઇ હતી. દરેક શાળામાં બંધારણની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ વિશેનું પ્રવચન યોજાયું હતું. ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા વિવિધ યુનિવર્સિટી અને કોલેજોમાં સંસદીય ચર્ચાઓ ગોઠવવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી)એ લખેલી લખનૌની આંબેડકર યુનિવર્સિટીમાં એક અખિલ ભારતીય ક્વિઝ સ્પર્ધા યોજી હતી, જેમાં તમામ રાજ્યોના ક્વિઝ વિજેતાઓએ ભાગ લીધો હતો. વિદેશ મંત્રાલયે તમામ વિદેશી ભારતીય શાળાઓને ૨૬ નવેમ્બરને બંધારણ દિવસ તરીકે ઉજવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. અને દૂતાવાસોને નિર્દેશ આપ્યો હતો કે બંધારણને તે રાષ્ટ્રની સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત કરવામાં આવે અને તેને વિવિધ એકેડેમી, ગ્રંથાલયો અને ભારતીય વિદ્યાશાખામાં વહેંચવામાં આવે. ભારતીય બંધારણને અરબીમાં અનુવાદિત કરવાનું કામ પૂર્ણ થઇ ગયું છે. ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સ્પોર્ટ દ્વારા ‘‘રન ફોર ઇક્વાલિટી’’ નામના સાંકેતિક રનની ગોઠવણી કરવામાં આવી છે. બંધારણ અને આંબેડકરને શ્રદ્ધાંજલિ આપવા ૨૬ નવેમ્બર ૨૦૧૫ ના રોજ ભારતીય સંસદનું વિશેષ સત્ર પણ હતું. આ પ્રસંગે સંસદ ભવન સંકુલને પણ શણગારવામાં આવ્યું હતું. ભારત દેશ ધર્મનિરપેક્ષ, પ્રજાસત્તાક, સંસદીય પ્રણાલી ધરાવનાર ગણરાજ્ય છે, જેનું સંચાલન, દિશાનિર્દેશન, તમામ કાયદાઓનો સંગ્રહ કે સર્વોચ્ચ કાયદો એ ભારતનું બંધારણ છે. ભારત ગણરાજ્યમાં ભારતના બંધારણ મુજબ શાસન વ્યવસ્થા ચાલે છે.ભારતનું બંધારણ બંધારણસભામાં ૨૬ નવેમ્બર ૧૯૪૯ ના દિવસે પસાર થયું હતું. અને ૨૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ ના દિવસે લાગુ કરવામાં આવ્યું હતું. ૨૬ જાન્યુઆરીનો દિવસ ભારતમાં પ્રજાસત્તાક પર્વ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. મૂળ અપનાવાયેલા બંધારણમાં ૨૨ ભાગો, ૩૯૫ અનુચ્છેદ

અને ૮ અનુસૂચિઓ હતી જેમાં બંધારણીય સુધારા દ્વારા વખતોવખત ફેરફાર કરવામાં આવેલ છે.

ભારતનું બંધારણ ક્લમ ૩૭૦ મુજબ જમ્મુ કાશ્મીરમાં લાગુ પડતું ન હતું, જેમાં ૨૦૨૦ માં સુધારો કરતા તે હવે સમગ્ર ભારતમાં લાગુ પડે છે. ભારતનું બંધારણ વિશ્વના તમામ લોકતાંત્રિક દેશોના બંધારણ કરતા સૌથી મોટું લેખિત બંધારણ છે હાલ તેમાં ૪૬૫ અનુચ્છેદ અને ૧૨ અનુસૂચિઓ છે. તે કુલ ૨૫ ભાગોમાં વિભાજિત છે. બંધારણમાં ભારત સરકારના સંસદીય સ્વરૂપનું માળખું તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જેનું સ્વરૂપ કેટલાક અપવાદોને બાદ કરતા સંઘીય પ્રણાલી આધારિત છે. કેન્દ્રની સર્વોચ્ચ સરકારના કાર્યકારી બંધારણીય પ્રમુખ રાષ્ટ્રપતિ છે. ભારતના બંધારણની કલમ ૭૯ અનુસાર કેન્દ્રની સંસદીય પરિષદમાં રાષ્ટ્રપતિ તથા બે સભાઓ છે. જેમાં લોકો દ્વારા સીધા ચૂંટાયેલા સાંસદોની સભા લોકસભા અને રાજ્યો દ્વારા ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓની સભા રાજ્યસભા છે. બંધારણની કલમ ૭૪(૧) માં એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલી છે કે રાષ્ટ્રપતિની સહાયતા તથા તેને સલાહ આપવા માટે એક મંત્રીમંડળ હશે જેના પ્રમુખ વડાપ્રધાન હશે, રાષ્ટ્રપતિ આ મંત્રીમંડળની સલાહ મુજબ કાર્ય કરે છે.

ભારતના દરેક રાજ્યની એક વિધાનસભા તથા ધારાસભા પણ હોય છે. જે લોકસભા હેઠળ કાર્ય કરે છે. જમ્મુ કાશ્મીર, ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર, મહારાષ્ટ્ર, કર્ણાટક, આંધ્રપ્રદેશ અને તેલંગણામાં ઉપરી સભા પણ છે. જેને વિધાન પરિષદના નામે ઓળખવામાં આવે છે રાજ્યપાલ એ દરેક રાજ્યના વડા છે. જયારે મુખ્યમંત્રી એ મંત્રીમંડળના વડા છે. મંત્રીમંડળ સામૂહિક રીતે ધારાસભા કે વિધાનસભા દ્વારા નક્કી થાય છે. અને એ સભામાં જે ઠરાવો થાય તે મુજબ કાર્ય કરે છે અને એ મંત્રીઓ પણ એ સભાનો જ એક ભાગ છે. સભાની બેઠકના અધ્યક્ષ અલગથી નિમવામાં આવે છે. જેની જવાબદારી વિધાનસભાની બેઠકનું સંચાલન કરવાની છે અને તે કોઇ કારણોસર કોઇપણ ધારાસભ્યને ચોક્કસ સમય સુધી વિધાનસભા/ધારાસભાની બેઠકમાં પ્રતિબંધિત પણ કરી શકે છે.

બંધારણના સાતમા અનુચ્છેદમાં સંસદસભ્યો અને ધારાસભ્યોના અધિકારોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો સીધા જ કેન્દ્ર સરકાર હેઠળ કેન્દ્રના દિશાનિર્દેશન મુજબ કાર્ય થાય છે.

ઇ.સ. ૧૬૦૦ માં એલિઝાબેથ પ્રથમના ચાર્ટર એક્ટ દ્વારા ભારતમાં અંગ્રેજોની 'ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની'ને વ્યાપાર કરવાનો પરવાનો પ્રાપ્ત થયો. ૧૭૬૫ માં કંપનીને બંગાળ, બિહાર અને ઉડિસામાં દીવાની સત્તા પ્રાપ્ત થઇ અને આ સાથે જ અંગ્રેજોના અપ્રત્યક્ષ શાસનનો પ્રારંભ થયો. વિભિન્ન અધિનિયમોના ક્રમિક સુધારા દ્વારા બંધારણ નિર્માણની પ્રક્રિયા શરૂ થવા પામી. ૧૯૪૬માં બંધારણસભાની રચનાથી તેની ઠોસ શરૂઆત થઇ. ૨૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ ના રોજ બંધારણ અમલમાં આવ્યું અને ભારત એક પૂર્ણ સંસદીય પ્રજાસત્તાક બન્યું.

(સંદર્ભ : વિકિપીડિયા અને તમામ અખબારી અહેવાલ અને વિવિધ બ્લોગના વિચારો.)

E-mail:voramihirm@yahoo.com

Never look back unless you are planning to go that way.
- Henry David Thoreau

Courage is the price that life exacts for granting peace.
- Amelia Earhart

ISSN 0976-9609

॥ લલિત નિબંધ ॥

ઉંબરો એટલે ?

સ્વાતિ મેઢ

એકવાર અમે થોડાં બહેનો સાહિત્યિક ચર્ચા કરતાં હતાં અને અચાનક એક બહેને મને પૂછ્યું, 'ઉંબરો એટલે ?' એ પૂછનાર પૂર્ણપણે ગુજરાતી માધ્યમમાં ભણેલાં અને સાહિત્યપ્રેમી મહિલા હતાં. એટલે ઉંબરો એટલે શું તે ખબર હતી. એમણે મને પોતાના ગુજરાતી ભાષાના જ્ઞાનમાં વધારો કરવા નહોતું પૂછ્યું. મારા ગુજરાતી ભાષાના જ્ઞાનને ચકાસવા પણ નહોતું પૂછ્યું. માત્ર ટાઇમ પાસ કરવા પૂછેલું. સાહિત્ય અને વાચનપ્રેમી મહિલાઓ સમય પસાર કરવા આવા વિચારશીલ સવાલો પૂછે છે. 'ઉંબરો એટલે શું ?' એવા બૌદ્ધિક પ્રકારના સવાલોનો જવાબ પણ મારે બૌદ્ધિક જ આપવો પડે. મને તો મન થયું કે બારણા તરફ હાથ લંબાવીને બતાવી દઉં ને કહું કે જુઓ આને ઉંબરો કહેવાય. મકાનના કે ઓરડાના પ્રવેશદ્વારે સહેજ ઊંચું ગોઠવેલું આડું લાકડાનું કે પથ્થરનું કે સિમેન્ટનું પગથિયું ગુજરાતીમાં એને ઉંબરો કહેવાય. મરાઠી, હિન્દી, અંગ્રેજી, સંસ્કૃત ભાષાઓમાં પણ એ શબ્દ છે અને એનું કામ એ જ છે. તેથી એ વાત જવા દઇએ. મેં ઉંબરો દેખાડવા બારણાં તરફ જોયું તો ત્યાં એવું કશું હતું જ નહીં ! મારે ડેમોન્સ્ટ્રેશન અર્થાત નિદર્શન આપવાનો સવાલ જ ન રહ્યો. આમ પણ પેલા સન્નારીને ઉંબરો જોવામાં રસ નહોતો. એમને ઉંબરો એટલે શું એનું વધુ ભાવનાત્મક જ્ઞાન જોઈતું હતું.

ઉંબરો એટલે શું ? ઉંબરો એટલે એક તરફ ઘર અને બીજી તરફ બહારને જોડતું પગથિયું. ઉંબરની એક તરફ ઘરની સલામતી છે તો બીજી તરફ બહારનો પડકાર છે એક તરફ ઘરની ચાર દીવાલો છે તો બીજી તરફ આખી દુનિયા છે. એક તરફ મર્યાદા છે તો બીજી તરફ વિશાળતા છે. ઉંબરો ઓળંગવાનો ભાવનાત્મક અર્થ એ કે ઘરની સલામતી અને મર્યાદા છોડીને બહારની દુનિયાના પડકારો ઝીલવાની તૈયારી રાખવી. ઉંબરાની પૂજા થાય. ઉંબરે સાથિયો ચીતરાય. ઉંબરે દીવો મૂકાય. નવવધૂ ઉંબરે કંકુના પગલાં પાડીને ઘરમાં આવે. ઘરની આબરૂનો રક્ષક ઉંબરો. એને ઓળંગીને ઘરમાં આવો' ને સલામતી !

ઘરને ઉંબરો શા માટે હોય ? વાસ્તુશાસ્ત્ર કહે છે કે ઘરને ઉંબરો હોય તો બહારના દુષ્ટ, દુરિત તત્ત્વો ઘરની અંદર ન પ્રવેશે. એક વ્યવહારુ સત્યને અહીં રૂપકાત્મક રીતે કહ્યું છે. માત્ર ભારતમાં જ નહીં આખી દુનિયામાં કૃષિ સંસ્કૃતિની પ્રાચીન પરંપરામાં ઘરના પ્રવેશદ્વારે અને દરેક ઓરડાના પ્રવેશદ્વારે ઉંબરો રહેતો અને તેનું વ્યવહારુ કારણ પણ હતું. કૃષિપ્રધાન સંસ્કૃતિમાં ઘર અને ખેતર નજીક નજીક હોય. ઘરો ઘણું ખરું કાચાં, માટીનાં કે લાકડાનાં હોય. ઘરના કે ઓરડાના બારણા પણ એવા જ હોય અને જમીન સરસા હોવા છતાં વચ્ચે જરા જગ્યા રહી જ જાય. એ નાની તિરાડ જેટલી જગ્યામાંથી પણ જીવજંતુ ઘરમાં પેસી જઇ શકે. એક વ્રતકથામાં લગ્ન થયાની રાતે જ ઘરના કમાડ અને ઉંબર વચ્ચે રહી ગયેલી તિરાડમાંથી સર્પ ઘરમાં પ્રવેશીને નાયિકાના પતિને ડંખ મારે છે. વાર્તામાં પછી નાયિકા વ્રત કરીને, અનેક કષ્ટો વેઠીને, પ્રભુની કૃપા પ્રાપ્ત કરે છે અને પતિને પુનર્જીવન મળે છે. ખૂબ નાટ્યાત્મક વાર્તા છે પણ વાસ્તવિક જીવનમાં બધી નાયિકાઓ એવી સતી ન ય હોય. વળી સર્પ પતિને જ કરડે એમ ન બને. પતિને બદલે સતીને કરડી શકે તો એને જીવતી રાખવા માટે વ્રત કરવું (અર્થાત ભૂખ્યા રહેવું), કષ્ટ વેઠવું વગેરે કોઇ કરે કે કેમ એ ય સવાલ ખરો. એ બધી વાર્તાઓની વાતોને હમણાં ન કરીએ. ઉંબરા વિશે વાત આગળ ચલાવીએ. જીવજંતુ ઘરમાં ઘૂસી જાય અને નુકસાન કરે એ જોખમ નિવારવા ઘર બાંધતી વખતે જ પ્રવેશના બારણા પાસે સહેજ ઊંચી એક પગથી બનાવી હોય, એ જ ઉંબરો. ઉંબરાને લીધે વરસાદનું પાણી ઘરમાં ન પેસે, ઠંડી કે ગરમ હવાના ઝપાટા પણ અંદર આવતા રોકાય. વાસ્તુશાસ્ત્ર જે દુષ્ટ તત્ત્વોની વાત કરે છે એ આ પણ ખરાં. માત્ર ભારતની સંસ્કૃતિમાં જ નહીં આખા એશિયા ખંડના દેશોમાં ઘરનો ઉંબરો અને એની સાથે જોડાયેલી માન્યતાઓ લગભગ આવી જ છે. ભારતીય પરંપરા

મુજબ ઘરનો ઉંબરો રોજ વાળીઝૂડી ધોઇને સાફ કરીને એના પર ચિત્ર દોરવામાં આવે. તમિલનાડુમાં એને કોળમ કહે, આંધ્રપ્રદેશમાં એને મુગ્ગુ કહે, મહારાષ્ટ્રમાં એને રંગોળી કહે, ગુજરાતમાં એને સાથિયો કહેવાય, બંગાળ, બિહાર અને પૂર્વના બીજા પ્રદેશોમાં અલ્પના, રાજસ્થાન-મધ્યપ્રદેશમાં માંડણ. નામ કોઇપણ હોય, ઘરનો ઉંબરો શણગાર્યા વિનાનો ન રહેવો જોઇએ એ વાત મુખ્ય. વળી આમાં પણ પ્રદેશે પ્રદેશે આગવી રીત, પ્રસંગે પ્રસંગે જુદી ભાત, એના અવનવા અર્થ. એમાં જે ચિત્રો દોરાય તે કલ્યાણ, આરોગ્ય, ધનસંપદાને આવકારવાના સંદેશરૂપે દોરેલા હોય. ગૃહસ્થ જીવનમાં આવકારવા લાયક ભગવાન વિષ્ણુ ને એમના સંગિની લક્ષ્મી. એટલે ચિત્રોમાં પણ એ જ હોય. લક્ષ્મીજીનાં પગલાં, સૂર્ય, ચંદ્ર, કમળનું ફૂલ, ચક્ર, ગદા, તુલસીનું કુંડું, આંબો, આસોપાલવ, દીપક, સ્વસ્તિક, ગણેશ, ગૌરી, રિદ્ધિ-સિદ્ધિ, મોર, વીણાવાદિની મા શારદા, માછલી, નદી, હાથી વગેરે. ઘરને ઉંબરે સિક્કો જડવામાં આવે. ઘોડાની નાળ પણ જડાય. સંધ્યાકાળે ત્યાં દીવો કરાય. એ દીવો ઘરની અંદર બહાર બેયને અજવાળે એને માટે હિન્દીમાં એક સરસ શબ્દ છે, દેહલીદીપ.

એક રીતે જોઇએ તો આ એક ખૂબ સુંદર પરંપરા છે. સવારે ઊઠીને આગણું સ્વચ્છ કરીને ઘરની કન્યા અથવા યુવાન સ્ત્રી ઉંબરે સાથિયો પાડતી હોય. ઘરનું પ્રવેશદ્વાર શોભી ઊઠે. બહુ રૂડું લાગે, નહીં ? પણ મને એમાં ક્યાંક પુરુષપ્રધાન સમાજની પરંપરાઓના આગ્રહો દેખાય. જરા ખૂંચે કે ઉંબરો સ્ત્રી જ શણગારે એવું કેમ ? જો કે હવે આ રીત જૂની બનતી જાય છે. આજની પેઢી તો માત્ર ખાસ પ્રસંગોએ જ આવાં ચીતરામણો કરે છે અને તેય ખાસ ચીતરનારાઓ પાસે કરાવે છે. એટલે એ મુદ્દે ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી. ઉંબરો ચીતરવાની પ્રથા જ ઉંબરો ઓળંગી ગઇ છે ! બેય રીતે, એક તો એ કે હવે ઘરની સ્ત્રી ઉંબરો શણગારે એટલી આવડતવાળી ન હોય એમ બને, અને વહેલી સવારે ઊઠીને ન્હાઇ-ધોઇને ઉંબરો શણગારવા જેટલી નવરાશ પણ ન હોય. બીજું હવે કલાકારો પાસે કરાવાતા ચીતરામણમાં તો પ્રદેશ પ્રદેશની સીમાઓ વટાવીને સંયોજવામાં આવેલું સર્જન એટલું કલાત્મક હોય છે, એવી તો મનમોહન રંગોરેખાઓ - ભાતોની છટાઓ હોય છે એમાં કે નજર પડે કે ત્યાં જ અટકી પડાય. ઉંબરો ઓળગીને અંદર જવાનું યાદ જ ન આવે ! એટલે એ જ સારું. જેનું કામ જે કરે. અરે, આપણે તો ઉંબરે રચાયેલી સુંદરતાને જોવામાં ઉંબરો ઓળંગવાનું ભૂલી ગયા !

આ ઉંબરો ઓળંગવો એટલે શું ? ઉંબરો શબ્દ બહુ વખત એક ખાસ અર્થમાં વપરાય છે. કિશોરાવસ્થાનો ઉંબરો, યૌવનનો ઉંબરો, વિદ્યાર્થી જીવનનો ઉંબરો, કારકિર્દીનો ઉંબરો વગેરે. અહીં ઉંબરો એટલે શરૂઆત. પહેલો તબક્કો. તો વળી એક રૂઢિપ્રયોગ છે ઉંબરો ઓળંગી જવો એટલે કે મર્યાદા તોડવી. પરંતુ કવિ રાજેન્દ્ર શાહ કહે છે તેમ 'ઘરને ત્યજી જનારને મળે વિશ્વની વિશાળતા'. વિશ્વની વિશાળતાને જોવા, જાણવા, એમાં પોતાને પારખવા ઉંબરો તો ઓળંગવો જ પડે. ઉંબરાને ઓળંગવા માટે પગલાં ભરવાં પડે. આ રીતે મર્યાદા તોડવી, સલામતી જતી કરવી એ સારું કે ખોટું ? આમ તો એ વિવેકનો, પરંપરાનો ભંગ કહેવાય, બળવો પણ કહેવાય, ઉદ્દંડતા ગણાય, અનઆજ્ઞાકારિતા ગણાય, મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કહેવાય, સામે ચાલીને જોખમ વહોર્યું કહેવાય પણ ઉંબર બહાર પગલું જ ન ભરાય તો ગતિ કેવી રીતે થાય અને ગતિ ન હોય તો પ્રગતિ પણ કેવી રીતે થાય ? અને પ્રગતિ ન હોય એ જીવનનો અર્થ શો ?

ઉંબરે ઠેસ વાગે તો અપશુકન ગણાય. ઉંબરે ઠેસ વાગવીનો અર્થ થાય કોઇ કામના પ્રારંભમાં જ અવરોધ આવવો. દીકરો પરણે, નવી વહુ ઘરમાં આવે. એક રિવાજ છે કે વધુ ઘરમાં પ્રવેશતી વખતે ચોખા ભરેલો એક કળશ ઉંબરે મૂકયો હોય એને જમણા પગની ઠેસ મારીને ગબડાવી દે. ટીવીની સિરિયલોમાં એ દશ્ય બહુ આવે, લગભગ દરેકમાં સમાજશાસ્ત્રમાં એક જાણકારે મને સમજાવ્યું કે પહેલાંના સમયમાં સાવ નાની વયની કન્યાઓ પરણીને આવતી અને સાસુ પાસે ઘર ચલાવતા શીખતી. એ ટ્રેનિંગ પિરિયડ દરમ્યાન બાળક પુત્રવધૂની ઘરકામમાં ભૂલ

ISSN 0976-9609

થાય તો વડીલ સાસુ એને માફ કરી દે, એ પ્રતીક રૂપે આમ ચોખા ઢોળવાનો રિવાજ છે. હશે. હવેના સમયમાં તો પુત્રવધૂઓ મોટી ઉંમરની હોય છે. 'ટ્રેઇન' થઇને જ આવેલી હોય છે એટલે આ રીત વ્યવહારમાં તો બહુ કામની નહીં, પણ ભારતીય ટીવી સિરિયલોમાં બહુ કામની હોં. આપણને વાંધો નથી, લાભ જ છે, જે આ રિવાજને બહાને સિરિયલ એક આખો એપિસોડ નીકળી ગયો ને દર્શકોએ જે જાતજાતનાં ઘરેણાં-લૂગડાં જોવા મળ્યાં તે. લડવાનો મૂડ થઇ જાય તો ડાયલોગબાજી માટે બહુ બધી વાતો શીખવા મળે. એ લાભ છોગામાં ! ઉંબરે ઊભા રહીને વાત ન કરાય. પરિચિત વ્યક્તિ અંદર પ્રવેશ કરીને વાત કરે, અજાણી વ્યક્તિ પૂછ્યા વિના ઉંબરો ઓળંગીને ઘરમાં પ્રવેશ ન કરે. દૃશ્યમાં નાટ્યાત્મકતા આણવા આ ય વાત બહુ કામની !

ભારતીય સંસ્કૃતિની બહુ વાતો કરી. હકીકતે ભારતીય સંસ્કૃતિમાં કરવા જેવી વાતો છે ય બહુ બધી. કહે છે પશ્ચિમના દેશોમાં નવપરિણિત વધૂને પતિ ઉંબરેથી ઉઠાવીને ઘરમાં લઇ આવે છે. આ ય આવે છે વિદેશી સિરિયલોમાં અને ફિલ્મોમાં. આમ તો એ બહુ રોમેન્ટિક લાગે પણ એનાં કારણ જાણવા જેવાં છે. એ જાણ્યા પછી એ એટલી રોમેન્ટિક ન યે લાગે.

પશ્ચિમના દેશોમાં લગ્નનો એક રિવાજ એવો છે કે લગ્નવિધિ પૂરી થઇ જાય કે વરકન્યાને લઇને છાનોમાનો ભાગી જાય. રખેને કન્યાના સગાં એને રોકે ! એટલું જ નહીં, આમ તો એ છાનામાના ભાગી જવા વિશે બધા જાણતા હોય તોય એ દંપતી ભાગી જતું દેખાડે સિરિયલોમાં. પછી ગૃહપ્રવેશ વખતે વર કન્યાને ઉઠાવીને ઘરમાં લઇ જાય. કારણ ? બિચારીએ ભારેખમ લાંબો વેડિંગ ગાઉન પહેર્યો હોય. ઘરમાં પ્રવેશતાં ઠેસ વાગી ગઇ તો ? ને ઉંબરે ઠેસ વાગે એ તો અપશુકન કહેવાય. દુષ્ટ અમાનવીય તત્ત્વો ત્યાં ટાંપીને બેઠા હોય. રૂપાળી કન્યાને કબ્જામાં લેવા. વરરાજો હોય બહાદુર. એની પત્નીને 'એ બધા'થી બચાવવા પોતે એને સીધી ઉપાડી જ લે. એમેય તે એક જ વાર કરવાનું છે ને? ઘરમાં પેઠી કે એણે જ બધું 'ઉપાડવા'નું છે, ભલેને એકવાર લાડ કરી લઇએ ! બીજું એક કારણ એ કહેવાય છે કે મધ્યયુગમાં જે રીતે લડાઇઓ થતી એમાં જે જીતી જાય તે ઘેર પાછા જતી વખતે રસ્તે જે સ્ત્રી ગમી એને ઉઠાવી લે ! ઘેર પહોંચે ને એ ઘોડા પરથી ઊતરે, સાથે પેલી સ્ત્રીને ઉતારે. પુરુષ તરત એને ઉઠાવી લે. રખેને પેલી ભાગી જાય? કે એને બચાવવા પાછળ પડેલા લોકો આવી પહોંચે ને એને પાછી ઉઠાવી જાય, તો ? બીજી વાર લડાઇ કરવી પડે. બીજી વાર જીતાય કે ન ય જીતાય. એના કરતાં જાતે એને ઉઠાવી લેવી ને ઘરમાં ઘૂસી જવું એમાં સલામતી ! નવવધૂને ઉંબરો નહીં ઓળંગવા દેવાનું આ યુરોપિયન કારણ મને તો ન ગમ્યું.

કેવાં કેવાં અને કેટલાં વિધિઓ-નિષેધો, કેવાં ભાવનાત્મક જોડાણો ઉંબરા નામે ઓળખાતા મકાનના કે ઓરડાના પ્રવેશદ્વારે સહેજ ઊંચા ગોઠવેલા આડા લાકડાના કે પથ્થરના કે સિમેન્ટના પગથિયા માટે ! હવેના ઘરમાં ઉંબરો નથી હોતો, તો ય ઘરને ઉંબરો તો હોય છે. આપણા સંસ્કારોમાં, આપણા રિવાજોમાં, આપણી લાગણીઓમાં. ઉંબરો એટલે ઘરમાં આવનજાવન માટે પ્રવેશદ્વાર પાસે ઓળંગવી પડતી એક સીમા રેખા. રીતસર દેખાય એવી હોય કે ન દેખાતી હોય તોય હોય. એની અંદરની તરફ ઘરની નિકટતા અને સલામતી છે તો બહારની તરફ વિશાળ વિશ્વનું પરાયાપણું અને અસલામતીઓ છે. પડકારો છે. જીવનમાં સૌને એ બંને જોઇએ, સૌને એ બંને મળી રહે, બસ એનું જ નામ જીવન, જીવનનું સુખ, અને ઉંબરાની ઉંબરો હોવાની સાર્થકતા.

૧૦/૧૧૫, પરિશ્રમ એપાર્ટમેન્ટ્સ,
વીમાનગર પાસે, સેટેલાઇટ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
(મો) ૯૭૨૪૪૪૨૫૮૬, ૮૯૮૦૦૦૧૯૦૪
Email:swatejam@yahoo.com.in

॥ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ॥

નોબેલ વિશેષ : નોબેલ શાન્તિ પુરસ્કાર-૨૦૨૨

બી. કે. વિનય પંડ્યા

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં વિદ્વત્તા અને સમાજ સેવકોની મહિમા કરવાનું પુણ્ય શીર્ષસ્થાને રાખવામાં આવે છે. ગીતામાં કહેવાયું છે કે મારા ભક્તોમાં જ્ઞાની મને અતિ પ્રિય (તેષાં જ્ઞાની નિત્યયુકત) છે. કારણ કે તે મારી (પરમાત્માની) સાથે સતત જોડાયેલો રહે છે. અને એમ પણ કહેવાયું છે કે રાજા સ્વદેશમાં જ પૂજાય છે જ્યારે જ્ઞાની લોકો તો સર્વત્ર પૂજાય છે. (સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા, વિદ્વાન્ સર્વત્ર પૂજ્યતે).

ઇતિહાસની એક તવારીખ છે કે જે વ્યક્તિ એક સમયે જે ચંડ અશોક તરીકે ઓળખાતો હતો તે કલિંગના યુદ્ધની વિભીષિકા જોઇને એવો તો ડઘાઇ ગયો કે તેણે પોતાની જાતને દેવાનાં પ્રિય અશોક તરીકે ઓળખાવા માટેનાં બીજ રોપ્યાં અને ઇતિહાસની તવારીખમાં પોતાને એક શાન્તિપ્રિય સમ્રાટ તરીકે સ્થાપિત કરી દીધો.

અલ્ફ્રેડ નોબેલ, સ્વીડનનો એક રસાયણ શાસ્ત્રી, ઇજનેર અને ઉદ્યોગપતિ હતો.એ ડાયનામાઇટ જેવા એક વિસ્ફોટક પદાર્થના શોધક તરીકે પ્રખ્યાત હતો. પોતે પોતાના મૃત્યુ બાદ કોઇ સારા કારણ અને કાર્યકલાપો માટે યાદ કરવામાં આવે એ હેતુથી એણે પોતાની સઘળી અસ્કયામતો નોબેલ ફાઉન્ડેશનને સને ૧૮૯૫ માં સમર્પી દીધી જેના થકી માનવતાની સેવા માટે પ્રારંભમાં પાંચ અને ત્યારબાદ સાત ઇનામોની ઘોષણા કરવામાં આવી. એના મૃત્યુ બાદ એ ઇનામોને નોબેલ પ્રાઇઝ તરીકેની ઓળખ આપવામાં આવી. એ પરંપરાનો પ્રારંભ ઇ.સ.૧૯૦૧ માં થયો અને ત્યારબાદ વર્ષાનુવર્ષ એ ઇનામોની ઘોષણા થતી રહી અને વિશ્વમાં જ્ઞાનના ક્ષેત્રે મેળવેલ સિદ્ધિઓ માટે અનેકાનેક હસ્તિઓનો પરિચય સમગ્ર વિશ્વને કરાવાયો. સમગ્ર વિશ્વને પ્રેરણા આપતા એ નામોની યાદી જ અતિ વિશાળ છે.

નોબેલ પુરસ્કાર પ્રારંભમાં પાંચ વિવિધ ક્ષેત્રોના નિષ્ણાતોને આપવામાં આવતા. સ્ટોકહોમની રોયલ સ્વીડિશ એકેડેમી ઓફ સાયન્સીઝ - પદાર્થ વિજ્ઞાન (ફિઝિક્સ), રસાયણવિજ્ઞાન (કેમિસ્ટ્રી) અને અર્થશાસ્ત્ર (ઇકોનોમિકસ)ના પુરસ્કારો નક્કી કરે છે. કારોલિન્સ્કા ઇન્સ્ટિટ્યૂટ આરોગ્યશાસ્ત્ર (ફીઝીઓલોજી અથવા મેડિસિન)ના પુરસ્કાર નક્કી કરે છે. અને સ્વીડિશ એકેડેમી દ્વારા સાહિત્ય (લિટરેચર)ના પુરસ્કારો નક્કી કરવામાં આવે છે. નોર્વેજીઅન નોલ નક્કી કમિટિ, જે ઓસ્લોથી કામ કરે છે, એ શાન્તિ (પીસ) પુરસ્કાર નક્કી કરે છે. આ ચારેય સંસ્થાઓ વિવિધ પુરસ્કારોની ચર્ચાવિચારણા કરીને નોબેલ ફાઉન્ડેશનને સલાહ આપે છે અને ત્યારબાદ પુરસ્કારોની જાહેરાત થાય છે.

નોબેલ શાન્તિ પુરસ્કારની સ્થાપનાનો હેતુ હતો - એવી વ્યક્તિ અથવા એવી સંસ્થા, જેણે પોતાનું સર્વસ્વ વિવિધ દેશો વચ્ચે ભાઇચારો સ્થાપિત કરવા માટે ઉત્તમ કામગીરીમાં હોમી દીધું હોય અને જે વિભિન્ન સેનાઓ એકબીજાની સામે ઊભી રહી હોય તેમને શાન્તિકાળની દિશામાં લઇ જવા અથવા તેમાં ઘટાડો લાવવા માટે અથાગ પુરુષાર્થ કર્યો હોય તેમનું સન્માન કરવું જેનાથી સમગ્ર વિશ્વમાં શાન્તિ પ્રસ્થાપિત કરી શકાય.

એ બાબતની કોઇ ચોખવટ સામે નથી આવી કે અલ્ફ્રેડે નોર્વેની કમિટીની રચના કેમ કરી હતી. પણ ડાયનામાઇટની ભયંકરતાને કારણે મળેલ અત્યંત ખરાબ બદનામીથી મુક્ત થવા માટે આ પુરસ્કારો પ્રારંભ થયા હોય એવું લોકોનું માનવું છે

આજે હું આપની સમક્ષ ૨૦૨૨ ના શાન્તિ પુરસ્કારથી નવાજવામાં આવેલ એક વ્યક્તિ અને બે સંસ્થાઓનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે. એ ત્રણેયની વિગતો નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે છે.

૧. પ્રથમ તો બેલારૂસના પ્રખ્યાત અને માનવાધિકારના પુરસ્કર્તા મહાનુભાવ અલેસ બિઆલિઆત્સ્કીને ફાળે જાય છે.
૨. બીજી સંસ્થા છે રશિયાની માનવાધિકાર સંસ્થા - મેમોરિઅલ અને

ISSN 0976-9609

૩. ત્રીજી સંસ્થા છે યુક્રેનની માનવાધિકાર સંસ્થા - સેંટર ફોર સિવિલ લીબર્ટીઝ.

નોબેલ શાન્તિ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરનારાઓ પોતપોતાના દેશમાં શાન્તિ અને માનવાધિકારો માટે કામ કરતા હોય છે - તે ભલે એક વ્યક્તિ હોય કે એક સંસ્થા હોય. એઓનો પ્રયાસ રહે છે કે સામાન્ય નાગરિકોની સત્તાની ટીકા કરવાનો અધિકાર તથા દેશના નાગરિકોના મૌલિક અધિકારોનું રક્ષણ કરવાનો અધિકાર. તેમના પ્રયાસો સામાન્ય કરતાં કંઇક વધારે જ હોય અને જેમાં - યુદ્ધ અપરાધોના લિખિત પ્રમાણો એકત્ર કરવા, માનવાધિકારોનો ભંગ થતો હોય અને સત્તાનો દુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય તેવાં પ્રમાણો એકત્ર કરવા. એના દ્વારા કમિટીની ખેવના છે કે પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરનારાઓ દર્શાવે છે કે નાગરિક સમાજ માટે શાન્તિ અને લોકશાહી કેટલા મહત્ત્વના છે.

ત્રણેય શાન્તિ પુરસ્કાર વિજેતાઓની તવારીખો ભલે બદલાયા કરે છે પણ વિભીષિકાઓના મૂળમાં જે સકારાત્મકતા અને લોકશાહી મૂલ્યોનું જતન કરવા માટે મથે છે તેની વિગતો જાણવા જેવી છે.

૧. **અલેસ બિઆલિઆત્સ્કી** તેના દેશ બેલારૂસમાં ૧૯૮૦ ના ગાળામાં પ્રારંભાયેલ લોકશાહી ચળવળના અગ્રહાર છે. તેણે તેનું સમગ્ર જીવન લોકશાહી તેમજ શાન્તિપૂર્ણ વિકાસના માર્ગ માટે અનુકૂળ વાતાવરણ તૈયાર કરવામાં વિતાવ્યું. એ માટે તેણે ૧૯૯૬ માં દેશના પ્રમુખને સરમુખત્યાર જેવી શક્તિઓ આપવામાં આવનાર વિવાદાસ્પદ કાનૂનને મંજૂરી આપવામાં આવી તેની સામે તેણે વિઆસ્ના નામનું એક સંગઠન ઊભું કર્યું. એ કાનૂન સામે મોટા પાયે દેખાવો યોજાયા હતા. એમની સ્થાપેલી સંસ્થા વિઆસ્નાએ જેલમાં પૂરાએલ અનેકાનેક દેખાવકારો તેમજ તેમના પરિવારજનોને ટેકો આપવાનું કામ કર્યું. ત્યાર પછીના વર્ષોમાં વિઆસ્ના એક મોટા વિસ્તારમાં માનવાધિકારોની એવી સંસ્થા બની ગઇ જે અધિકારીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવતી, રાજકીય કેદીઓ ઉપર ગુજારવામાં આવતી રીબામણીનાં દસ્તાવેજો તૈયાર કરવા. સરકારી અધિકારીઓએ અલેસ બિઆલિઆત્સ્કીનું મોઢું બંધ કરવાના અનેક પ્રયાસો કર્યા. સને ૨૦૧૧ થી ૨૦૧૪ દરમિયાન તેમને કેદ કરવામાં આવ્યા. ઈ.સ. ૨૦૨૦ ના કાળમાં દેખાવોને કારણે તેમને ફરીથી કેદ પૂરવામાં આવ્યા. આજે પણ તેઓ કોઇ પણ કાનૂની કાર્યવાહી વિના જેલમાં સબડી રહ્યા છે. અનેક પ્રકારની અંગત હાડમારીઓની વચ્ચે પણ તેમણે સત્તાના દબાણને જરાસરખી પણ મચક આપી નથી.

૨. **શાન્તિ પુરસ્કારના બીજા ભાગીદાર છે - મેમોરિઅલ,** એક માનવાધિકાર સંસ્થા જેની સ્થાપના પૂર્વકાળના યુનાઇટેડ સોવિએટ સોસિઅલિસ્ટ રિપબ્લિક (યુએસએસઆર)માં ૧૯૮૭ માં થઇ હતી. એનો હેતુ છે કે સામ્યવાદી સત્તાના દમનના પીડિતોની વાતો આંતરરાષ્ટ્રીય સમાજની સ્મૃતિમાંથી ભૂંસાઇ ન જાય. આ સંસ્થાની સ્થાપનામાં પૂર્વ શાન્તિ પુરસ્કાર વિજેતા આન્દ્રેઇ સાખારોવ, માનવાધિકારો માટેની વકીલ સ્વેતલાના ગાનુષ્કીનાનો વિશેષ ફાળો રહ્યો છે. આ સંસ્થા મેમોરિઅલની સ્થાપનાના પાયામાં છે. એક સિદ્ધાન્ત કે ભૂતકાળના દમનોનો સામનો કરવો આવશ્યક છે ભવિષ્યના દમનકારી દોરને નાથવા માટે. સોવિએટ યુનિયનના પતન બાદ રશિયામાં આ સંસ્થા માનવાધિકારો માટેની મોટામાં મોટી સંસ્થા બની ગઇ. સંસ્થાએ સ્ટાલિનકાળના રાજકીય કેદીઓ પર દોમનકારી પગલાં, અને માનવાધિકારનાં હનનના પુરાવાઓ એકત્ર કર્યા. મેમોરિઅલ પાસે રશિયામાં રાજનૈતિક દમન અને માનવાધિકાર હનનના ઘણા બધા પુરાવાઓ છે. આ સ્મારક રશિયામાં કેદ કરાએલા કેદીઓ તથા તેમને કેદ કરવાની સગવડનું ઉચ્ચતમ ખાત્રીવાળું માહિતી સ્રોત બની ગયું છે. આ જ સંગઠન લડાઇ અને લશ્કરવાદનો સામનો કરનાર મોખરાનું સંગઠન પણ બની ગયું છે. એણે માનવાધિકારો અને ન્યાય સત્તાના ક્ષેત્રમાં પણ મોટું કાઠું કાઢ્યું છે.

જ્યારે સભ્ય સમાજ એકહથ્થુ સત્તા અને તાનાશાહીને માથે બેસાડે છે ત્યારે તેનો પ્રથમ શિકાર શાન્તિ-વ્યવસ્થા બને છે. ચેચેન યુદ્ધ સમયે સ્મારકે સત્તાવાર એવી માહિતી એકઠી કરી, જેમાં રશિયા અને રશિયાના ટેકેદારોએ સામાન્યજન અને પ્રજા ઉપર આચરેલા યુદ્ધના ગુન્હાઓનો આલેખ છે.

સને ૨૦૦૯ માં મેમોરિઅલના ચેચેન્યા સ્થિત શાખાના વડા નાતાલિયા એસ્ટેમિરોવાની આવી માહિતી એકઠી કરવા બદલ હત્યા કરી નાંખવામાં આવી હતી.

આપખુદશાહી અથવા તાનાશાહી સત્તા સભ્ય સમાજના કર્મચારીઓને ધમકીઓ આપે છે, તેમને કેદ કરે છે, એમને વર્ષો સુધી ગાયબ કરી દે છે અથવા તો સાવ મારી નાંખવામાં પણ આવે છે.

આવી સંસ્થાઓને સરકાર તરફથી થતી હેરાનગતિ તરીકે, સંસ્થાને વિદેશી એજન્ટ તરીકે ચીતરવામાં આવે છે. ડિસેમ્બર ૨૦૨૧માં આ સ્મારકને બળજબરી રીતે બંધ કરવામાં આવ્યું હતું. દસ્તાવેજીકરણ કેન્દ્રને ધોરણે બંધ કરી દેવાયું હતું. પછીના મહિનાઓમાં સંસ્થાઓનો પ્રભાવ પડવા માંડ્યો હતો અને ત્યારે તેના ચેરમેન યાન રાચિન્સ્કીએ કહ્યું - અમો કોઇ પણ આ કામ બંધ કરવાનું આયોજન નથી કરવાના.

૩. **ત્રીજા શાન્તિ પુરસ્કાર વિજેતા તરીકે - યુક્રેનના કયીવ ખાતે સેન્ટર ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ છે.** તેની સ્થાપના ૨૦૦૭ ની સાલમાં કરવામાં આવી અને તેનો હેતુ હતો - માનવાધિકારો તથા લોકશાહીનો વિસ્તાર કરવાનો. આ કેન્દ્રે પોતાના શિરે એક અભિગમ લીધો છે કે તે યુક્રેનની સિવિલ સોસાયટીને મજબૂત કરશે, અને યુક્રેનને સંપૂર્ણ લોકશાહી દેશ બનાવવા માટે સત્તાધારીઓને મજબૂર કરશે. યુક્રેનને એક એવા રાજ્યમાં બદલશે જ્યાં કાયદાનું રાજ્ય હોય. સેંટર ફોર સિવિલ લીબર્ટીઝે માંગ ઉઠાવી છે કે યુક્રેન ઇન્ટરનેશનલ ક્રિમિનિક કોર્ટ (આંતરરાષ્ટ્રીય ફોજદારી ન્યાયાલય) નો સદસ્ય બને.

ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૨માં રશિયા દ્વારા આક્રમણનો સામનો કર્યા પછી સેન્ટર ફોર સિવિલ લીબર્ટીઝે યુદ્ધકાળના ગુનાઓ સામે લાવે તે માટે તેમના દસ્તાવેજો બનાવવાનો પ્રારંભ કર્યો હતો. તેના આંતરરાષ્ટ્રીય ભાગીદારોની સાથે મળીને આ સેન્ટર દોષિતોને ગુનેગાર સાબિત કરવા તેમજ તેમને તેમના ગુન્હાઓ માટે જવાબદાર ઠેરવવાનું કામ કરી રહ્યું છે.

આ રીતે અલેસ બિઆલિઆત્સ્કી, મેમોરિઅલ અને સેન્ટર ફોર સિવિલ લીબર્ટીઝને માનવીય અધિકારો, લોકશાહી અને શાન્તિપૂર્ણ સહ-અસ્તિત્વના ક્ષેત્રમાં તેમની કામગીરી અને લગનને કારણે પુરસ્કૃત કર્યા છે. તેણે રશિયા, બેલારૂસ અને યુક્રેન જેવા દેશોના નાગરિકોના પારસ્પરિક સુમેળભર્યા સંબંધોને પોષણ આપવાનું કામ કર્યું છે. સાથે-સાથે માનવીય મૂલ્યો, સેનાવાદ વિરોધ અને કાયદાના શાસનના સિદ્ધાન્ત માટે નિરંતર સંઘર્ષરત રહેવાનું કામ કર્યું છે. આવા યોગ્ય પાત્રો અને સંગઠનોને પુરસ્કૃત કરીને કમિટીએ અલ્ફ્રેડ નોબલના દર્શન - દેશો-દેશો વચ્ચે શાન્તિ અને ભાઇચારો રહે તે બાબતને ન્યાય આપ્યો છે.

વર્તમાન કાળના સંદર્ભમાં જોઇએ તો શાન્તિની આવશ્યકતા જેટલી આજે છે તેટલી ક્યારેય ન હતી. વ્યક્તિગત સ્તરે વિચાર પરિવર્તન માણસના જીવનને પરિવર્તિત કરી દે છે. જો વિચારમાં જ હિન્સા અને અન્ય વિકારોનું આધિક્ય થઇ જાય તો સમાજવ્યવસ્થા લથડતી જાય.

હિંસાના પ્રભાવને કારણે - શારીરિક સ્વાસ્થ્ય, સામાજિક સમરસતા, પારસ્પરિક સંબંધો પ્રભાવિત થયા છે. એક રીતે કહીએ તો - હિંસા પ્રેમનો અભાવ છે. પ્રેમનો વિસ્તાર જ હિંસાને નાબૂદ કરી શકશે. જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં સવિનય સત્યાગ્રહ અવશ્ય કરાય પણ ભાર તો પ્રેમના સંબંધને જ અપાય, એમ થવું જોઇએ.

અથર્વવેદમાં કહ્યું છે કે - યુદ્ધનો પ્રારંભ માણસના મનમાં થાય છે - ગીતામાં પણ ઉલ્લેખ છે કે - માણસનું મન જ એના બંધન અને મોક્ષ અર્થાત્ મુક્તિનું કારણ છે - અને એટલા માટે જ આપણે એને

ISSN 0976-9609

માણસના મનમાંથી નાબૂદ કરવાની આવશ્યકતા છે. મહાત્મા ગાંધીજીનું એક વાક્ય છે. - બી દ ચેંજ યુ વોંટ ટુ સી અરાઉન્ડ યુ - અર્થાત્ સુંદરતા પામતા પહેલાં સૌંદર્ય બનવું પડે. એમ પણ કહેવાયું છે કે મનુષ્ય દિલથી જે ઇચ્છા કરે તેને મૂર્ત રૂપ આપવા માટે સમગ્ર બ્રહ્માંડ મચી પડે છે અને એટલે જ તો યથા પિંડે તથા બ્રહ્માંડેનો સિદ્ધાંન્ત પ્રચલિત થયો છે.

આ બધી બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીએ તો મારી માન્યતા પ્રમાણે શાન્તિની સ્થાપના માટે મથતી સંસ્થાઓ અને માણસોએ પહેલાં તો અંગત આંતરિક પરિવર્તન લાવવાની આવશ્યકતા છે. મોટા ભાગના નોબેલ શાન્તિ પુરસ્કારો એવા વ્યક્તિઓને આપવામાં આવ્યો છે, જેમણે પોતાની આસપાસના અન્યાયકારી માહોલને દૂર કરવાનો ઈરાદો રાખ્યો હોય. પણ શાન્તિ કોઇ નિરોધાત્મક પ્રવૃત્તિ નથી. તે કશાયના નકારમાં નથી માનતી. તે તો સકારાત્મક પ્રવૃત્તિ છે, સર્વાશ્લેષી છે. સૌને પોતાના આગોશમાં લેવા તત્પર હોય છે.

મોટા ભાગે લોકોનું ધ્યાન આંદોલનાત્મક કાર્યક્રમો પર વધારે જાય છે - હોવું એ જોઇએ કે સમાજમાં જેટલી સકારાત્મક, રચનાત્મક, સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિ ચાલતી હોય અને જે સ્વથી પ્રારંભ કરી સમષ્ટિ પ્રતિ વળતી હોય તેને મહત્ત્વ અપાય. વૃક્ષની ડાળી કાપી નાંખવામાં આવે છે ત્યારે વૃક્ષ કાપનારનો વિરોધ કરવાને બદલે નવી કૂંપળો ઉગાડવા તરફ પ્રવૃત્ત થાય છે. દોરાય છે. એવી જ રીતે સકારાત્મકતા, સર્જનાત્મકતા અને રચનાત્મકતાનો મહિમા, એનો પ્રચાર-પ્રસાર અને એનો અમલ કરનાર વ્યકિત-સંસ્થાને પુરસ્કૃત કરવાનું કૃત્ય જ સકારાત્મક પરિણામો આપશે.

અલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઇન વિષે એમ કહેવાય છે કે કોઇએ જ્યારે તેમને ત્રીજા વિશ્વયુદ્ધનો ચિતાર આપવાનું કહ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું - હું ત્રીજા વિશ્વયુદ્ધ વિશે તો કશું નહીં કહી શકું પણ જ્યારે મનુષ્ય જાતિ ચોથું વિશ્વયુદ્ધ લઢશે ત્યારે તે દાંત, નખ, પત્થરોનો ઉપયોગ કરીને લઢશે. અર્થાત્ માનવ સંસ્કૃતિ અને સભ્યતાનો નાશ થઇ જશે પણ માણસના મનમાંથી હિંસા નાબૂદ નહીં થાય.

હરિશંકર પરસાઇનો એક નિબંધ - નાખૂન કયોં બઢતે હૈં. એમાં એમણે નખને હિંસાના પ્રતીક તરીકે વર્ણવ્યો છે. જો એને નિયમિત રીતે કાપવામાં ન આવે તો પહેલાં તો એના માલિકને જ નુકસાન કરશે, બીજાને ત્યારપછી નડશે. માટે જ માણસે આંતરિક સૂક્ષ્મ હિંસાને નાબૂદ કરવાનો પુરુષાર્થ સતત કરતા રહેવો જોઇએ.

કહેવાનો તાપ્તર્ય એ છે કે હિંસા જો માણસના મનમાંથી નાબૂદ નહીં થાય અને એમાં પ્રેમનું અધિષ્ઠાન નહીં થાય ત્યાં સુધી શાન્તિની કામના કરવી મૂર્ખતા છે.

નોબેલ શાન્તિ પુરસ્કારો વિશ્વભરમાં લોકોનું ધ્યાન શાન્તિ તરફ વાળે છે. એ એક મોટી બાબત છે. પણ ધ્યાનાકર્ષણ માત્રથી કશું વળે નહીં. એના માટે એન.આઇ.ડી.ના સિદ્ધાન્તનો અમલ કરવો જોઇએ એ અર્થાત્ અટેન્શન - ધ્યાનાકર્ષણ, આઇ-અર્થાત્ ઇંટરેસ્ટ અર્થાત્ રુચિ જગાડવી, ડી અર્થાત ડિઝાયર- એને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કેળવવી અને છેલ્લે એ અર્થાત્ એક્શન - ક્રિયાત્મક, વ્યવહારમાં લાવવાનો તબક્કો લાવવો જોઇએ.

આવો ! આપણે સૌ સાથે મળી શાન્તિ પ્રતિ પોતાનું ધ્યાન લઇ જઇએ, એમાં રુચિ કેળવીએ, એની ઇચ્છા કરીએ અને તેને અમલી જામો પહેરાવવા માટે તત્પર થઇએ તો જ શાન્તિ પુરસ્કાર આપવાનો અલ્ફ્રેડ નોબેલનું અને સમગ્ર માનવજાતિનું સ્વપ્ન સાકાર થશે અને નિમ્નલિખિત વૈદિક પ્રાર્થનાના ભાવને જીવી શકીશું - સર્વેત્ર સુખિનઃ સન્તુ, સર્વે સન્તુ નિરામયાઃ, સર્વે ભદ્રાણિ પશ્યન્તુ, મા કશ્ચિદ્ દુઃખમાપ્નુયાત્. ઓમ્ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ।

"ઋચા,"
વે-મેડ કોલેજ સામે, મહીવાસ ચોકડી,
અંબામાતાના મંદિર પાસે,
વલ્લભ વિદ્યાનગર-૩૮૮૧૨૦
(મો) ૯૮૨૪૪૪૮૮૧૧

॥ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ॥

નોબેલ વિશેષ : 'ફિઝિયોલોજી અને મેડિસીન' શું આપણા પૂર્વજો આધુનિક માનવની ઉત્ક્રાંતિનું રહસ્ય ઉજાગર કરે છે ?

જી. નરેશકુમાર

સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજીના વિકાસ થકી કુદરત પ્રત્યેની તેમજ આપણા અસ્તિત્વમાં કુદરત જે ભૂમિકા ભજવે છે તે વિશેની આપણી સમજણ કંઇક અંશે વિકાસ પામી છે. આપણે ઝડપથી આ ક્ષેત્રે આધુનિકતા વિકસાવી ઉપર્યુક્ત સંદર્ભે જ્ઞાનની ક્ષિતિજો વિસ્તરે તે માટેનો પ્રયાસ આદર્યો છે. આમ છતાં, આપણા હાલના અસ્તિત્વના રહસ્ય વિશે ઘણી ઓછી સમજણ વિકસાવી શક્યા છીએ અને ઘણાં રહસ્યો અંગે ભેદી મૂંઝવણ પ્રવર્તે છે. જેમકે જે ક્ષમતાઓ અને કૌશલ્યો આધુનિક માનવ ધરાવે છે, તે અન્ય પ્રજાતિઓમાં જોવા મળતાં નથી. આવું અદ્‌ભુત કૌશલ્ય અને ક્ષમતાઓ આધુનિક માનવને કઇ રીતે પ્રાપ્ત થયાં ?

આધુનિક માનવ (Homo-sapiens) નું છેલ્લા કેટલાક મિલિયન વર્ષોથી પૃથ્વી ઉપર વર્ચસ્વ અને આધિપત્ય રહેલું છે. જે ડાયનોસોર જેવી પ્રજાતિ કે જેનું ૧૫૦ મિલિયન વર્ષો સુધી પૃથ્વી પર વર્ચસ્વ હતું તેના કરતાં પણ વધુ છે. આપણું વર્ચસ્વ આપણને આશ્ચર્ય પમાડનારું છે. આપણે આધુનિક માનવ તરીકે ઇશ્વરની સર્વશ્રેષ્ઠ અને ઉત્કૃષ્ટ રચના હોવાનું ગૌરવ વારંવાર કરીએ છીએ. જેનું કારણ છે આધુનિક માનવના બે ખાસ કૌશલ્યો એક બુદ્ધિમતા (Intelligence) અને બીજું ડહાપણ (Wisdom).

ચાર્લ્સ ડાર્વિને 'પ્રજાતિઓની ઉત્પત્તિ' (Origin of Species) અંગે રજૂ કરેલ અવધારણા પ્રમાણે આધુનિક માનવ પણ બીજા સજીવોની માફક જ ઉત્ક્રાંતિ પામ્યો છે. જીવાષ્મિના અભ્યાસ પુરાતત્ત્વીય અભ્યાસને આધારે આ સંદર્ભે પ્રારંભિક પુરાવાઓ પણ સાંપડ્યા હતા. પરંતુ છેલ્લી સદી દરમિયાન જનીનિક દ્રવ્યના પૃથક્કરણને લગતી જે પ્રક્રિયાઓ વિકસી તેણે ઉત્ક્રાંતિના સિદ્ધાંતને અનુલક્ષીને ઘણી સ્પષ્ટ અને સચોટ માહિતી આપી છે. જેને આધારે કહી શકાય કે આધુનિક માનવ ૩,૦૦,૦૦૦ વર્ષો પહેલા આફ્રિકામાં વિકસિત થયો હોવો જોઇએ અને ત્યાંથી અન્ય ખંડોમાં સ્થળાંતર કર્યું હોવું જોઇએ. જ્યારે આપણા પૂર્વજો નીએન્ડરથેલ્સ (પ્રાઇમેટ) યુરોપ અને એશિયામાં ૪,૦૦,૦૦૦ વર્ષ પૂર્વે આબાદ થયા હશે.

આધુનિક માનવ અને તેના પૂર્વજો વચ્ચેની ખૂટતી કડીઓ જોડવા અને તેમના જનીનદ્રવ્યની માહિતી ઉજાગર કરવા સામે અમુક પડકારો રહેલા છે આધુનિક માનવીના રક્તકણો સિવાયના તમામ કોષોમાં ડીઓક્સી રીબોન્યુકિલયિક એસિડ (DNA) સ્વરૂપે જનીનિક માહિતી વિભિન્ન શૃંખલાઓની કુંડળી સ્વરૂપે સંગ્રહાયેલી હોય છે.જે મુખ્યત્વે ચાર પ્રકારના ન્યુક્લિયોટાઇડ (જનીન દ્રવ્યનો એકમ) A, T, C, G ની બનેલી હોય છે. આધુનિક માનવના ૪૬ રંગસૂત્રો અલગ અલગ કદના (5×10^7 ન્યુક્લિયોટાઇડસ - 2.4×10^8 ન્યુક્લિયોડાઇડસ) માં હારમાળા સ્વરૂપે દરેક પિતૃમાંથી વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત થતા હોય છે.

જે પૈકીના જાતીય રંગસૂત્રો X અને Y સંદર્ભે Y રંગસૂત્ર પરની જનીનિક શૃંખલા પુરુષ વંશાવલી અંગેની માહિતીનો સંગ્રહ છે. અને ફક્ત પુરુષોમાં જ વારસાગત રીતે પૂર્વજોમાંથી ઊતરી આવે છે. જે પૌરુષત્વને લગતી લાાક્ષણિકતાઓ માટે જવાબદાર છે. જ્યારે માનવીય કોષોમાં શક્તિનું 'પાવરહાઉસ' ગણાતા કણાભસૂત્ર (Mitochondria) માં રહેલ 16569 bp (bp=base pair એટલે કે ડીએનએની બે સામસામેની શ્રૃંખલા વચ્ચે બનતી જોડની સંખ્યા) જેટલું જનીનિક દ્રવ્ય ફક્ત અને ફક્ત માતામાંથી જ વારસાગત રીતે ઊતરી આવે છે. તે પછી પુરુષ-સંતાન હોય કે પછી સ્ત્રી-સંતાન. આ ઘટનાને 'મેટરનલ ઇન્હેરીટન્સ' કહેવામાં આવે છે. આ Y રંગસૂત્ર અને કણાભસૂત્રના જનીનદ્રવ્યમાં રહેલી માહિતી આધુનિક માનવ અને તેના પૂર્વજો વચ્ચેની ખૂટતી કડીઓ જોડવામાં

 ISSN 0976-9609

મહત્ત્વપૂર્ણ સાબિત થઇ રહી છે અને જીવાશ્મિ કે પુરાતત્ત્વીય નમૂનાઓમાંથી મેળવેલ આ માહિતી ઉપરોક્ત સંબંધને સચોટપણે દર્શાવે છે.

સ્વાન્તે પાબો (Swante Paäbo) નું યોગદાન : નોબેલ પ્રાઇઝ વિજેતા સ્વાન્તે પાબોએ એક એવી કાર્યક્ષમ પદ્ધતિ વિકસાવી કે જેના દ્વારા પુરાતત્ત્વીય નમૂનાઓ અને જીવાશ્મિમાંથી આવી જનીનિક શ્રૃંખલાને અલગ તારવી તેમાં રહેલ માહિતીનો સચોટ અભ્યાસ થઇ શકે. સ્વાભાવિકપણે આવા નમૂનાઓમાં જનીન દ્રવ્ય ખંડિત સ્વરૂપે હોય છે. અને બેક્ટેરિયા કે અન્ય સજીવો દ્વારા સંક્રમિત થયેલું હોય છે. છેલ્લા કેટલાક દશકોથી આવા દુર્લભ જનીનિક દ્રવ્યોના નમૂનાઓમાંથી જનીનિક શૃંખલાઓ તારવી તેના પૃથક્કરણ માટે જે નવી પ્રક્રિયાઓ વિકાસ પામી છે તે સંદર્ભે સ્વાન્તે પાબોએ હજારો વર્ષ જૂના આપણાં પૂર્વજોના ૨૧ જેટલા જનીનિક નમૂનાઓ (આકૃતિ A માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે) પ્રાઇમેટના અસ્થિઓમાંથી કે જે ક્રોએશિયાની વિન્ડિજા ગુફાઓ માંથી (આકૃતિ B માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે) મેળવવામાં આવ્યા હતા, તેમની જનીનિક શૃંખલાઓના રહસ્યને ઉકેલીને તારવ્યું કે તેઓ ૮,૦૦,૦૦૦ વર્ષો પહેલાના આપણા સૌથી આધુનિક સર્વસામાન્ય પૂર્વજો હતા, જે યુરોપિયન અને એશિયન મૂળના હતા, નહિ કે આફ્રિકન મૂળના. બીજું મહત્ત્વનું તારણ આંગળીના અસ્થિની જનીનિક શૃંખલાના પૃથક્કરણને કારણે જણાયું કે જે સાઇબિરિયાના દક્ષિણે આવેલ ડેનોસોવા નામની ગુફામાંથી લેવામાં આવ્યું હતું જે ૪૦,૦૦૦ વર્ષ જૂનું હતું, જેના કણાભસૂત્રનું જનીનિક દ્રવ્ય પ્રાઇમેટ કરતાં જુદા પ્રકારનું હતું અને આથી એક નવી પ્રજાતિ આ સંશોધનમાંથી અસ્તિત્વમાં આવી જેને સ્વાન્તે પાબોએ 'ડેનોસોવા' એવું નામ આપ્યું આ અભ્યાસે દર્શાવ્યું કે પ્રાઇમેટ્સ કે જેઓ પૂર્વ યુરેશિયામાં વસવાટ કરતા હતા. જ્યારે 'ડેનોસોવા' પશ્ચિમે વસવાટ કરતા હતા. સ્થળાંતરને કારણે આફ્રિકાના હોમો સેપિયન્સનો આ બંને પ્રકારના પ્રાઇમેટ સાથેના આંતરસંવર્ધનને કારણે નવી પ્રજાતિઓ અસ્તિત્વમાં આવી. સ્વાન્તે પાબોની આ શોધને કારણે ઉજાગર થયું કે આધુનિક માનવીનાં અમુક ખાસ લક્ષણો આ લુપ્ત થઇ ગયેલ પૂર્વજોમાંથી ઊતરી આવ્યા છે. આમ છતાં હજી એ સ્પષ્ટ નથી કે પ્રાઇમેટસ અને 'ડેનોસોવા' શા કારણે લુપ્ત થઇ ગયા. અને હોમોસેપિયન્સ જીવિત રહ્યા. સ્વાન્તે પાબોની આ મહત્ત્વની જનીનિક શોધને લીધે વિજ્ઞાનની જે નવી શાખાનો ઉદય થયો તેને 'Paleogenomics' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ભવિષ્યમાં વિજ્ઞાનની આ નવી શાખા વધુ સ્પષ્ટ અને સચોટપણે આપણી ઉત્ક્રાંતિની પ્રક્રિયા અને પૃથ્વી પરના આપણા વર્ચસ્વને ઉજાગર કરે તેવી આશા સેવીએ.

A

B

ઇન્ચાર્જ પ્રિન્સિપાલ
એરીબાસ કોલેજ, ન્યૂ વલ્લભ વિદ્યાનગર

નોબેલ વિશેષ : NOBEL PRIZE AWARDED IN THE FIELD OF LITERATURE IN 2022

Falguni Bharateeya

In October 2022, Annie Ernaux received the Nobel Prize in Literature. She is the 17th woman to receive the prestigious prize. Ernaux is the First French woman to have won the Nobel prize in literature. Ernaux's contribution to literature is honoured for her courage and sharpness. She discovers the roots of her memory boldly and uniquely. In explaining its choice, the Swedish Academy said that, Ernaux examines a life marked by strong unfair, unequal treatment regarding gender, language, and class from various angles. Ernaux, a French writer and a retired literature teacher, has more than 25 books and seven texts as a credit to her creative potential. She has contributed over 90 shorter texts and articles and is interviewed widely in French and English.

Social Class in Ernaux :

Annie Ernaux, née Duchesne, was born on 1st September in 1940 in Lillebonne, Normandy. Her parents kept a café and grocery shop in Yvetot (the Normandy region of France). Due to her family's working-class background, she felt shame, and this strong class consciousness affected her school days.

First Publication

Education changed Ernaux's life a lot. In 1974 she published her first book, Les Armoires Vides (French). Cleaned Out is the English translation of this work. It is based on the illegal abortion. She underwent in 1964 and the change in her life from working-class to middle-class. It was much later- on 17 February 1975, a key-date for the French feminist movement when the ministry of public health legalised a law decriminalising abortion.

Use of Language in Ernaux's works

Her Shame / La honte (French) sold over 100,000 copies in France in the first year of its publication.The book, a memoir about her roots, presents her father's sudden rage against her mother. The first line of Shame reads:

My father tried to kill my mother one Sunday in June, in the early afternoon. (Shame)

Ernaux has presented the Shame rooted in humiliating living conditions. She expresses the feeling of Shame and exceeds the limits of the tolerable. She says:

I have always wanted to write the sort of book that I find impossible to talk about afterwards, the sort of book that makes it impossible for me to withstand the gaze of others. (Shame)

In A Man's Place / La Place (French), she tells about her father's death in the language she used to write letters to her parents. It's a language that belongs to them. It is the story of a woman's attempts to come to terms with her father's death, their life together, the concept of class in society, and the craft of writing. Literature has provided Ernaux with a

 ISSN 0976-9609

powerful and creative space to write what is impossible to communicate in direct contact with others. In this experimental work, she invented new narrative forms and paths in life writing, as seen in her other two texts: AWoman's Story and Shame.

Ernaux gained international recognition with the publication of Les Années in 2008, translated into English as The Years in 2017. The Years covers France's social and cultural history since Ernaux's birth. It presents the picture of France from 1940 to 2007 as the work of collective autobiography. Most of her works are very short, and some have less than 100 pages.

Diary writing

Ernaux has also published diary extracts ('I remain in Darkness,' Getting Lost, trans) and 'diaries of the outside.' She describes her encounters with others in public spaces, including supermarkets, trains, and the Paris metro.

Writing and Photography

Ernaux has become well-known for her new style of writing, "l'écriture plate" (literally "flat writing"). This style exhibits a very flexible approach to different genres. Two works, 'The Uses of Photography'/L'Usage de la photo (French) and 'Writing Life'/ Écrire la vie(French), explore the relationship between writing and photographic representations of the past. Quoting her words in A Man's Place:

This neutral way of writing comes to me naturally; it is the same style I used when I wrote home telling my parents the latest news. (A Man's Place)

Gender in Ernaux

The two women icons in the field of philosophy and writing who matter a lot in Ernaux's life are-Simone de Beauvoir and Virginia Woolf.

Simone De Beauvoir

The French philosopher and writer Simone De Beauvoir laid the foundation for the feminist movement, and many feminists look upon her as a mother figure. Here The Second Sex is considered the bible of the feminist movement. Beauvoir's writings have a powerful impression on Ernaux. It is like a mother's impressive presence.

Ernaux noted in her diary, in 1990, about the impact of the works of Simone de Beauvoir. Beauvoir's The Second Sex was quite a revelation for her. She relates her bond with her mother and Beauvoir in an amiably simple manner.

Without her (Beauvoir),without her image throughout my youth and my formative years, no doubt I would not be what I am. (And, that she died eight days after my mother, in '86, is a further sign). (AE, Diary 1990)

Virginia Woolf

In 'The art of writing,' Ernaux appreciates the art and vision of Virginia Woolf and mentions how Woolf's books opened new avenues for the emerging writer. Here is the expression that shows how Woolf's fiction showed a path to the emerging artist of words like a lighthouse.

I doubt that I had, at the age of twenty-two, in my spontaneous adherence to Virginia Woolf's vision, anything other than a blurred perception of her art of writing. On the other hand, long before I read, much later, A Room of One's Own, it seemed certain to me that Virginia Woolf was in my eyes the woman writer whose engagement had gone furthest beyond appearances and that she was the example, the way to follow. Even if, I thought, it was at the cost of madness. (AE, The Art of Writing)

Films

Autobiographical L'Événement was adapted just into the critically acclaimed film. Happening (2021) is a journey into her family's memory. It is compiled from home movie images from 1972 to 1981. Supplying her introspective voice over, Ernaux and her co-filmmaker, her son David, guide the viewer in watching the journey. Other movies closely associated with Ernaux include Simple Passion, The Other One, and The Years.

The Nobel laureate, aged 82, has endeavoured constantly to find a purpose in life.Words bolstered this little attempt to probe into the life and works of Annie Ernaux. Let's listen to the voice that speaks about her life's purpose.

May be the true purpose of my life is for my body, my sensations, and my thoughts to become writing, in other words, something intelligible and universal, causing my existence to merge into the lives and heads of other people. (AE, Happening)

What better-concluding note could there be than Andre Breton's words, the guideline Ernaux always shared in her first class:

Love first. There will always be time, later, to question what we love until nothing more can be ignored. (AB)

REFERENCES

"Annie Ernaux wins the 2022 Nobel Prize in Literature." The Guardian, Guardian News and Media, 6 October 2022, https://www.theguardian.com/books/2022/oct/06/annie-ernaux-wins-the-2022-nodle-prize-in-literature.

"Annie Ernaux." Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica, Inc., https://www.britannica.com/biography/Annie-Ernaux.

Annie Ernaux, https://www.annie-ernaux.org/.

Motte, Warren. "'Annie Ernaux's Understatement' ."The French Review: American Association of Teachers of French, Vol. 69, no. No. 1, Oct. 1995, pp. 55–67.

English Department,
Nalini-Arvind Arts College, VVN
(M) 9428564645

The only thing worse than being blind is having sight but no vision. - Helen Keller

 ISSN 0976-9609

નોબેલ વિશેષ : ભૌતિક વિજ્ઞાનનું નોબેલ પારિતોષિક-૨૦૨૨ (ક્વૉન્ટમ ક્રાંતિનો બીજો તબક્કો)

કમલનયન જોષીપુરા

ભૌતિક વિજ્ઞાન, રસાયણ વિજ્ઞાન, શરીર વિજ્ઞાન અથવા ચિકિત્સાશાસ્ત્ર (Physiology or medicine), સાહિત્ય અને શાંતિ ઉપરાંત અર્થશાસ્ત્રનાં ક્ષેત્રોમાં પ્રતિવર્ષ અપાતાં વિશ્વવ્યાપી નોબેલ પારિતોષિકોનો હેતુ માનવ-જાતને ઉપયોગી સંશોધનો તેમજ શ્રેષ્ઠ સર્જનાત્મક પ્રદાનને પસંદ કરીને બિરદાવવાનો હોય છે. દર વર્ષે ઑક્ટોબર માસની શરૂઆતમાં ક્રમે ક્રમે ઉપરોક્ત છ વિષય ક્ષેત્રોમાં ઇનામ વિજેતાઓનાં નામો જાહેર થાય છે, અને સામાન્યપણે ડિસેમ્બરની ૧૦મી તારીખે, આલ્ફ્રેડ નોબેલની પુણ્યતિથિએ તે પારિતોષિકો પ્રદાન કરવાનો ભવ્ય સમારોહ સ્વીડનના પાટનગર સ્કોટહોમ ખાતે યોજવામાં આવે છે. પ્રત્યેક વિષયમાં આ પુરસ્કાર હેઠળ ૧ કરોડ સ્વીડિશ ક્રોનરની રકમ ઉપરાંત સુવર્ણચંદ્રક અને સન્માનપત્ર અર્પવામાં આવે છે. સન્માનના પ્રતિભાવરૂપે વિજેતાઓ જે સ્વીકાર વ્યાખ્યાન આપે છે એ અત્યંત મનનીય હોય છે. નોબેલ ઇનામોની શરૂઆત ૧૯૦૧માં થઇ હતી, અને ફિઝિક્સના વિષયનું સર્વ પ્રથમ ઇનામ જર્મન ભૌતિક વિજ્ઞાની રોન્જનને ક્ષ-કિરણોની શોધ માટે આપવામાં આવેલ.

અત્રે આગળ વધતાં પહેલાં પ્રસિદ્ધ ટીવી કાર્યક્રમ 'કૌન બનેગા કરોડપતિ'ને યાદ કરીએ કે તેમાં પૂછાયેલા એક રસપ્રદ પ્રશ્નનો સંબંધ છે. નૉબેલ ઇનામોની સાથે કેબીસીમાં દસેક વર્ષ પૂર્વે પૂછાયેલો પ્રશ્ન આ હતો 'નિમ્નલિખિત ચારેય નૉબેલ વિજેતાઓ ભારતમાં જન્મ્યા હતા; તેમાંથી સર્વપ્રથમ એ પારિતોષિક મેળવનાર કોણ હતા ? (અ) રોનાલ્ડ રોસ (બ) રડયાર્ડ કિપ્લિંગ (ક) રવીન્દ્રનાથ ટાગોર (ડ) સી.વી.રામન. પ્રશ્નનો સાચો જવાબ છે (બ) મૂળ બ્રિટિશર ડો. રોનાલ્ડ રોસને ભારતમાં રહીને મેલેરિયાની ઉત્પત્તિ અંગે કરેલ સંશોધન માટે Physiology or medicine માટેનું નોબેલ ઇનામ પ્રાપ્ત થયું હતું. કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરને ૧૯૧૩માં સાહિત્યનું નૉબેલ ઇનામ પ્રાપ્ત થતાં તેઓ નૉબેલ સિદ્ધિ મેળવનારા પ્રથમ ભારતીય બન્યા, જ્યારે પ્રો.સી.વી.રામનને ૧૯૩૦માં ફિઝિક્સ નોબેલ એનાયત થતાં તેઓ આ વિષયમાં પુરસ્કાર મેળનારા પ્રથમ ભારતીય બન્યા હતા. આપણા દેશના સંદર્ભમાં વધુ એક રસપ્રદ વાત ઉમેરીએ તો કલકત્તા (હવે કોલકાતા)એ ભારતની 'નોબેલ નગરી' ગણાય...! જુદા જુદા વિષયોના નોબેલ વિજેતાઓનો આ નગરી સાથે કેવો નાતો રહેલ છે એની વિગતવાર માહિતી 'ગૂગલ સર્ચ' દ્વારા મળી શકશે. નૉબેલ પુરસ્કારોના ૧૨૧ વર્ષ જૂના ઇતિહાસમાં કેટલીક ખાટી-મીઠી તેમજ કડવી વાતો પણ વણાયેલી છે. જેની વિગતોમાં આપણે નહીં ઊતરીએ.

લેખના વિષયવસ્તુ પર આવીએ તો ૨૦૨૨ના વર્ષનું ભૌતિકશાસ્ત્રનું નૉબેલ પારિતોષિક જે ત્રણ વિજ્ઞાનીઓને ફાળે જાય છે., તેઓ છે, ફ્રાન્સના એલેન આસ્પે (Alain Aspect), યુએસએના જહોન ક્લાઉઝર (John Clauser) અને ઑસ્ટ્રિયાના એન્ટોન ઝાઇલિંગર (Anton Zeilinger). રૉયલ સ્વીડિશ એકાડમી ઓફ સાયન્સીઝ અનુસાર એ પુરસ્કાર સંયુક્તપણે ત્રણેય વિજ્ઞાનીઓને જે સિદ્ધિ માટે અર્પણ કરવામાં આવનાર છે. એ છે અંગ્રેજીમાં "... for experiments with entangled photons, establishing the violation of Bell inequalities and pioneering quantum information science". સરળ ગુજરાતીમાં ખ્યાલ મેળવીએ, તો તેઓને ફોટોન-કણોની જટિલ-ગૂંચ અસમતાઓ' entangled state વિષેના નિર્ણાયક પ્રયોગો માટે અપાનાર છે; આ પ્રયોગો દ્વારા 'બેલ-અસમતાઓ' (Bell enequalitions)નું ઉલ્લંઘન સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થયું અને આ સંશોધનો ક્વૉન્ટમ માહિતી વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી વિકસાવવામાં પથદર્શક સાબિત થયાં છે. "..અરે ... !"આપ નિરાશામાં બોલી ઊઠશો..." આ બધું તો ન સમજાય એવું

અષ્ટમ-પષ્ટમ્ લાગે છે....! હા, વાત તો સાચી છે. નૉબેલ ઇનામો અત્યાધુનિક શોધખોળોને સમર્પિત હોય છે, અને તેનો સાદી ભાષામાં ચિતાર આપવાનું કામ ખૂબ જ કપરું હોય છે. તેમાં ફિઝિક્સ નૉબેલનું આ વર્ષનું વિષયવસ્તુ તો ભલભલાને ચકરાવે ચડાવે તેવું છે. છતાં પણ તેના પર પ્રકાશ પાડવાનો પ્રયત્ન કરીએ. એ દિશામાં થોડો ઇતિહાસ તપાસીએ તો, આજથી આશરે સોએક વર્ષ પૂર્વે ૧૯૨૦-૩૦ ના ગાળામાં ભૌતિકશાસ્ત્રમાં એવી ક્રાન્તિકારી સૈદ્ધાંતિક તેમજ પ્રાયોગિક શોધો થઇ કે જેના પરિણામે સમગ્ર વિજ્ઞાનની અને ત્યારબાદ દુનિયા આખીની કાયાપલટ થવા પામી. આજકાલ વિજ્ઞાન તેમજ ટેક્નોલોજીમાં પણ 'ક્વૉન્ટમ' (quantum) શબ્દ પ્રચલિત બન્યો છે....જરા જોજો, એ શબ્દ આજકાલ ક્યાં ક્યાં પ્રયોજાય છે...! મૂળભૂત રીતે ક્વોન્ટમ એ પ્રકાશ કે વિકિરણની ઊર્જાનો ચોક્કસ લઘુતમ જથ્થો (એકમ) બતાવે છે; પ્લાંક-આઇન્સ્ટાઇનના ક્વૉન્ટમવાદ મુજબ પ્રકાશ/વિકિરણની ઊર્જા એ સૂક્ષ્મ એવાં ઊર્જાકણો, જેને 'ફોટોન (photon) કહે છે. તેના દ્વારા પ્રસરે છે. દા.ત.સૂર્યના પ્રકાશનો કે ઘરમાં ટ્યુબલાઇટના પ્રકાશનો જે ધોધ વહેતો દેખાય છે. એ છે કોટિ કોટિ ફોટોન-કણોની ધારા. ક્વૉન્ટમ શબ્દ પદાર્થના પરમાણુ-અણુઓની રચનામાં પણ પ્રયોજાય છે; પરમાણુ-અણુઓમાં ઊર્જાસ્તરો અસતત અથવા તો કવૉન્ટમીકૃત (quantized) હોય છે. સૂક્ષ્મની સૃષ્ટિને સમજવાના પ્રયત્નોમાંથી ૧૯૨૬માં Schroedinger equation ના સ્વરૂપમાં ક્વૉન્ટમ ગતિવિજ્ઞાન quantum mechanics (QM) નો ઉદય થયો. ત્યાર પછીના ઝડપી ઘટનાક્રમમાં વિવિધ ઘનપદાર્થોની આંતરિક રચના વિશે અને અર્ધવાહકો અંગે સવિશેષ જાણકારી પ્રાપ્ત થઇ. વૈજ્ઞાનિક શોધોનો ઝડપભેર ટેકનોલોજીમાં ઉપયોગ થવા લાગ્યો. અને ટ્રાન્ઝિસ્ટર્સ ઉપરાંત લેઝર જેવી જુદીજુદી શોધોએ દુનિયામાં આમૂલ પરિવર્તનો આણ્યાં. ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતોના આધારે થયેલા પરિવર્તનોના પ્રારંભને પ્રથમ ક્વૉન્ટમ ક્રાન્તિ First Quantum Revolution કહી શકાય. QMના પાયાના સિદ્ધાંતોમાંનો એક છે હાયઝનબર્ગનો અનિશ્ચિતતા સિદ્ધાંત (Heisenberg's uncertainty principle) અને તેને લીધે એ સુનિશ્ચિતતા પર નહીં પણ સંભાવના પર આધારિત જ્ઞાન બન્યું છે. એ તેની નબળાઇ નથી, ઊલટું સંભાવનાના ખ્યાલ પર રચાયેલ QMનું જ્ઞાન અનેક સફળતાની ધરોહર બનેલ છે. સૃષ્ટિની મૂળભૂત વાસ્તવિકતા શું આમ સંદિગ્ધ કે સુનિશ્ચિતતા વિહોણી હોઇ શકે ?!! કે પછી QMએ હજી કોઇ અપૂર્ણ એવો સિદ્ધાંત, જેને પાર હજીયે કશુંક છુપાયેલું છે ?!! ભૌતિક વિજ્ઞાનીઓમાં QM અંગેની પાયાની સમજણ બાબતે આવી ચણભણ શરૂ થઇ ગઇ હતી. એ સંદર્ભે ૧૯૨૭માં ફ્રાન્સમાં મળેલી Solvay Conference માં આલ્બર્ટ આઇસ્ટાઇન અને નીલ્સ બોહર્ વચ્ચે થયેલી કવૉન્ટમ મિકેનિક્સનાં અર્થઘટન વિશેની ચર્ચા જગપ્રસિદ્ધ બનેલ છે. બોહરે દર્શાવ્યું કે ગમે તેવી વિચિત્ર લાગે તો યે ખરી વાસ્તવિકતા, જે ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સ દર્શાવે છે એ જ છે. બીજા શબ્દોમાં અવલોકન અને માપનમાં મળી આવે એ જ ખરી વાસ્તવિકતા, તેનું કોઇ નિરપેક્ષ અસ્તિત્વ નથી. આઇન્સ્ટાઇન આવા ખ્યાલોથી વ્યથિત હતા, તેઓ કહેતા,''...ભૌતિક પદાર્થ કે તંત્ર અને તેના ગુણધર્મો તો હોય છે જ ...આપણે અવલોકન કરીએ કે ન કરીએ. આપણે માપન કરીએ ત્યારે જ અચાનક તેનું અસ્તિત્વ પ્રગટ થાય અથવા તો ધસી આવે (ટેકનિકલ ભાષામાં તંત્રનું wave function collapse થાય)... એ વળી કેવી વાત ?!! શું ઈશ્વર આ રીતે આપણી સાથે જુગટું રમે છે... ? Einstein, Podolsky અને Rosen એ ૧૯૩૫ માં એક સૈદ્ધાંતિક વિરોધાભાસ (EPR paradox) રજૂ કર્યો. જેમાં એમ દર્શાવાયું કે ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સ દ્વારા દર્શાવાતી ભૌતિક વાસ્તવિકતા અપૂર્ણ હોય છે. હવે આ બધું તો તત્ત્વજ્ઞાન સમું ભાસે છે; તેની કોઇ પ્રાયોગિક ચકાસણી થઇ શકે ખરી ?!! અસ્પષ્ટતાનાં ત્રીસેક વર્ષો પછી ૧૯૬૪ માં જહોન બેલ નામના ભૌતિકશાસ્ત્રીએ એ અનુસંધાને કેટલીક ગાણિતિક અસમતાઓ - જેને Bell inequalities કહે છે તે સ્થાપિત કરી, અને આગાહી કરી કે જો આ અસમતાઓ સંતોષાય નહીં (એટલે કે તેનું ઉલ્લંઘન

ISSN 0976-9609

થતું જોવા મળે) તો ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતો એ જ ખરી વાસ્તવિકતા દર્શાવે છે. અને તેને પાર અન્ય કોઇ વાસ્તવિકતા નથી. EPR paradox પ્રમાણે તો કોઇ ભૌતિક-તંત્રને અમુક છૂપા પ્રચલો (hiden virables) હોય છે, કે જેનું જ્ઞાન થવાથી ભવિષ્યમાં ક્વૉન્ટમ અનિશ્ચિતતાઓને નિવારી શકાશે. તેથી ઊલટું, બેલ અસમતાઓનો હેતુ એ દર્શાવવાનો છે ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સની આગાહીઓ છૂપા પ્રચલોના ધારણા સાથે બિલકુલ સુસંગત નથી.

તે દરમ્યાન આઇન્સ્ટાઇન અને બોહર જગતના તખ્તા પરથી વિદાય થઇ ચૂક્યા હતા. વીસમી સદીના અંત ભાગે વિજ્ઞાનીઓની નવી પેઢી સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો કે છૂપા પ્રચલોનો ખ્યાલ કે પછી બેલ અસમતાઓનાં ઉલ્લંઘન એ બેમાંથી જે કાંઇ પણ સાચું હોય તેની પ્રાયોગિક સાબિતી શી રીતે મેળવવી..! એ પ્રયોગો ખૂબ અગત્યતા બની રહે, કેમકે તે દ્વારા નક્કી થઇ શકે કે, ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતોથી યે મૂળભૂત એવો કોઇ મહાસિદ્ધાંત હોઇ શકે ખરો ..?! ફિઝિક્સ નોબેલ ૨૦૨૨ ના સંદર્ભમાં જે બે શબ્દો ખૂબ જ ગુંજતા થયા છે, એ છે quantum entanglement, જેને ગુજરાતીમાં ક્વૉન્ટમ જટિલ-ગૂંચ કહી શકાય. આ સંકલ્પના સામાન્ય બુદ્ધિમાં ઊતરે તેવી નથી. બે સૂક્ષ્મકણો દા.ત. બે ફોટોન કે બે ઈલેક્ટ્રોન માટે ક્વૉન્ટમ એન્ટેંગલમેન્ટ એ એવી સહસંબદ્ધ અવસ્થા (Correlated state) છે કે જે ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતોને પરિણામે નિપજે છે. એ ભાગીદારીની એક એવી અવસ્થા છે કે જેમાં એ કણો અલગ કે દૂર હોય તો પણ ભૌતિક ગુણધર્મોથી સંકળાયેલાં રહે છે. તેમાંના એક કણ પર માપન કરવામાં આવે તો તત્ક્ષણ તેનાં જોડીદાર કણને અસર કરે છે. તથા તેના ગુણધર્મોનું પરિણામ પણ મળે છે... ભલે ને એ બંને જોજનો દૂર હોય, તોયે...! આપણને તો પેલું ફિલ્મી ગીત યાદ આવે.. તેરે મેરે બીચમેં કૈસા હૈ યે બંધન અન્જાના ...?!!

આ અટપટી સૈદ્ધાંતિક બાબતોને પ્રયોગોના નેજા હેઠળ લાવ્યા બાદ સ્પષ્ટ નિષ્કર્ષ તારવીને નવા યુગની ક્વૉન્ટમ ટેકનોલોજીનો રાહ ચિંધવાનું શ્રેય ઉપરોક્ત ત્રણ વિજ્ઞાનીઓ એલેન આસ્પે, જહોન ક્લાઉઝર અને એન્ટોન ઝાઇલિંગરને ફાળે જાય છે. આ ત્રણેય પ્રયોગવીરોએ સ્વતંત્રપણે entangled photon માટે શ્રેણીબદ્ધ અભિનવ પ્રયોગો હાથ ધર્યા હતા. ૭૫ વર્ષીય ફ્રેન્ચ વિજ્ઞાની પ્રો.આસ્પે Paris-Saclay યુનિવર્સિટીમાં ૪૦ થી યે વધુ વર્ષોથી ઉપરોક્ત સંશોધનોમાં ખૂપેલા છે. આ વિજ્ઞાનીની ટુકડીએ એક એવી ભૌતિકરાશિ માપવાનું આયોજન કર્યું કે જેનું મૂલ્ય –1 થી 0 ની વચ્ચે હોય તો એ બાબત બેલ અસમતાઓ સાચી હોવાનો નિર્દેશ આપે. તેઓને એ મૂલ્ય +0.112ની નજીકનું મળ્યું. કે જે બેલ અસમતાઓનું ઉલ્લંઘન તેમજ ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતોની યથાર્થતા સિદ્ધ કરે છે. ૮૦ વર્ષીય પ્રો. જહોન કલાઉઝર વિશે રસપ્રદ વાત એ છે કે વિદ્યાર્થીકાળે ૧૯૬૪ માં તેમને ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સ અઘરું પડ્યું હતું. અને તેઓ ત્રણ પ્રયત્નો પછી એ કોર્સમાં ઉત્તીર્ણ થયા હતા...! લગભગ ૫૦ વર્ષોથી તેઓ અમેરિકા ખાતે University of California Berkeley ખાતે પ્રાયોગિક કાર્ય કરતા રહ્યા છે. બેલ અસમતાઓના ઉલ્લંઘન વિશે સર્વ પ્રથમ અવલોકનો તેઓનાં સંશોધન-જૂથે કર્યા હતા. ત્રીજા નોબેલ ભૌતિકવિદ્ ૭૭ વર્ષના પ્રો.એન્ટોન ઝાઇલિંગર વિયેના-ઓસ્ટ્રિયા ખાતે ભૌતિકશાસ્ત્રના માનદ્ પ્રોફેસર છે. આ વિજ્ઞાનીએ સુધારેલાં ઉપકરણો વડે પ્રયોગો કરીને entangled quantum states ને ઉપયોગમાં લાવવાનું કાર્ય હાથ ધર્યું. એક વિશેષ પ્રદાન માટે તેઓ પ્રસિદ્ધ છે, એ છે quantum teleportation કે જે સ્થૂળ કે નક્કર આદાન-પ્રદાન વગર ક્વૉન્ટમ માહિતીનું સ્થાનાંતર દર્શાવે છે. અહીં 'માહિતી' શબ્દ કોમ્પ્યુટર ક્ષેત્રમાં વપરાય છે એ અર્થમાં સમજવાનો છે. કમ્પ્યુટરમાં માહિતીના આદાન-પ્રદાનને ડેટા કહે છે.

કમ્પ્યુટરનું નામ આવતાં આપને '...હા...' થશે. કારણ કે એ તો આજની દુનિયામાં ઘણું જાણીતું અને અનિવાર્ય સાધન બની ચૂક્યું છે. તેના સંદર્ભમાં ઉમેરીએ કે 'માહિતી'નું પ્રમાણ / એકમ બીટ્સમાં અપાય છે. હાલમાં પ્રચલિત રૂઢિગત - ક્લાસિકલી કમ્પ્યુટર એ દ્વિઅંકી પદ્ધતિ –1 અને 0 પર આધારિત

હોય છે. હવે આધુનિક યુગમાં ક્વૉન્ટમ કમ્પ્યુટરની સંકલ્પના સાકાર થઈ રહી છે. જેમાં માહિતીનું એકમ ક્યુબિટ (qubit, quantum પરથી ટુંકાવેલ શબ્દ) છે. ક્વૉન્ટમ કમ્પ્યુટરની કાર્યપદ્ધતિ ક્વૉન્ટમ સિદ્ધાંતો, ખાસ કરીને અધ્યારોપણ (Superposition) અને entanglement પર આધારિત છે. અત્રે ઉલ્લેખ કરીએ quantum information science કે જે એક ઊભરતું આંતર-શાખીય (Interdisciplinary) જ્ઞાનક્ષેત્ર છે. અને તે information science અને quantum mechanics નો સમન્વય ગણી શકાય. આમ, ઉપરોક્ત શોધખોળોથી જગતમાં હવે ક્વૉન્ટમ ક્રાંતિનો બીજો તબક્કો શરૂ થયો ગણાય.

તો દોસ્તો.. યે કહાં આ ગયે હમ ...?! ભૌતિક વિજ્ઞાનના ૨૦૨૨ ના નૉબેલ ઇનામથી જે એક ચરમ સીમા પર પહોંચે છે એ પ્રગતિનો પ્રારંભ ક્વૉન્ટમવાદ (quantum theory) અને ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સથી થયો. લગભગ સોએક વર્ષની એ વિજ્ઞાનયાત્રા ચકાચોંધ કરનારી લાગે છે. આજકાલ તો ઘણા વખતથી 'ક્વૉન્ટમ' એ ધોરણ ૧૧-૧૨ ના ભૌતિકશાસ્ત્ર તેમજ રસાયણશાસ્ત્રનાં પાઠ્યપુસ્તકોમાં પ્રવેશી ચૂકેલ છે. વળી, ક્વૉન્ટમ મિકેનિક્સ કઠિન વિષય છે એ બાબત અંગે બી.એસસી., એમ.એસસીના વિદ્યાર્થીઓ તેમજ શિક્ષકોમાં લગભગ સર્વસંમતિ પ્રવર્તે છે. તેમ લાગવાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે એ રૂઢિગત ભૌતિકશાસ્ત્રીથી, સામાન્ય બુદ્ધિથી તેમજ રોજિંદા અનુભવોથી ખૂબ અલગ પડે છે. પરંતુ આપણે કહ્યું તેમ એ સૂક્ષ્મની સૃષ્ટિને સમજવાનો નવો રાહ ચીંધે છે. છેક ૧૯૩૫ માં આઇન્સ્ટાઇને QMની અપૂર્ણતા વિશે વિચારો વ્યક્ત કર્યા હતા, પરંતુ એ જ્ઞાનનો વ્યાપક ઉપયોગ થવા લાગતાં, તેઓની દહેશત પ્રત્યે ખાસ ધ્યાન અપાયું નહીં. બેલ અસમતાઓથી તેમાં નવો વળાંક આવ્યો. તે પછીના તબક્કામાં ઉપરોક્ત નોબેલ વિજેતાઓએ તેમાંથી જન્મેલો પડકાર ઝીલી લીધો. ૨૧મી સદીના ત્રીજા દાયકામાં હવે ક્વૉન્ટમ જટિલ-ગૂંચ એ પ્રયોગશાળામાં સિદ્ધ કરી શકાય તેવી હકીકત બની ગઈ છે. ફિઝિક્સ નોબેલ ૨૦૨૨ નું મહત્ત્વ એ છે કે, એ 'માહિતી' નો સંગ્રહ તથા તેની પ્રક્રિયાઓ માટે અને તેનાં સ્થાનાંતર માટેની એક અતિ સક્ષમ પદ્ધતિ બની રહેશે.

મિત્રો, આવનારો યુગ ક્વૉન્ટમ કમ્પ્યુટરનો હશે. આપ કદાચ અધીરા થઈને પૂછશો.. ક્વૉન્ટમ કમ્પ્યુટર બજારમાં ક્યારે આવશે .. ?! જવાબમાં એટલું જ કહીએ કે થોભો અને રાહ જુઓ...!

અત્યારે તો પ્રસિદ્ધ ભૌતિકવિદ્ રિચર્ડ ફેન્માનની એક ધારદાર ઉક્તિ દ્વારા લેખનું સમાપન કરીએ.

" I think I can safely say that nobody understands quantum mechanics". **- Richard Feynman**

નિવૃત્ત પ્રોફેસર,
સરદાર પટેલ યુનિ., વલ્લભ વિદ્યાનગર

॥ વિદ્યાવૃત્ત ॥

ગરબા સ્પર્ધાઓમાં ગો.જો.શારદામંદિર, પ્રાથમિક વિભાગનું ગૌરવ

ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત ગો.જો. શારદામંદિર, પ્રાથમિક વિભાગની બહેનોએ હીરાબા મહિલા મંડળ, આયોજિત શિલ્ડ ગરબા હરીફાઈમાં પ્રથમ વિજેતા બની શિલ્ડ તથા ૫૦૦/- રૂા. રોકડ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરેલ છે.

આ બહેનોએ સંસ્કાર મંડળ, વિદ્યાનગર આયોજિત ગરબા સ્પર્ધામાં પણ પ્રથમ વિજેતા બની શિલ્ડ તથા ૩૦૦૦/- રૂા. રોકડ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરેલ છે. ભાગ લેનાર વિદ્યાર્થિની બહેનો તથા કન્વિનર રેશ્માબેન પરમાર અને દિપ્તીબેન મેઘાને શાળાના આચાર્યા જિગીશા શાહે અભિનંદન પાઠવ્યાં છે.

 ISSN 0976-9609

॥ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ॥

નોબેલ વિશેષ : ૨૦૨૨ના રસાયણશાસ્ત્રમાં નોબેલ પુરસ્કાર વિજેતાઓ

ડૉ.રમેશચંદ્ર જ. ભાયાણી

નોબેલ પુરસ્કાર ડાયનેમાઇટના શોધક આલ્ફ્રેડ નોબેલે પોતાની મર્ચન્ટ ઑફ ડેથ તરીકેની છાપ ભૂંસવા માટે ૨૭ નવેમ્બર ૧૮૮૫ના દિવસે વસિયતનામું તૈયાર કરાવડાવ્યું. જેમાં પોતાની ૯૪ ટકા સંપત્તિ એટલે કે ૯૦લાખ ડોલર પાંચ ક્ષેત્રોમાં અસાધારણ યોગદાન આપનારને આપવાનું નિશ્ચિત કર્યું. આ પાંચ ક્ષેત્રોમાં ભૌતિકશાસ્ત્ર, રસાયણશાસ્ત્ર, તબીબી વિજ્ઞાન, સાહિત્ય અને વિશ્વશાંતિનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ, અને ૧૯૦૧ થી નોબેલ પુરસ્કાર આપવાની પ્રથા શરૂ થઇ હતી.

સામાન્ય રીતે દર વર્ષે ઑક્ટોબર માસમાં આ નોબેલ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરનારની જાહેરાત કરવામાં આવે છે. ૧૦ ડિસેમ્બરના રોજ આલ્ફ્રેડ નોબેલની પુણ્યતિથિ હોવાથી સ્વીડનના પાટનગર સ્ટોકહોમ ખાતે યોજાતા શાનદાર સમારંભમાં આપવામાં આવે છે.

દર વર્ષે ઑક્ટોબરમાં નોબેલ પુરસ્કાર વિજેતાઓના જાહેર કરવામાં આવે છે. ૨૦૨૨ એટલે આ વર્ષે એવી જ રીતે નોબેલ પ્રાઇઝ પુરસ્કાર વિજેતાઓનાં નામ જાહેરકરવામાં આવ્યા છે. ભૌતિકશાસ્ત્ર ક્ષેત્રે મી.એન્ટોન ઝાઇલિન્ગર મી. એલાઇન આસપેક્ટ અને મી. જહોન ક્લોઝરને નોબેલ પુરસ્કાર આપવામાં ઓલ છે. રસાયણશાસ્ત્ર ક્ષેત્રે મીસ કોરોલીન આર. બર્ટઓમી, મી. મોર્ટન મેન્ડાલ અને મી. કે. બેરી શાર્પલેશને આપવામાં આવ્યા છે. જ્યારે તબીબી વિજ્ઞાનનો નોબેલ પુરસ્કાર સ્વીડિશ વૈજ્ઞાનિક મી. સ્વાન્ટે પાબોને, શાંતિનો નોબેલ પુરસ્કાર મી. એલેસ બિઆલિટ્સ્કિને અને સાહિત્ય માટે ફ્રેન્ચ લેખિકા મિસ સ્ટેની ઇર્નોક્સનાં નામો જાહેર થયા છે.

આપણે આ લેખમા રસાયણશાસ્ત્ર ક્ષેત્રે જેઓને નોબેલ પુરસ્કાર આપવામાં આવનાર છે, તે અંગે વાત કરશું.

જેમાં સૌ પ્રથમ મીસ કેરોલીન આર. બર્ટઓમી જેઓ સ્ટેનફોર્ડ વિશ્વવિદ્યાલય સી.એ. યુ.એસ.એ. ખાતે સ્થિત છે. જેનો જન્મ ૧૦ ઑક્ટોબર ૧૯૬૬ માં થયો હતો. તેમનો ઉછેર લેક્ષન્ગટન મેસેચ્યુસેટ્સમાં થયેલો. તે સ્વ. નોરમાગ્લોરિઆ (બેરીન્ગર) અને વિલિયમ બર્ટઓમીનાં દીકરી. તેમના પિતાજી ઇટાલીના હતા, દાદા-દાદી નોવા સ્કાટિઆ કેનેડાના હતા. તેમનાં એક બહેન એન્ડ્રેઆ બર્ટઓમી ગણિત વિભાગમાં હતા. કેરોલિન અમેરિકન રસાયણશાસ્ત્રી છે. પરંતુ તેમણે સંશોધન રસાયણક્ષેત્રે તેમજ જીવવિજ્ઞાનમાં કર્યું છે.

હાવર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાં તેમણે પ્રાધ્યાપક જોઇગ્રોબોવ્સકી સાથે ફોટોઇકોસ્ટ કેલોરીમીટરની ડિઝાઇન તૈયાર કરીને બનાવ્યું. જેના માટે વિશ્વ વિદ્યાલયમાં એ. બી. સુમ્માકમલોડે રસાયણશાસ્ત્રમાં સન્માન પ્રાપ્ત કર્યું. સ્નાતકની પદવી બાદ ૧૯૮૮ માં હાવર્ડ વિશ્વ વિદ્યાલયમાં ક્રીસ સિલ્ડસે સાથે બેલ લેબમાં જોડાયા. ૧૯૯૩ માં બર્કેલીની કેલિફોર્નિયા વિશ્વવિદ્યાલયમાંથી પીએચ.ડી.ની પદવી રસાયણ-શાસ્ત્રમાં મેળવી. તેમની સાથે માર્ક્સ લેડનસ્કી હતા. જેઓએ રાસાયણિક સંશ્લેષણ એલિગો સેકેરાઇડ ક્ષેત્રે સંશોધનો કર્યા. બર્કેલિ ખાતે આપણા શરીરમાં ખાંડ (સુગર) સાથે જોડાયેલા વાયરસ પર સંશોધન કર્યું. આ અભ્યાસ તેમને ગ્લાયકોબાયોલોજી ક્ષેત્રે ઉપયોગમાં આવ્યો. તેમના અભ્યાસ દરમ્યાન તેઓ આંતરડાના કેન્સરનો ભોગ બનેલા. આ માટે તેમણે ઘણી રજાઓ ભોગવી પરંતુ આ માંદગીએ તેમનું પાસું પલટી નાખ્યું. તેમણે તબીબી ક્ષેત્રે ઝંપલાવ્યું.

પીએચ.ડી. થયા બાદ તેઓ યુનિવર્સિટી ઓફ કેલિફોર્નિયા સાન ફ્રાન્સિસ્કો (UCSF) ખાતે સ્ટીવન રોશન સાથે સંશોધનમાં જોડાયા. અહીં તેઓએ એન્ડોથેલિઅલ ઓલીગો સેકેરાઇડની ક્રિયાશીલતાનો અભ્યાસ કર્યો. જે સેલ એડહેશન (Cell Adhe-

sion) શરીરમાં સોજા આવવા માટે જવાબદાર છે. રોશન સાથે યુસીએસએફમાં જીવિત કોષની દીવાલો પર પ્રોટિન અને સુગરમાં અણુઓનો વિસ્તાર જોવા મળે છે. જે કોષની બહારથી આવતા પદાર્થોનો સ્વીકાર કરી શકે અને તેથી આવતા બદલાવોનું પરીક્ષણ કર્યું. ઉપરાંત પ્રયોગશાળામાં કેન્સર કોષની સપાટી ઉપર સુગર કઇ રીતે જોડાય છે. તે અંગેના સંશોધનો કર્યા. તેમના આ કાર્ય માટે સ્ટેનફોર્ડ-ટેક ખાતે આમંત્રિત કરવામાં આવેલ તેઓ લોરેન્સ બર્કલિય નેશનલ લેબોરેટરીમાં વૈજ્ઞાનિક તરીકે જોડાયા. અને તેઓ મોલેક્યુલર ફેકલ્ટીમાં નિયામક બન્યા. ૧૯૯૯માં આજ પ્રયોગશાળામાં બાયોઓર્થોગોનલ રસાયણશાસ્ત્રમાં પાયાનું કામ કર્યું સને ૨૦૦૩ માં બાયો- ઓર્થોગોનલ શબ્દની રૂપરેખા આપી. આ એક એવું ક્ષેત્ર છે કે જેમાં ભવિષ્યમાં સંશોધનક્ષેત્રે કાર્ય કરવાની પ્રેરણા સંશોધકોને પ્રાપ્ત થશે. તેઓએ રાસાયણિક રીતે જીવિત અવયવો કઇ રીતે કાર્ય કરે છે તે પણ કોષમાં થતી પ્રક્રિયાઓને ક્ષતિ પહોંચાડ્યા વગર, તે અંગેની જાણકારી આપી.

૨૦૧૫ માં બર્ટઓમી કેમ-કા ઇન્સ્ટિટ્યૂટ સ્ટેન્ડફોર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાં જોડાયા. અહીં તેઓએ ગ્લાયકોબાયોલોજીનો અભ્યાસ ખાસ રોગો માટે જેવા કે કેન્સર, શરીરમાં સોજા આવવા તેમજ વા (આર્થરાઇટીસ), ચેપી રોગ ક્ષયનો સમાવેશ થાય છે, તે અંગે અભ્યાસ કર્યો. તેઓએ પ્રયોગશાળામાં જીવિત પદ્ધતિમાં ગ્લાયકેન્સનો રાસાયણિક સાધન તરીકે કઇ રીતે ઉપયોગમાં આવી શકે તે અંગેનાં સંશોધનો કર્યા. આ જ પ્રયોગશાળામાં એક નેનો ટ્રેક્નોલોજીસ પ્રોબનો વિકાસ કર્યો. જે જીવિત પદ્ધતિ દ્વારા ખાસ પોઇન્ટ ઑફ કેર દ્વારા ક્ષય રોગનો અભ્યાસ કર્યો.આ ઉપરાંત કેન્સરના કોષનો સુગર સાથે સંબંધ તેમજ પ્રતિકારક પદ્ધતિમાં સંરક્ષણ થવાનું અટકાવે છે તેની જાણકારી આપી.

બર્ટઓમીનું સૌથી અગત્યનું પ્રદાન છે ક્લીક કેમેસ્ટ્રી (લેખને અંતે દૃષ્ટાંત દ્વારા સમજી શકાશે.) અને બાયોઓર્થોગોનલ કેમેસ્ટ્રી, ક્લીક કેમેસ્ટ્રી એક એવું આધુનિક રસાયણનું ક્ષેત્ર છે જેમાં પ્રક્રિયાઓમાં ભાગ લેતા અણુઓને એક ઝાટકો આપી પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવી, આપણે જોઇતી પેદાશનું નિર્માણ કરી શકાય. ઉપરાંત રાસાયણિક પ્રક્રિયા દરમિયાન ઉત્પન્ન થતી આડપેદાશને રોકી શકાય અથવા તેમનું પ્રમાણ ઘટાડી શકાય. પ્રક્રિયામાં ઘણા અણુઓ ભાગ લેતા હોય છે. જેમાંના જરૂરી અણુઓને ઓળખી તેને ટેગ કરી જુદા તારવીને તેને લગતા થતા સંશોધનમાં સરળતાથી ઉપયોગમાં લઇ શકાય. જીવન ઉપયોગી અણુઓ ક્લીક કેમીસ્ટ્રી દ્વારા મેળવી શકાય. આવા અણુઓનો ઉપયોગ ઔષધોના નિર્માણમાં થઇ શકે. રાસાયણિક પ્રક્રિયાને ઘણી રીતે ક્લીક કરી શકાય. ભૌતિક અને રાસાયણિક ફેરફારો દ્વારા, ઉદ્દીપકનો ઉપયોગ દ્વારા પણ ક્લીક થઇ શકે. ક્લીક કેમીસ્ટ્રીનો મુખ્ય હેતુ જરૂરી અણુઓ આપણે ઝડપથી મેળવી ઉપયોગમાં લઇ શકાય.

ક્લીક કેમીસ્ટ્રી અને બાયોઓર્થોનોગલ ક્ષેત્રે રસાયણશાસ્ત્રમાં આપેલા પ્રદાન બદલ ૨૦૨૨ માં નોબેલ પુરસ્કાર આપવામાં આવેલ છે. ૨૦૨૨ માં રસાયણશાસ્ત્ર નોબેલ પુરસ્કારમાં બીજા રસાયણશાસ્ત્રી મોર્ટન મેલ્ડાલ છે. જેમનો જન્મ ૧૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૪માં ડેન્માર્ક ખાતે થયો હતો. તેઓ ડેન્માર્કના કોપેનહેગન ખાતે કોપેનહેગન વિશ્વવિદ્યાલયમાં રસાયણશાસ્ત્રના પ્રાધ્યાપક છે. મેલ્ડાલે બી.એસ. અને પીએચ.ડી.ની પદવીઓ કેમિકલ એન્જિનિયરીંગ માં મેળવી. આ માટે તેઓએ ટેકનિકલ યુનિવર્સિટી ઓફ ડેનમાર્ક (DTU) માં અભ્યાસ કર્યો હતો. તેમના પીએચ.ડી.ના માર્ગદર્શક ક્લૌસ બોક હતા. તેઓએ સિન્થેટિક કેમેસ્ટ્રી ઑફ કાર્બોહાઇડ્રેટમાં સંશોધન કાર્ય કરેલ. ત્યારબાદ ૧૯૮૩ થી ૧૯૮૮ સુધી આ જ સંસ્થામાં કાર્બનિક રસાયણમાં સંશોધન કરેલા. એમ.આર.સી. પ્રયોગશાળામાં આણ્વિક જીવવિજ્ઞાન ક્ષેત્રે કેમ્બ્રિજ વિશ્વવિદ્યાલયમાં અને પછી કોપેનહેગન વિશ્વવિદ્યાલયમાં કાર્ય કર્યું. ૧૯૯૬ માં તેઓ યુનિવર્સિટી ઑફ ડેન્માર્કમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે જોડાયા. ૧૯૯૮ માં તેઓ કાર્લસ્બર્ગ પ્રયોગશાળામાં સંશ્લેષિત જુથમાં જોડાયા. તેઓએ તેમની કારકિર્દી દરમિયાન ઘણી ટેકનોલોજીકલ ટેકનિક્સ અને સાધનાનો વિકાસ કર્યો. જેના દ્વારા પેપ્ટાઇડને સંશ્લેષિત કરી શકાય.

ISSN 0976-9609

મેલ્ડાસે પ્રથમ સાયક્લોએડિશન ઓફ એસિટિલીન તેમજ પેપ્ટાઇડ અને પ્રોટીનના ક્યોગુલેનમાં એઝાઇડનો ઉપયોગ કર્યો. જે બહુલકો અને મટીરિયલ સાયન્સમાં ઉપયોગી છે. રસાયણમાં વિવિધ સમૂહ સાથે ઓર્થોગોનલ પ્રક્રિયાઓનું નિર્દેશન કર્યું.

અત્યારે મેલ્ડાસે પ્રકાશિય ઈનકોડિક ટેકનિક વિકસાવી છે, જે કાર્બનિક રસાયણશાસ્ત્રમાં ઉપયોગમાં લાવી શકાય. ૨૦૧૯માં બીટાલેબ થેરાપ્યુટિક્સ કંપનીમાં જોડાયા. જેના પાયામાં બીટા-બોડીઝ છે. જેવા કે પેપ્ટાઇડ મિમિક્સના એન્ટિબોડીઝ. ૨૦૨૧માં આ કંપની બંધ થઇ ગઇ. આ ઉપરાંત તેમણે કરેલો ક્લીક કેમીસ્ટ્રીના વિકાસ અને બાયોઓર્થોગોનલ કેમીસ્ટ્રી માટે ૨૦૨૨ વર્ષ માટે તેમની નોબેલ પુરસ્કાર માટે પસંદગી થઇ છે. ૨૦૨૨માં રસાયણક્ષેત્રે નોબેલ પુરસ્કાર મેળવનારા કાર્લ બેરી શાર્પલેસ છે. જેનો જન્મ ૨૮ એપ્રિલ ૧૯૪૧માં થયેલો. જન્મ સ્થળ ફિલાડેલ્ફિયાના વેનસીલ્વાનિમાં. તેમનું બાળપણ ન્યુજર્સી ખાતે આવેલ માનસક્યુઆન નદી કિનારે તેના નાનાના ઘરમાં થયેલું. તેમને માછલી પકડવાનું બહુ ગમતું. તેમાં તેમને આનંદ આવતો. ૧૯૫૯ માં ફ્રેન્ડસ સેન્ટ્રલ સ્કૂલમાંથી સ્નાતક થયા. શાર્પલેસની યોજના મેડિકલ સ્કૂલમાં અભ્યાસ કરવાની હતી. પરંતુ તેમના પ્રાધ્યાપકે રસાયણશાસ્ત્રમાં અભ્યાસ ચાલુ રાખવા સમજાવ્યા. આથી તેઓએ રસાયણશાસ્ત્ર-માં આગળ અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો.

૧૯૬૮ માં સ્ટેનફોર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાંથી કાર્બનિક રસાયણશાસ્ત્રમાં પીએચ.ડી.ની પદવી મેળવી. તેના માર્ગદર્શક પ્રાધ્યાપક યુજીવાન ટેમલેન હતા. ૧૯૬૮ અને ૧૯૬૯ વર્ષ દરમિયાન આજ વિશ્વ-વિદ્યાલયમાં ઓર્ગેનો મેટાલિક વિષયમાં ગહનપૂર્વક અભ્યાસ કર્યો. ૧૯૬૯-૭૦ સમયગાળામાં હાવર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાં ઉત્સેચકો (સેન્ઝાઇમ્સ)નો અભ્યાસ કર્યો. આ અભ્યાસ કોર્નાડ ઇ.બ્લોચની પ્રયોગશાળામાં કર્યો હતો. ૧૯૭૦-૭૭ સુધી પ્રાધ્યાપક તરીકે મેસેચ્યુએટ્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ ટેકનોલોજીમાં રહ્યા. આ દરમિયાન તેમણે એસીમેટ્રિક ઓક્સીડેશન અંગે સંશોધન કાર્ય કર્યું. જે ખાસ કરીને (+) – ડીસયાબ્યુરમાં ઉપયોગમાં આવે છે.

શાર્પલેસે સ્ટિરીયો સિલેક્ટિવ ઓક્સીડેશન પ્રક્રિયાઓનો વિકાસ કર્યો. તેમણે બતાવ્યું કે "Formation of an inhibitor with femto molar potancy can be catalysed by the enzyme" જે acetocholinesterase જેની શરૂઆત એઝાઇડ અને અલ્કાઇનથી થાય છે. તેઓએ એવી રાસાયણિક પ્રક્રિયાની શોધ કરી જે વિજ્ઞાનમાં Fiction to the relative routine ને એસીમેટ્રિક સંશ્લેષણમાં રૂપાંતરિત કર્યા. જેમાં એમીનો હાઇડ્રોક્સીલેશન, ડાઇહાઇડ્રોક્સીલેશન અને શાર્પલેસ ઈપોક્સીડેશનનો સમાવેશ થાય છે.

આ પહેલાં ૨૦૦૧ માં તેઓ નોબેલ પુરસ્કારથી સન્માનિત થયેલા. તેમાંનો અડધો પુરસ્કાર તેમના ચિરાલી ઉદ્દીપક ઓક્સિડેશન પ્રક્રિયા માટે એટલે કે શાર્પલેસ ઓક્સી એમાઇલેશન શાર્પલેસ એસિમેટ્રિક ડાઇહાઇડ્રોક્સીલેશન માટે પ્રાપ્ત થયેલ જ્યારે બાકીનો અડધો હિસ્સો પુરસ્કાર સ્વરૂપે વિલિયમ એસ.નોલેશ અને શ્યોલીનોવારી વચ્ચે આપવામાં આવેલ. તેઓને સ્ટીરીઓસિલેકટિક હાઇડ્રોજીનેશન માટે મળેલો.

ક્લીક કેમેસ્ટ્રી શબ્દ ૧૯૯૮ શાર્પલેશ દ્વારા આપવામાં આવેલ. ૨૦૦૧ માં શાર્પલેસ, હાર્ટમુથ કોલ્બ અને એમ.જી.ફિન જેઓ સ્ક્રીપ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટમાં સાથે સંશોધન કાર્ય કરતા હતા અને તેઓએ ક્લીક કેમેસ્ટ્રીનું વર્ણન કરેલું. ઉપરાંત મલ્ટી કંડીશન સેટ ઑફ સિલેક્શન એક્ઝોથર્મિક પ્રક્રિયાઓનો અભ્યાસ કર્યો.

આમ, શાર્પલેસને રસાયણશાસ્ત્ર ક્ષેત્રે બે નોબેલ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરવાનું સન્માન મળેલ છે. પ્રથમ ૨૦૦૧ માં ચિરાલી કેટલાઇઝડ ઑક્સિડેશન પ્રક્રિયા માટે તેમજ આ વર્ષે ૨૦૨૨ માં કલીક કેમેસ્ટ્રી માટે આ સન્માન આપવામાં આવ્યું છે. ૨૦૧૯માં તેઓ પ્રિસ્ટલી મેડલથી સન્માનિત થયેલા. વધુમાં અમેરિકન કેમિકલ સોસાયટી દ્વારા સન્માનિત થયા છે. તેઓએ ક્લીક કેમેસ્ટ્રી ક્ષેત્રે ઘણા સિદ્ધાંતો આપ્યા

અને એઝાઇડ કેટેલાઇઝડ, એઝાઇડ એસિટીલીન, સાયક્લો ઓક્સિડેશન પ્રક્રિયા માટે કોપર કેટલા-ઇઝઇડના વિકાસ માટે સંશોધન કરેલા.

આ રીતે ૨૦૨૨માં ત્રણેય રસાયણશાસ્ત્રીઓ પોતાના ક્ષેત્રે ઘણા સંશોધન કર્યા અને ભવિષ્યના સંશોધકો માટે એક માર્ગ આપ્યો જેથી આ ક્ષેત્રે સંશોધનો થતાં આમ લોકોને તેમનો લાભ ભવિષ્યમાં પ્રાપ્ત થઇ શકે. આ ત્રણેયને નોબેલ પુરસ્કાર આપી જે સન્માન આપવામાં આવ્યું છે, તેઓની વર્ષો સુધી આ ક્ષેત્રે કરેલી સાધનાનું પરિણામ છે. આપણી તેઓને સલામ.

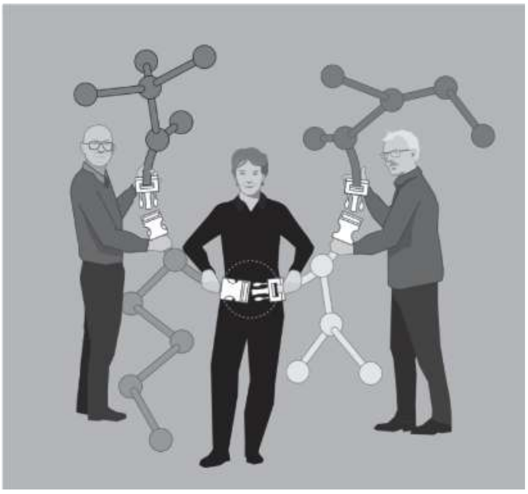

નિયામકશ્રી
લોકવિજ્ઞાન કેન્દ્ર, રેસ કોર્સ, રાજકોટ-૩૬૦૦૦૧
"આસ્થા" સદ્ગુરુ પાર્ક બ્લોક-૧૫,
અક્ષર માર્ગ, રાજકોટ,
(મો) ૯૪૨૮૧૫૮૯૮૯

॥ વિદ્યાવૃત્ત ॥

એન.સી.સી. એરવિંગ કેમ્પ : ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત આઇ.બી. પટેલ ઇ.સ્કૂલ ગ્રાન્ટેડમાં ચાલતા એન.સી.સી. એરવિંગના ૩૨ વિદ્યાર્થીઓને રાજપીપળા ખાતે તા.૪-૧૧-૨૦૨૨ થી ૧૧-૧૧-૨૦૨૨ સુધી આયોજિત CATC કેમ્પમાં ભાગ લઇ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે પરેડ, એર શૉ, ફાઇરીંગ, સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ વગેરેમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લઇ કેમ્પને સફળ બનાવેલ છે.

વિદ્યાર્થીઓ સાથે NCC ઓફિસર જી. જી. વાલાણી સાથે રહી ૮ દિવસના કેમ્પને સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરેલ છે. શાળા પરિવાર તથા આચાર્ય શ્રી ડો. એમ. એસ. ખ્રિસ્તી દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને અભિનંદન પાઠવવામાં આવ્યા હતા.

આભાર સહ.

આઇસ્ટારના ઓર્ગેનિક કેમેસ્ટ્રી વિભાગ દ્વારા એક્સપર્ટ ટોક યોજાઇ ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત અને સીવીએમયુની ઘટક સંસ્થા આઇસ્ટારના ઓર્ગેનિક કેમેસ્ટ્રી વિભાગ દ્વારા તા.૧૫ ઓક્ટોબરના રોજ એક્સપર્ટ ટોક યોજાઇ હતી. આ એક્સપર્ટ ટોકમાં ઓટુએચ ડિસ્કવરી પ્રાઇવેટ લિમિટેડ સંસ્થાના ગ્રુપ લીડર ડો. અનિલભાઇ પટેલને તજજ્ઞ તરીકે બોલાવ્યા હતા. જેમાં ૮૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો હતો. તજજ્ઞ ડો.અનિલ પટેલે સૌ વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ જ સરળ શૈલીમાં 2D-NMR સ્પેક્ટ્રોસ્કોપી જેવા જટિલ મુદ્દાને ઉદાહરણો સહિત સમજાવીને માહિતી આપી હતી. સમગ્ર કાર્યક્રમની સફળતા બદલ આઇસ્ટાર સંસ્થાના ડાયરેક્ટર ડો. કિરીટ પટેલ અને કોલેજ સંયોજક ડો. જીગર પટેલે વિભાગના વડા ડો.નીરજ પટેલ અને સૌ વિદ્યાર્થીઓને હાર્દિક અભિનંદન પાઠવ્યા હતા.

 ISSN 0976-9609

॥ ભાવાંજલિ ॥

ઈલાબહેન : સ્વાશ્રય, સેવા અને સંગઠનની મિશાલ

ડંકેશ ઓઝા

સ્વાશ્રયી મહિલા સંગઠન (સેવા)ના રચયિતા અને અમદાવાદની ગાંધી સ્થાપિત ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ અને સાબરમતી આશ્રમ ટ્રસ્ટનાં વડાં એવાં ઇલાબેન ભટ્ટનું નેવું વર્ષની ઉંમરે બીજી નવેમ્બરના રોજ અમદાવાદ ખાતે ટૂંકી માંદગી બાદ અવસાન થયું.

બૌદ્ધ ધર્મગુરુ દલાઈલામા, 'ધ એલ્ડર્સ' ક્લબના નેલ્સન મંડેલા અને બીલ કિલન્ટન જેમને અત્યંત આદરથી જોતા એવાં ઇલાબેનને ગુજરાતે ઓછાં ઓળખ્યાં એ ન ગમે તેવી હકીકત છે. ગાંધીજીના ગયા પછી ગુજરાતમાં જે અનેક સાચા ગાંધીજનો થયા તેમાં હાલના છેલ્લાં ગણીએ તો ઇલાબેન કહેવાય. એમણે ગાંધી સાથે કામ નથી કર્યું પણ ગાંધીવિચારથી એટલાં તો પ્રભાવિત કે એમના પ્રત્યેક કાર્યમાં અને જીવનવ્યવહારમાં ગાંધી દેખાયા જ કરે !

તેરમે વર્ષે મેટ્રિક, સત્તરમે વર્ષે સ્નાતક અને ઓગણીસમે વર્ષે વકીલ બનેલાં ઇલાબેનનો જન્મ અમદાવાદના ખાડિયા વિસ્તારમાં જૂનવાણી માનસ ઉપર અસહ્ય એવા ચાબખા મારનાર કવિ અખા ભગતનું જે પોળમાં આજે સ્ટેચ્યૂ છે ત્યાં થયેલો. ઇલાબેન ત્યાં ગરબા ગાતાં હતાં. કુટુંબમાં મોટાભાગના પુરૂષો વકીલાતના વ્યવસાયમાં હતાં પિતા સાથે બસમાં સુરતની આસપાસના વિસ્તારમાં જતાં ત્યારે કોઈક સ્નેહી વડીલે બાળકી ઇલાને ગમ્મતમાં સવાલ કરેલો કે "હું તને અહીં ન બેસવા દઉં તો ?" ઇલાએ જવાબ વાળેલો 'તો હું પોલિસ કેસ કરીશ !' આ માનસિકતા એમને ઘણી આગળ લઇ ગઇ. નાના માણસો માટે ન્યાયની લાગણી એમનામાં પ્રબળપણે વવાઇ ચૂકી હતી.

કોલેજમાં રમેશ ભટ્ટ નામના યુવાનનો સંપર્ક થયેલો. રમેશ ત્યારે નિર્ભિક, સોહામણો વિદ્યાર્થી નેતા અને યુવા કોંગ્રેસનો સક્રિય સભ્ય. ૧૯૫૧ ની આઝાદ ભારતની પહેલી વસતિ ગણતરી વખતે આ રમેશ સાથે ઇલાબેન પહેલવહેલી વાર સુરતના મચ્છીપીઠના ગરીબ વિસ્તારોમાં પ્રાથમિક માહિતીના ફોર્મ ભરાવવા ગયેલાં. નાગરી નાતમાં જન્મેલાં એટલે અગાઉ આવા પછાત વિસ્તારનો અને તેમાં વસતા લોકોનો કદી સંપર્ક થયેલો નહિ. આઝાદીની ચળવળથી પ્રભાવિત એવું કુટુંબ પણ દીકરીને આવાં કામમાં મોકલવા તૈયાર નહિ. ઇલાબેન રોજ કંઇક ને કંઇક બહાનાં કાઢે પણ રમેશ સાથે જાય ખરાં. આ સહવાસે ઇલાબેન, રમેશ ભટ્ટ સાથે કાળક્રમે લગ્નગ્રંથિથી પણ જોડાયાં.

ઇલાબેનનાં તેમની પ્રવૃત્તિ વિશેના બારેક પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે તેમાંનું કદાચ છેલ્લું છે : 'Women, work and Peace' (2020). આ પુસ્તક તેમણે રમેશને અર્પણ કર્યું છે. ત્યાં ઉપર લખી તે બધી બાબતો પણ 'અર્પણ'ના પાને લખી છે. ૧૯૪૯માં ઇલાબેનની આંખો આ પાછળ રહી ગયેલી દુનિયા તરફ રમેશે ઉઘાડેલી. તેથી ઇલાબેને પુસ્તક રમેશ ભટ્ટને અર્પણ કરતાં વધુમાં ઉમેર્યું છે કે મારી જેમ વાચકોની આંખ ઉઘાડનાર જે કોઇ રમેશ મળ્યાં હોય તે બધાંને.

ઇલાબેન અમદાવાદના મજૂર મહાજન સંઘમાં વકીલ તરીકે જોડાયાં. સંઘ મજૂરોની સ્ત્રીઓ વિશે કામ કરતો ન હતો. ઇલાબેને નારી કેન્દ્રથી શરૂઆત કરી. મહિલાઓ દ્વારા તેઓ તેમના વ્યવસાયને અને કુટુંબમાં પ્રશ્નોને જાણતા-સમજતાં થયાં. નિષ્ઠા સ્વભાવમાં હતી, જ્ઞાન અર્જિત કર્યું હતું અને સમજણ વિસ્તરતી હતી. પરિણામે બહુ ઝડપથી મહિલા પ્રશ્ને કામ કરનાર તરીકેની તેમની આવડત સ્વીકૃત બનતી ગઇ. ઇનટુકે તેમને તાલીમ અર્થે ઇઝરાયેલ મોકલ્યા. અનામત વિરોધી આંદોલન વખતે તેઓ દલિતોના પક્ષે રહ્યાં. આ બે ઘટના મહાજન નેતાગીરીના તેજોદ્વેષમાં પરિણમી. ઇલાબેનને મજૂર મહાજન છોડવાની ફરજ પડી !

એક બારણું બંધ થાય છે ત્યારે બીજી અનેક બારીઓ ખુલતી હોય છે. દૃષ્ટિ સાબૂત હોય તો નવી

તકો હાથવગી હોય છે. પાથરણાવાળી, ટોપલાવાળી, લારીવાળી, કચરો વીણવાવાળી, આવી તદ્દન છેલ્લા તબક્કાની સ્વાશ્રયી બહેનોને સંગઠીત કરી તેમના યુનિયનને માન્યતા અપાવવા લાંબો સંઘર્ષ કરીને જીત મેળવી. ઇલાબેનનું સૌથી મોટું કામ હોય તો તે એ છે કે દેશના વિકાસમાં આ વર્ગનો ફાળો છે, એવું માનવામાં જ નહોતું આવતું. ભારતમાં ઉદ્યોગો અને યુનિયનો પછી આવ્યાં છે, ગૃહઉદ્યોગો પહેલેથી છે. આ તળભૂમિની વાત બાબુઓને સમજાવતાં તેમને વર્ષો લાગ્યાં.

આજે 'સેવા' સંસ્થા એક વટવૃક્ષ બની ગઇ છે જેમાં ઇલાબેન કહે છે તેમ સંઘર્ષ પણ છે અને નવસર્જન પણ છે. સેવાબેંક મહિલાઓને પગભર બનાવે છે, તેમનામાં જોમ પૂરે છે. હવે તે હિંમતભેર અનેક ક્ષેત્રે આગળ વધે છે.

ઇલાબેનને એમના કામે અનેક રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય એવોર્ડના અધિકારી બનાવ્યાં. રાષ્ટ્રપતિએ તેમને રાજસભામાં નીમ્યાં. વિદેશની યુનિવર્સિટીઓએ પણ તેમને ડોક્ટરેટ આપી. ઇલાબેન સદાય મજૂરણ બહેનોને સાથે લઇ જઇને તેમને આગળ કરતાં રહ્યાં. બહુ સમયસર 'સેવા'નું સંચાલન છોડીને નવી પેઢીને સોંપીને તેના સાચા માર્ગદર્શક બની રહ્યાં. અમદાવાદમાં હોય તો અચૂક રીક્ષામાં જ ફરે. સહજતા વિનમ્રતા અને સૌજન્યશીલતા જે કોઇ મળે તેને જોવા મળે.

તેઓ રૂઢ અર્થમાં ફેમિનિસ્ટ એટલે કે નારીવાદી નહોતાં. સામંજસ્યમાં માનનારા હતાં. નવી સ્ત્રીઓને તેમનો સંદેશ હતો કે 'કુટુંબ અને માતૃત્વ એ સ્રીની ખરી તાકત છે.' એકાંગી બનીને, અંતિમવાદી બનીને પેલી બે બાબતો તરછોડવા જેવી નથી. છેલ્લે છેલ્લે એમણે વિકાસની નવી વ્યાખ્યા આપી. શિક્ષણ, રોજગાર અને આરોગ્યની સુવિધા સો માઇલના વિસ્તારમાં નાગરિકને મળતી થાય તો તે સાચો વિકાસ કહેવાય. તો જ માનવ માનવ સાથેનો અને માનવનો તંત્ર સાથેનો અનુબંધ ઊભો થાય. આ સામાજિક નિસબત દ્વારા સશક્ત સ્થાનિક સમુદાય તૈયાર થાય.

ઇલાબહેન એક વ્યક્તિ મટીને, સામાજિક ભાવના બની ગયાં. નવી નેતાગીરી ઊભી કરવામાં સફળ રહ્યાં. નાતજાતનાં અને રીતરિવાજોનાં બંધનોને પાછળ રાખી સ્વાશ્રયને પ્રાધાન્ય આપવાનું શીખવતાં ગયાં. સ્રી એ જન્મજાત બળવાન છે અને તેની શક્તિની ઉપેક્ષા શક્ય નથી એવો અહેસાસ સ્રી સમૂહને કરાવતાં ગયાં. સ્પર્ધા નહીં અને છતાં સફળતા એ કેમ મેળવીને અંકે કરવી તે સદેશ આપી ગયાં.

(મો) ૯૭૨૫૦૨૮૨૭૪

॥ વિદ્યાવૃત્ત ॥

સીવીએમ યુનિવર્સિટી આયોજિત યુથ ફેસ્ટિવલમાં આઇસ્ટારના વિદ્યાર્થીઓ ઝળક્યા : તાજેતરમાં સીવીએમ યુનિવર્સિટી દ્વારા તા.૧૨ થી ૧૪ ઓક્ટોબર દરમ્યાન યુગાન્તર-૨૦૨૨ યુથ ફેસ્ટિવલનું ભવ્ય આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ યુથ ફેસ્ટિવલમાં વિદ્યાર્થીઓનું કૌશલ્ય કેળવાય અને તેઓની પ્રતિભા ઝળકે તે હેતુસર કુલ ૨૯ પ્રકારની વિવિધ પ્રતિયોગિતાઓ સામેલ કરવામાં આવી હતી. જેમાં ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત અને સીવીએમયુની ઘટક સંસ્થા આઇસ્ટારના વિદ્યાર્થીઓએ વિવિધ સ્પર્ધાઓ જેવી કે વકતૃત્વ સ્પર્ધા, રંગોળી, ઓન ધ સ્પોટ પેઇન્ટિંગ, કાર્ટૂનિંગ, કલૅ મોડેલિંગ, ક્વિઝ, ટ્રેઝર હન્ટ, લાઇટ વોકલ અને પોસ્ટર મેકિંગમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો હતો. જેમાં કાર્ટૂનિંગ સ્પર્ધામાં આઇસ્ટારના ઓર્ગેનિક કેમેસ્ટ્રી વિભાગની શ્રદ્ધા ચાંપાનેરી પ્રથમ ક્રમાંકે અને ક્લેય મોડેલિંગ સ્પર્ધામાં પર્યાવરણ વિભાગની ખુશાલી પ્રજાપતિ દ્વિતીય ક્રમાંકે રહ્યા હતા. આ બંને વિદ્યાર્થિનીઓએ યુનિવર્સિટી કક્ષાની પ્રતિયોગિતાઓમાં જીત હાંસલ કરીને સંસ્થાને એક અનોખું ગૌરવ પ્રદાન કર્યું. આ જ્વલંત સિદ્ધિ બદલ આઇસ્ટાર સંસ્થાના ડાયરેક્ટર ડો.કિરીટ પટેલ અને કોલેજ સંયોજક ડૉ.જીગર પટેલે આઇસ્ટાર યુથ ફેસ્ટિવલ ટીમના કો-ઓર્ડિનેટર ડો.ધૃતિ પટેલ, ડો.કિન્નરી ભટ્ટ, વિજેતાઓ તેમજ પ્રતિયોગિતામાં ભાગ લેનાર સૌ વિદ્યાર્થીઓને હાર્દિક અભિનંદન પાઠવ્યા હતા.

 ISSN 0976-9609

Being with Waymade College of Education ....

Avdhesh Jha

The advent of 21st century has established a lot of English medium schools which started sprawling in the Charutar Region as it is known for its love for education. This created a vacuum in this area, as very few institutes provided teachers with English medium background, who could satisfy this hunger. At this juncture Charutar Vidya Mandal (with several group of colleges, schools, training centres and Hospitals) a renowned and diverse institution known as CVM established Waymade College of Education (WCE) in 2004 which is now a constituent college in Faculty of Education, CVM University. The courtesy and good wishes expressed through generous donation by Shri Bhikhubhai Patel and Shri Vijaybhai Patel has created the state-of-the-art institute. The vision of this English Medium Teacher Education Institution serves to prepare young teachers contribute towards development of knowledge and skilled society. Along with the idea of happy and successful living, the goal of the Faculty of Education (including B.Ed., M.Ed. and Ph.D.) remains to preserve, advance and transmit the values, culture, peace and humanity through education and thus add to the society the committed and concerned classroom and practitioners. Having rich legacy of Charutar Vidya Mandal, following the democratic leadership, with adherence to human, humanity and humanism; Waymade College of Education has been reaccredited with B grade (2.22 CGPA) by NAAC and awarded with three stars by GSIRF.

Our Vision

We aspire to be a melting pot for educational excellence, fostering creativity, innovation and leadership.

Our Mission

The institute includes contributing to the development of knowledge, skilled and humane society; to add the glory of teaching; to provide the society with the committed classroom practitioners teachers who are globally competitive yet rooted in Indian ethos oriented to societal well-being, sensitive, caring human beings sound in their understanding of the meaning and the process of education that remains focused to humanity.

The Legend behind the name 'Waymade'

The name of the college Waymade is a replica of Waymade Healthcare Ltd. - a pharmaceutical firm, based in the UK with branches all over the world. Waymade Healthcare is owned by Shri Bhikhubhai Patel and Shri Vijaybhai Patel whose good wishes were expressed through general donations which added to the state-of-the-art institution.

Infrastructure and Facilities

The institute adorned with cleanliness and greenery is blessed with a plot area of 5014.74 sq. mt. with a built up area of 2006.65 sq. mt. The institute is equipped with well-ventilated classroom, laboratories, lavatories, rest rooms, staff

room, library, auditorium, conference room, first aid room, store room, IQAC room, administration office, separate offices for teachers, parking and pantry.

A disparate institute in town

Waymade College of Education (WCE), a co-educational, self-finance college is a distinctive institute that accredits to train teachers with the essence of Indian culture, globally competitiveness and the ethos of social well-being. A constituent college of CVM University, WCE turns unique with various courses on language proficiency and teaching aptitude (LPTA), research, peace education, human rights, educational concerns of constitution and the various healthy practices such as career guidance and placements, self-appraisal & self-regulations, transparent & participatory governance, bridge course, enhancing soft skills, web 2.0 ICT learning, material productions, blended teaching & learning, holistic development, peer counselling and tutoring that turns the trainee students confident and capable to sustain in this changing world of Education and prepares them for life. Moreover, it also incorporates the shifts that are coming up in the Education and prepares trainee teachers to accept and adapt those shifts and contribute to the societal reconstruction. Having the strong affinity for humanity and adherence to the constitution, at WCE we strongly believe that education is all about learn to earn, advance and transmit. Your satisfaction is our goal and our earning – is the silent unsaid slogan that we follow.

The institute is privileged to boast for having the opportunity to train 1421 B.Ed. students, 271 M.Ed. students, 16 M.Phil. students and 26 Ph.D. scholars till the date who are either offering their services in various schools in the vicinity and across the globe or are preparing themselves at waymade to extend their services to the society. Not only have this, but the faculties of the institute provided training to the faculties of several other institutes. The institute bestows its repute and interpersonal skills to have the Memorandum of Understanding with more than 20 institutes and conducts placement every year for its trainees.

Programmes offered

The institute offers two years self-financed B.Ed. (Maths/Science/Eng./Hindi/Gujarati/Sanskrit/ Social Science / Accountancy Commerce / Economics) since 2004. As on date, having intake of 50 students, each for B.Ed. and M.Ed. every year, recognized by the National Council of Teachers Education (NCTE) Bhopal, the degree is awarded by The Charutar Vidya Mandal University and A long with this it also offers M.Ed. and Ph.D. in Education.The courses are specifically blended to cater to the needs of the heterogeneous groups of trainees.

Admission Criteria and fees

The admissions to this challenging and rigorous B.Ed. programme is open to all the bachelors or the masters students from science, commerce, arts, management, engineering from any recognized University whereas the candidates who completed B.Ed. are eligible for

M.Ed. programme. The students seeking admission in Ph.D. needs to follow the criteria by the CVM University to seek admission. The admission process is carried out by CVM University every year. The fees of self-financed colleges is revised and approved by the State Government from time to time. Scholarships are available for the candidates in accordance with the policies of government.

Special Features of the college
Techno Savvy Library

Waymade library has more than 7000 resources which include books, journals, dissertation/theses, audio/video materials etc. The library collection covers educational subjects like Education, Psychology, Philosophy, Educational Management, commerce, ICT, Sanskrit, Hindi, Gujarati, Fictions, Poetry, and Reference, etc.16 periodicals/magazines are subscribed to keep the users updated with the trends in the field. User-friendly library software called SOUL (Software University Libraries) has been adopted at the Library. Bar-coding on books and the automated issue and return facility of books reduce the waiting time. Library has their own Institutional Repository with the help of D Space software (an Open Source Software), which is having more than 80 online dissertation/theses within the campus. Moreover, college library also has Online E-learning software installed called Moodle. Library has database of content based search engine, which contains contents of journals/periodical. By this search engine students/faculty can save the time to search the content.

Counselling for Students

The institute has a robust mechanism of student counselling. The peer leaders are made and they are a bridge or link of the faculty members with the rest of the students. Youth is energetic and even committed to the cause on hand but at times looks lost because of absence of sense of direction. With this view of helping the student teachers to develop an understanding of one's own self and they world around faculty members at this college conducts regular sessions in LPTA with application of psychological tests, SWOC analysis and activities for the participants. The counselling sessions are held over a week for all. The flexible yet long hours 0900 am to 430 pm that the faculty members spend at the college set an example to the students. Further, accessibility of faculty members outside the classrooms help the student teachers to approach them for help.

The Placement Cell

The Placement Cell at Waymade has been actively involved in placing the students at suitable schools across India. Every year the campus interviews are being held in March. As a result, most of our students are placed at various schools.With the consistent and committed efforts, the placement cell is successful in providing placements for many students. Waymade teachers today are working in State Board Schools, Central Board School and International schools across the world.

Healthy Practices :

The institute strongly believes in instilling good and moral values with ethics and appropriate behaviours, so that good citizens of nation builders can be moulded. With the dynamic, able and democratic leadership; providing opportunities for development of thinking skill, critical thinking and creativity, WCE follows healthy practices like Bridge Course, NSS-Community Out reach Programme, Enhancing teaching and other soft skills, Use of Smart Board, Student Portfolio, TLMs & E-Materials productions, Blended Teaching, Quality Publication, Developing Research Insight, Holistic Development, Self-Appraisal & Self-regulation, Transparent and participatory governance, Career Guidance and Counselling, Placements, Peer Council & Peer Tutoring, Monitor Initiated Teaching towards Remediation, Each One Teach One, Appreciation and Rewards, best teaching practices, transparent and participatory governance and appreciation and rewards.WCE promotes competition with Self.

Special Achievements

The institute is fortunate to have international association with several universities of Malaysia, Kyrgyzstan, Turkey, Philippines and thus be the centre of excellence for innovative practices. Memorandum of understanding with more than 50 schools with this institute has tremendously increased the employability of their students. With several national and international conferences at the institute and by the institute, the institute provides the students with international exposure. Moreover its value oriented work culture has not only helped the learners to be better citizens but the dynamic curriculum moulds them as a strong and well-built future teachers. On the top of this workshops, seminars, conferences, research, consultancy and extension remains a stepping stone in providing better education to the students of 21st century.

Celebrations at institute

Celebrations at Waymade College is special and doesn't remain without the colours of the Indian culture. Abiding by the constitutional values, WCE boasts of variety of celebrations that adds to the oneness and togetherness, creativity and acceptance for all along with the cultural affinity. Humanity followed by Nationality, Integrity and Freedom are the ideologies followed year round during the assembly and programmes which includes all the cultural and national festivals celebrated with full zeal and enthusiasm.

Talent Hunt

Talent Hunt is an important part of one of the co-curricular activities that are conducted by the institute where the students participate and give their best to qualify in the competition. This competition includes debate, seminar, rangoli, poetry recitation, dancing, singing, mono-acting and poster-making competition. The students from intra-college as well as inter-college participate in this quest for talent which gives the students a competitive edge in their learning.

ISSN 0976-9609

TET/CTET/GSET/NET Guidance

Guidance related to the competitive exams like TET, TAT, CTET, GSET and NET is exclusively provided by the institute from time to time. This enables our students to stand a good chance in the competitive job market and increases their chance of getting employed. Many learned speakers give talk for the preparation of these competitive exams.

A social media active institute

The institute has its presence on social media and has its presence on Facebook and Instagram. The institute also has an education YouTube account in which it regularly updates the educational materials. It also has video lectures on guiding students for various subjects.

National Service Scheme (NSS) at Institute

The Institute opted for NSS scheme which provides an opportunity to the student youth to take part in various government led community service activities and programmes. The only aim to opt for this was to provide hands on experience to the young learners in delivering community service thereby following the motto "I am because We are". This has made them societally responsible and caring. Every year camps are organized under the learned supervision of the NSS head of our institute.

Innovative practices

All the students are differently abled. Not all students progress at the same rate. We take care of individual pace and interest through our numerous activities, which not only help the slow paced learners but also give an opportunity to the gifted ones to explore their potential. In order to do this we have increased Flexibility Programmes like short academic enrichment programmes for gifted and talented learners as well as those with special needs, mentoring at schools, Field / school trips, direct links with experts employers, open forums, suggestion corner, performance Analysis, workshops on varied themes, seminars at regular intervals, self-access centre, online packages to consolidate and enrich class work, case studies, video recording for performance analysis and Materials production, capacity building programmes, participatory approach to enhance individual autonomy and accountability, continuous upgradation of course materials, numerous need - based, in service programmes and courses, archives of audio, video, print, digital materials, showcasing of student-teachers' work (through exhibitions and presentations) and monitor initiated teaching towards remediation (MITR).

Why choose us?

To become effective professionals by enabling & equipping skills, we help the students to develop competencies that is contextual, teaching learning material, conceptual, evaluation curricular, management transactional, parental contact and co-operation, educational activities, community contact and co-operation and performance levels like performance in the classroom, as the learner, at the school level, the society, out of school activities. Moreover we

focus on development of the commitment to profession, PTA, excellence, community work, society, state, nation, human values and humanity.

With these as the minimum levels of learning, we attempt to empower student teachers to meet the challenges of global competitiveness and kindle in them concern for social well-being helping them to be human, and live humanity.

Principal,
Waymade College of Education
Vallabh Vidyanagar

ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત સંસ્થાઓ તેમજ ચારુતર વિદ્યામંડળ યુનિવર્સિટીની ઘટક સંસ્થાઓને ગુજરાત સ્ટેટ રેટીંગ ફ્રેમવર્ક અંતર્ગત શૈક્ષણિક ગુણવત્તાના આધારે મળેલ રેટીંગ.

Sr.No.	Name of the Institute	GSIRF rating 2022
1	Institute of Science and Technology for Advanced Studies and Research (ISTAR)	5 star
2	Ashok and Rita Patel Institute of Biotechnology and Allied Sciences (ARIBAS)	4 star
3	H.M. Patel Institute of English Teaching and Research (HMPITR)	4 star
4	N.V. Patel College of Pure and Applied Sciences (NVPAS)	4 star
5	V.P. and RPTP Science College	4 star
6	S.G.M.E. College of Commerce and Management (SEMCOM)	4 star
7	S. M. Patel College of Home Science (SMPCHS)	4 star
8	A.D. Patel Institute of Technology (ADIT)	4 star
9	Birla Vishvakarma Mahavidyalaya (BVM)	4 star
10	Induchaha Ipcowala College of Pharmacy (IICP)	3 star
11	B.J. Vanijya Mahavidyalaya (BJVM)	3 Star
12	Waymade College of Education (WMCE)	3 star
13	G.H. Patel College of Engineering and Technology (GCET)	2 Star
14	M.B. Patel Institute of Technology (MBIT)	2 Star
15	Nalini Arvind and TV Patel Arts College	2 star

ISSN 0976-9609

સીવીએમ યુનિવર્સિટીની એડીઆઈટી કોલેજના વિદ્યાર્થીઓનું ઈલેક્ટ્રિક ટુ વ્હીલર રાષ્ટ્રીય સ્પર્ધામાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રદર્શન :

સીવીએમ યુનિવર્સિટી સંચાલિત ન્યૂ વલ્લભ વિદ્યાનગર સ્થિત એ.ડી.પટેલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેક્નોલોજીના ઓટોમોબાઇલ એન્જિનિયરિંગ વિભાગના દસ વિદ્યાર્થીઓની ટીમે 'ઇલેક્ટ્રિક ટુ વ્હીલર ડિઝાઇન કોમ્પિટિશન'માં ચેન્નાઇ ખાતે તા. ૧૭-૧૮ ઓક્ટોબર ૨૦૨૨ ના રોજ યોજાયેલ રાષ્ટ્રીય સ્પર્ધામાં ઇનોવેશન કેટેગરીમાં સમગ્ર ભારતમાં બીજું સ્થાન પ્રાપ્ત કરેલ છે.

ટીમ કેપ્ટન ડો.નિમિત પટેલ તથા હેડ ઑફ ડિપાર્ટમેન્ટ ડો.સંજય પટેલના જણાવ્યા મુજબ ભારત ભરમાંથી વિવિધ ૪૫ જેટલી ટીમોએ આ સ્પર્ધામાં ભાગ લીધેલ. જેમાં એડીઆઇટીની ટીમે બ્રેક ફાસ્ટ, રેન્જ ટેસ્ટ, બમ્પ ટેસ્ટ, ગ્રેડેબિલિટી ટેસ્ટ, મનુવરેબિલિટી ટેસ્ટ, ટેકનિકલ ઇન્સ્પેકશન જેવા વિવિધ રાઉન્ડ સફળતાપૂર્વક પાસ કરેલ હતા.

ટીમ કેપ્ટન આદિત્ય ઠાકર અને ટીમ મેમ્બર્સના જણાવ્યા પ્રમાણે આ ઇલેક્ટ્રિક સ્કૂટરમાં વિવિધ સ્પીડ મોડ, રીવર્સ ડ્રાઇવ, બેટરી ચાર્જિંગ ઇન્ડિકેટર, યુનિક બેટરી મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ, સાઇડ સ્ટેન્ડ કટ ઑફ, બ્લૂ ટૂથ, GPS સિસ્ટમ ફેસિલિટી વિથ હિસ્ટ્રી રુટ પ્લેબેક, પ્રોજેક્ટેડ હેડ લેમ્પ, એન્ટી થેફ્ટ વિથ રિમોટ કી જેવા યુનિક ફીચર્સ ધરાવે છે. આ સ્કૂટર સ્પર્ધાના નિયમો હેઠળ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જેની મહત્તમ સ્પીડ અંદાજે ૪૫ કિલોમીટર પ્રતિ કલાક, રેન્જ અંદાજિત ૧૦૦ કિલોમીટર ચાર્જિંગ ટાઇમ ૩ કલાક છે અને આ સ્કૂટરમાં લિથિયમ આયર્ન બેટરીની સાથે BLDC હબ મોટરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. અત્રે ઉલ્લેખનીય છે કે આ ઇલેક્ટ્રિક સ્કૂટરની ડિઝાઇનથી માંડી ફેબ્રિકેશનનું કામ વિદ્યાર્થીઓએ ઓટોમોબાઇલના વર્કશૉપમાં જાતે કરેલું છે અને મોટા ભાગના રીયુઝેબલ મટીરિયલ પાર્ટ્સ AICTE આઇડિયા લેબમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. અગાઉ વર્ષ ૨૦૧૯ અને ૨૦૨૦ માં આ જ સ્પર્ધામાં ADIT ઓટોમોબાઇલની ટીમે સમગ્ર ભારતમાં પ્રથમ સ્થાન પ્રાપ્ત કરેલું હતું.

ADIT પ્રિન્સિપાલ ડો.વિશાલ સિંઘ, CVMU ના માનનીય પ્રેસિડેન્ટ શ્રી ભીખુભાઇ પટેલ તથા તમામ હોદ્દેદારોએ ઓટોમોબાઇલના વિદ્યાર્થીઓને અભિનંદન સાથે શુભેચ્છાઓ પાઠવી હતી.

CVMUની ADIT કોલેજમાં 'વર્લ્ડ ફૂડ ડે-૨૦૨૨' ની ઉજવણી :

CVMU સંચાલિત ન્યૂ વિદ્યાનગર સ્થિત એડીઆઇટીના ફૂડ પ્રોસેસિંગ ટેકનોલોજી વિભાગ, દ્વારા ૧૫ મી ઓક્ટોબર ૨૦૨૨ ના રોજ વિશ્વ ખાદ્ય દિવસનું આયોજન અને ઉજવણી કરવામાં આવી હતી. ૧૯૪૫માં યુનાઇટેડ નેશન્સ ફૂડ એન્ડ એગ્રિકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશન (FAO)ની સ્થાપનાની યાદમાં આ કાર્યક્રમ યોજવામાં આવે છે.

આઇડિયા લેબ, ઇન્સ્ટિટયૂટ ઇનોવેશન કાઉન્સિલ અને સેન્ટર ઑફ એક્સેલન્સ ઇન ફૂડ પોઇન્ટ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ મોડેલિંગના સહયોગથી આ કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. દર વર્ષે વિશ્વભરમાં ખાદ્ય પોષણ અને તેની અછત વિશે જાગૃતિ લાવવા માટે UNFAO પર હસ્તાક્ષર કરનારા ૧૫૦ થી વધુ દેશો દ્વારા ૧૬મી ઓક્ટોબરે વિશ્વ ખાદ્ય દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. આ વર્ષની વિશ્વ ખાદ્ય દિવસની ઉજવણીની થીમ 'લિવ નો વન બિહાઇન્ડ'' હતી.

આ કાર્યક્રમમાં રાજ્યની વિવિધ કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓના સેંકડો પ્રતિનિધિઓએ ભાગ લીધો હતો. કાર્યક્રમના મુખ્ય મહેમાન અને મુખ્ય વકતા અમદાવાદના ઝાયડસ વેલનેસ પ્રોડક્ટ્સના જનરલ મેનેજર શ્રી એમ. પરતુરકરે વાતાવરણમાં ફેરફાર, ખાદ્ય ફુગાવા જેવા પરિબળો દ્વારા વધતા કોવિડ-૧૯ રોગચાળાના વર્તમાન સમયમાં દેશો દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા પડકારો વચ્ચે ફૂડ સિક્યુરિટી વિશે વાત કરી હતી. અમદાવાદ ખાતે

"ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (FCI) ના મેનેજર શ્રી મૌલિક જોશીએ ફૂડ સિક્યુરિટીમાં FCIની ભૂમિકા અને "ફૂડ ફોર એટ ઓલ ટાઇમ્સ" પર સરકારની પહેલ વિશે પ્રકાશ પાડ્યો હતો.

પોસ્ટર પ્રેઝન્ટેશન સ્પર્ધાનું પણ આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં ૨૫ થી વધુ પોસ્ટરો 'ફૂડ સિક્યુરિટી થ્રુ ફૂડ પ્રોસેસિંગ' સંબંધિત વિવિધ થીમ પર પ્રદર્શિત કરવામાં આવ્યા હતા.

CVMU ના પ્રમુખ એન્જિ. ભીખુભાઇ બી. પટેલ તથા અન્ય હોદ્દેદારોએ સંપૂર્ણ કાર્યક્રમ માટે શુભેચ્છાઓ પાઠવી હતી. ADIT પ્રિન્સિપાલ ડો.વિશાલ સિંઘે કાર્યક્રમની ભવ્ય સફળતા માટે ફૂડ પ્રોસેસિંગ ટેક્નોલોજી વિભાગને અભિનંદન પાઠવ્યા હતા.

સીવીએમ યુનિવર્સિટી અને આઇસ્ટાર દ્વારા નાસા સ્પેસ એપ હરીફાઇ યોજાઇ :

ચારુતર વિદ્યામંડળ યુનિવર્સિટી સંચાલિત આઇસ્ટાર કોલેજના જીઓઇન્ફોર્મેટિક્સના વિભાગીય વડા કૃણાલ સુથારના અથાગ પ્રયત્નો થકી નાસા સ્પેસ એપ એપ્લિકેશનની પ્રતિયોગિતા તા. ૧ થી ૨ ઓક્ટોબર દરમ્યાન વલ્લભ વિદ્યાનગર ખાતે યોજાઇ હતી, જેનું સંચાલન ચારુતર વિદ્યામંડળ અને આઇસ્ટાર કોલેજના સંયુક્ત ઉપક્રમે કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રતિયોગિતા અમેરિકાની અવકાશ સંશોધન સંસ્થા નાસા દ્વારા આયોજિત કરવામાં આવી હતી, જેમાં પ્રથમ વખત ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા ઇસરો તેમજ કેનેડા, ફ્રાન્સ, ઓસ્ટ્રેલિયા અને જાપાન વગેરે જેવા દેશોની અવકાશ સંશોધન સંસ્થાઓ પણ સંયુક્ત રીતે જોડાયેલી હતી. આ પ્રતિયોગિતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ અવકાશીય જાણકારી પહોંચાડવી, પૃથ્વી પર જીવન ટકાવવું, અવકાશમાં જીવવિજ્ઞાનનું અસ્તિત્વ, વિજ્ઞાન અને આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ, સૂર્યની સૌથી નજીકના કૃત્રિમ ઉપગ્રહ પાર્કર, શુક્ર ગ્રહ પર પહોંચવાના વિકલ્પો, જેમ્સ વેબ સ્પેસ ટેલિસ્કોપે લીધેલા ચિત્રોનું પૃથક્કરણ, આગ અને પુરની ત્વરિત જાણકારી સામાન્ય વ્યક્તિ સુધી પહોંચાડવી વગેરે જેવા ૨૮ પડકારોનો નવીનતાસભર તકનિકો દ્વારા શોધખોળ કરવા માટેનો હતો. આ પ્રતિયોગિતામાં ગુજરાતમાંથી વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોએ ખૂબ જ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો હતો. ૪૮ કલાકના આ હેકાથોન માટે આંતરરાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સ્તરે વિજેતા ટીમનું સિલેક્શન કરવા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય નિયમાનુસાર સીવીએમના સહમંત્રી શ્રી વિશાલભાઇ પટેલ, આઇસ્ટાર કોલેજના પ્રાધ્યાપક કૃણાલ સુથાર, ઇસરોના વૈજ્ઞાનિક ડો.હિરેન શાહ (અમદાવાદ), ઇસરોના વૈજ્ઞાનિક ડો.કોયલ સુર (લુધિયાણા), ડો.શહેરા પટેલ (હેડ, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, વિદ્યાનગર) અને યાંસી શાહની અધ્યક્ષતા હેઠળ નિર્ણાયક સમિતિ યોજવામાં આવેલ હતી. આ પ્રતિયોગિતાના અંતિમ ચરણમાં તમામ પડાવો સર કરીને સમગ્ર ગુજરાતમાંથી જીઓ-ઇર્ફોમેટિક્સ વિભાગના વિદ્યાર્થીઓ હિમાની પરમાર, મયુર પાટીલ, દૃષ્ટિ ભાડજા, સંજય ખાસિયા, ચિરાગ પ્રજાપતિ અને મૈત્રી ભટ્ટની ટીમને સંયુક્ત રીતે પ્રથમ વિજેતા ટીમ તરીકે જાહેરાત કરવામાં આવી હતી. જેઓએ પાર્કર સોલાર પ્રોબ-સૂર્યની નજીક પહોંચનારા માનવ નિર્મિત સેટેલાઇટ આધારિત કામગીરી રજૂ કરી હતી. ગુજરાત અને ચરોતરના તમામ વિદ્યાર્થીઓ અને તજજ્ઞોના લાભાર્થે યોજાયેલી આ પ્રતિયોગિતામાં ભાગ લેવા બદલ ચારુતર વિદ્યામંડળના ચેરમેન શ્રી ભીખુભાઇ પટેલ, શ્રી મનીષભાઇ પટેલ અને આઇસ્ટાર કોલેજના ડાયરેક્ટર ડો.કિરીટ પટેલે તમામ વિજેતાઓને હાર્દિક શુભેચ્છાઓ પાઠવી હતી. ગરવી ગુજરાતની ધરા પર નાસાની અને દસ દેશોની અવકાશી સંસ્થાઓની સહયોગથી આ પ્રકારની પ્રતિયોગિતા યોજવા બદલ ચારુતર વિદ્યામંડળના સૌ હોદ્દેદારો, સીવીએમ યુનિવર્સિટીના ડાયરેક્ટર જનરલ ડો. પી.એમ. ઉદાણી અને આઇસ્ટાર કોલેજના સંયોજક ડો. જીગર પટેલે ખુશીની લાગણી વ્યક્ત કરી હતી.

ISSN 0976-9609

પૂ. સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ (પૂ. સરદાર સાહેબ)ના ૧૪૮મા જન્મદિન પ્રસંગે, તા.૩૧/૧૦/૨૦૨૨ને સોમવારના રોજ સવારના ૯:૦૦ કલાકે વલ્લભ વિદ્યાનગર ખાતે આવેલ પૂ.સરદાર પટેલ સાહેબની પ્રતિમાએ (ડી-માર્ટ ચોકડી પાસે, જનતા રેલ્વે ક્રોસિંગ રોડ) પુષ્પાજંલિ અર્પણ કરવાના કાર્યક્રમનું ચારુતર વિદ્યામંડળ દ્વારા આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે ચારુતર વિદ્યામંડળના અધ્યક્ષશ્રી તથા સીવીએમ યુનિવર્સિટીના પ્રમુખશ્રી એન્જિ.ભીખુભાઈ બી. પટેલ, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટીના કાર્યકારી કુલપતિશ્રી પ્રો. નિરંજન પી.પટેલ, કુલસચિવશ્રી ડૉ. ભાઈલાલભાઈ પી. પટેલ ચારુતર આરોગ્ય મંડળના ચેરમેન શ્રી અતુલ પટેલ તથા માનદ્ મંત્રીશ્રી જાગૃત ભટ્ટ, ચારુતર વિદ્યામંડળના ઉપપ્રમુખ મનીષભાઈ પટેલ, માનદ્ મંત્રી ડૉ.એસ.જી.પટેલ, સહમંત્રી મેહુલ ડી. પટેલ, મંડળના કાઉન્સિલ સભ્યશ્રીઓ, ચારુતર વિદ્યામંડળ તથા સીવીએમ યુનિવર્સિટીના પદાધિકારીઓ, મંડળ સંચાલિત સંસ્થાઓ તથા સીવીએમ યુનિવર્સિટી ઘટક (Constituent) કૉલેજોના આચાર્યશ્રીઓ / વડાશ્રીઓ, વિભાગીય વડાશ્રીઓ, કર્મચારીગણ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા અને પૂ. સરદાર પટેલ સાહેબને પુષ્પાજંલિ અર્પણ કરી હતી.

ચારુતર વિદ્યામંડળ સંચાલિત શાળાઓના ધો.-૧૦ બોર્ડની પરીક્ષામાં ઉત્તિર્ણ થયેલ તેજસ્વી તારલાઓના સન્માન સમારોહ પ્રસંગે દીપપ્રાગટ્ય કરતાં સીવીએમનાં અધ્યક્ષશ્રી એન્જિ. ભીખુભાઈ પટેલ, ઉપ પ્રમુખશ્રી મનીષભાઈ પટેલ, માનદ્ મંત્રીશ્રી ડૉ. એસ.જી. પટેલ, શ્રીમતી વિનોદીનીબેન પટેલ, વી. એન્ડ સી. પટેલ સ્કુલના દાતા શ્રીમતી વાસંતીબેન પટેલ તથા આચાર્યશ્રી ડૉ. સત્યરમેશ દશ્યમાન થાય છે. અન્ય તસવીરમાં તેજસ્વી તારલાઓને પુરસ્કૃત કરતા અધ્યક્ષશ્રી નજરે પડે છે.

BOOK POST
December 2022

V-Vidyanagar 24 (12)
Published on 05/12/2022
No. of Pages 48 Including Cover
ISSN 0976 – 9609 V-Vidyanagar

Postal Regd. No. AND/318/2021-23
RNI Regd. No. Guj/2009-11/5433
Posted at Vallabh Vidyanagar on
5th of Every Month

Martin Cooper

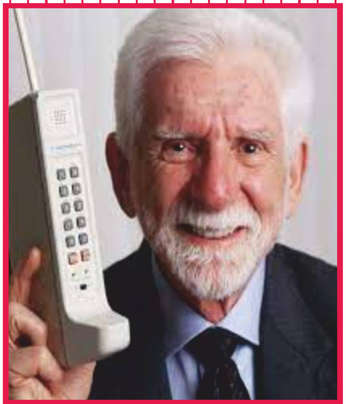

Birth Date : 26 December 1928

Martin Cooper is an American engineer. He is a pioneer in the wireless communications industry, especially in radio spectrum management, with eleven patents in the field.

(Source: Google)

Editor : Dr. Urvish Chhaya

If undelivered, return to
Dr. S.G. Patel, Hon. Secretary, Charutar Vidya Mandal,
Vallabh Vidyanagar 388120, Gujarat (INDIA)
(Printed, Published and Owned by Charutar Vidya Mandal, Vallabh Vidyanagar)